



RAPORT
PRIVIND RESPECTAREA
DREPTURILOR COPILULUI ÎN
REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL
2022

Cuprins

ABREVIERI	3
Cuvânt înainte.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL I AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI	6
CAPITOLUL II ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE	8
CAPITOLUL III ASIGURAREA DREPTULUI COPIILOR LA EDUCAȚIE	13
3.1 Educație pentru drepturile omului	13
3.2 Observații în cadrul anului de mandat – 2022.....	14
3.3 Asigurarea unui mediu favorabil și sigur în procesul educațional	16
3.4 Protecția copiilor împotriva violenței și abuzului în instituțiile de învățământ.....	18
3.5 Educația incluzivă	20
3.6 Alimentația copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ	21
3.7 Realizarea dreptului la educație în regiunea transnistreană	23
3.8 Respectarea drepturilor copilului la sănătate în instituțiile de învățământ	23
CAPITOLUL IV DREPTUL LA CEA MAI BUNĂ STARE DE SĂNĂTATE POSIBILĂ	29
4.1 Protecția copiilor cu dizabilități.....	29
4.2 Sănătatea mintală a copiilor.....	31
4.3 Asistența medicală spitalicească.....	33
CAPITOLUL V RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR ÎN SITUAȚIE DE STRADĂ	35
5.1 Dreptul la educație	39
5.2 Dreptul de a fi protejat împotriva stupefiantelor și drogurilor	40
5.3 Dreptul la sănătate și servicii medicale.....	41
5.4 Dreptul la asistență juridică.....	41
5.5 Sectorul asociativ în ajutor copiilor în situație de stradă.....	42
5.6 Abordarea problemei la nivelul decidenților politici.....	43
CAPITOLUL VI COPII ÎN CONTACT CU SISTEMUL JUSTIȚIEI	47
6.1 Protecția copiilor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului	47
6.2 Copii în locurile de detenție.....	48
6.3 Alternativele încarcerării. Dejudiciarizarea.....	56
6.4 Serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.....	58
CAPITOLUL VII DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE.....	60
7.1 Reglementări naționale și standarde internaționale.....	60
7.2 Riscurile nedocumentării copiilor.....	62
CAPITOLUL VIII COPII REFUGIAȚI DIN CALEA RĂZBOIULUI	64
CAPITOLUL IX ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI PROPUNERI DE LEGIFERARE ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR COPILULUI.....	67

9.1 Alinirea cadrului normativ național la standardele internaționale.....	68
9.2 Evaluarea și ajustarea cadrului normativ național.....	69
9.3 Documente de politici în domeniul prevenirii și protecției copilului.....	71
2022 ÎN CIFRE	75

Linkuri rapoarte anuale și tematice elaborate în perioada 2016 – 2022.

ABREVIERI

APP	Asistență Parental Profesionistă
APC	Administrație Publică Centrală
APL	Administrație Publică Locală
APDC	Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului
ANSA	Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor
CCSM	Centre Comunitare de Sănătate Mintală
CNAM	Compania Națională de Asigurări în Medicină
CDC	Convenția ONU privind drepturile copilului
CpPT	Consiliul pentru prevenirea Torturii
CEDO	Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale
CPP	Cod de procedură penală
CP	Cod Penal
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CSM	Consiliul Superior al Magistraturii
CS	Cancelaria de stat
DGETS	Direcția Generală Educație Tineret și Sport
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
TIC	Tehnologii Informaționale și Comunicații

CUVÂNT DE SALUT AL AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI/OMBUDSMANUL COPILULUI

Dragi Copii, Stimați Cetățeni!

Prezint acest mesaj de salut cu o ușoară melancolie în suflet care, pe deoparte îmi amintește despre tradiționalul exercițiu de Raportare anuală, pe care l-am efectuat an de an, timp de 7 ani consecutiv, iar pe de altă parte reprezintă apogeul întregii activități în mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului/Ombudsman.

Acest mesaj este un ultim epilog în această postură de Ombudsman al Copilului la finele mandatului și urmează să fac o totalizare a tot ce au însemnat cei șapte ani de mandat în calitate de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului, dar în special anul 2022, perioadă de raportare a respectării drepturilor copilului în Republica Moldova.

Pe parcursul mandatului mi-a reușit să aduc subiectul respectării drepturilor copilului în fața celor mai înalte foruri: legislativ, impunând control parlamentar asupra respectării drepturilor copiilor în situație de risc, am înaintat propuneri legislative pentru îmbunătățirea legislației și ralierea la standardele internaționale. Reprezentanții societății civile au fost alături și ne-a reușit să promovăm drepturile copilului, să aducem în fața societății importanța rolului copiilor ca actori activi ai societății noastre și nu în ultimul rând, să sporim gradul de încredere a copilului că opinia lui contează în toate chestiunile care îi privesc. Copiii Apărători ai Drepturilor Omului și Dreptul Viitoarelor Generații sunt concepte noi care necesită a fi inclus în agenda autorităților statului și să aibă o abordare holistică.

Constat că în perioada mandatului, 2016-2022 a fost o îmbunătățire semnificativă în sistemul național a drepturilor copilului. Totuși, statul ca deținător de obligații, are restanțe în domeniul de prevenire a încălcării drepturilor copilului, protecția copiilor în situație de risc, promovarea drepturilor copilului și respectarea interesului superior al copilului în toate chestiunile care îl vizează.

Cu referire la perioada de raportare precizez că, anul 2022, venind din start, ca o ușoară ameliorare a situație generate de noul virus SARS-COV-2, a reușit să perturbe ordinea internațională cu o tulburare, care demult ar trebui să fie dedată istoriei iar copii ar trebui să cunoască despre aceasta doar prin studierea analelor și a manualelor de istorie în conformitate cu programa școlară de învățământ. Conflictul armat dintre Rusia și Ucraina a dezbinat familii, frați și surori dar și a îndepărtat pe decenii popoare prin suferința creată copiilor care o vor duce cu ei pe parcursul întregii vieți.

Astfel, activitatea mea de Ombudsman al Copilului, în perioada anului de finalizare a mandatului a fost marcată primordial de asigurarea respectării drepturilor copiilor care au fugit de pe teritoriul Ucrainei, fiind nevoiți să își găsească un adăpost sigur în afara teritoriului pe care au fost deprinși să-l numească casă. Respectiv, problemele asociate respectării drepturilor copiilor care au avut de suferit de pe urma conflictului armat au fost și rămân a fi practic cele mai complicate, chiar și față de problemele persoanelor mature, or bună parte de copiii, fiind și așa în zona de risc în calitate de grup vulnerabil, s-au trezit în situația în care au trebuit să se confrunte cu atrocități neimaginabile pentru individul contemporan, atrocități care i-au despărțit de părinți, frați surori și care i-au deplasat la sute și mii de kilometri distanță unul față de altul sau în anumite situații i-au lăsat fără de aceste persoane importate pentru viața și dezvoltarea lor.

Situația copiilor care au fugit de pe urma conflictului armat a reprezentat încă o dilemă suplimentară pentru autoritățile naționale care și așa încă nu au reușit să își revină pe deplin după efectele recente pandemii. Astfel, problemele cu privire la viața și dezvoltarea copilului, reunificarea familiei, educația și sănătatea acestuia, implicarea în procesul decizional și

respectarea opiniei au căpătat o conotație mult mai intensă și au impus autoritățile să-și consolideze eforturile în soluționarea acestor aspecte.

De altfel, anume în această perioadă primește o importanță deosebită Consiliul Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în calitate de nou organ instituit de Ombudsmanul Copilului, în scopul de a consolida importanța mecanismului de consultare a opiniei copilului. Acest instrument reprezintă un succes nu doar pentru instituția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului dar și pentru toată societatea în general, mai ales în situația în care în perioada anului 2022 la recomandarea repetată a Ombudsmanului Copilului, statul Republica Moldova a aprobat Legea nr. 117 din 5 mai 2022 pentru ratificarea Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare¹.

Am reflectat în prezentul raport opinia copiilor referitoare la calitatea serviciilor medicale în școli, accesul la apă și respectarea regulilor sanitare, efectele *bullying*-ului și condițiile de detenție în care copii care au greșit își ispășesc pedeapsa. Copiii ne-au spus că cel mai mare dușman le este discriminarea, că e greu să fii parte a societății atunci când suferi de o dizabilitate, și că principala cauză ce-i face să trăiască în stradă este neglijarea din partea familiei.

De asemenea, perioada anului 2022, se remarcă și prin intrarea în vigoare a Convenției de la Istanbul, care prevede prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și a violenței domestice, care în cele mai dese ori are repercusiuni grave asupra copiilor, formând sechele pe tot parcursul dezvoltării acestora. Astfel, sunt mândră că în calitate de reprezentant al Instituției Naționale a Drepturilor Omului am reușit să pledez în fața autorităților publice în favoarea implementării acestui instrument internațional din domeniul drepturilor omului.

Totodată, remarc necesitatea ca pe final de mandat să atrag atenția legiuitorului asupra necesității fortificării Instituției Ombudsmanului Copilului în calitate de Instituție Națională a Drepturilor Copilului, prin atribuirea unor prevederi mai concrete și mai largi în domeniul independenței financiare și funcționale. Instituirea unei entități separate a Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului/Ombudsman, ca Instituție Națională pentru Drepturile Omului, des frecvent discutată în societate, urmează a fi subiectul unor dezbateri publice. Conceptul respectiv este inspirat din practica partenerilor internaționali dar și din analiza internă a activității Oficiului Avocatului Poporului.

În concluzie doresc să mulțumesc echipei Oficiului Avocatului Poporului care mi-au fost mereu sprijin în activitatea mea de apărător al drepturilor copilului, partenerilor internaționali și naționali care au facilitat promovarea drepturilor copilului și a interesului superior al copilului în Republica Moldova, autorităților guvernamentale care au depus efort întru implementarea Recomandărilor Ombudsmanului Copilului. Și nu în ultimul rând reprezentanților societății civile și mass-media.

Cu respect,

Maia BĂNĂRESCU

Avocat al Poporului pentru Drepturile Copilului

CAPITOLUL I AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

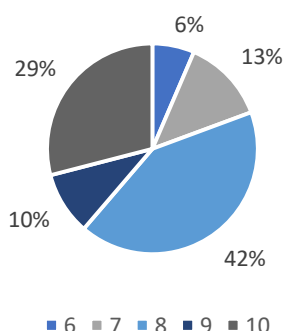
Pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau în situații de risc, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali, precum și de a coopera cu oricare persoană, organizație necomercială, instituție sau autoritate publică cu activitate în domeniu.

Potrivit Legii nr. 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)¹, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului decide asupra cererilor privind încălcarea drepturilor și libertăților copilului și în scopul apărării drepturilor și libertăților copilului poate sesiza Curtea Constituțională și poate înainta acțiuni în instanțele judecătorești.

În cadrul studiului ”Analiza Sistemului de protecție a copilului”, 29 de profesioniști din diferite grupuri țintă au fost rugați să aprecieze pe o scală de la 1 la 10 (1 – rău, 10 - excelent) activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în ultimii 7 ani, în domeniul protecției copilului de separare, violență, neglijare și exploatare. Potrivit răspunsurilor obținute, 29% din respondenți au apreciat cu nota 10 activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în ultimii 7 ani, 10 % au atribuit nota 9 și 42% au acordat nota 8.

Figura 1.1 Răspunsurile respondenților cu referire la activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în ultimii 7 ani, în domeniul protecției copilului de separare, violență, neglijare și exploatare

Cum apreciați activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în ultimii 7 ani, în domeniul protecției copilului de separare, violență, neglijare și exploatare?



La întrebarea *Ce credeți că a făcut, în ultimii 7 ani, cel mai eficient sau deosebit Avocatul Poporului pentru drepturile copilului pentru protecția copilului de separare, violență, neglijare și exploatare?*, respondenții au punctat efectuarea și elaborarea studiilor tematice în acest domeniu,

¹ Monitorul Oficial Nr. 110-114 art. 278

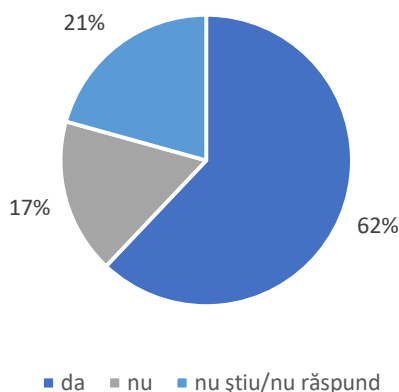
care au scos în evidență lacunele și deficiențele sistemului și au mobilizat autoritățile să vină cu soluții. Un alt respondent a menționat că *”Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a realizat rapoarte de evaluare a situației copiilor din serviciile de plasament, inclusiv cel rezidențial, precum și a copiilor din detenție. Aceste rapoarte au scos la iveală multe carențe ale sistemului de protecție a copilului pe care de multe ori cei de la guvernare încearcă să le ascundă, din varii motive. Anume aceasta și este menirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului să protejeze copiii și interesele lor indiferent de interesele sistemelor sau a coloraturii politice.”*

Pe lângă rapoartele tematice respondenții au mai remarcat vizitele inopinate în instituții, acțiuni de informare și sensibilizare a copiilor din centre de zi și de plasament. La fel s-a remarcat cooperarea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cu reprezentanții mediului academic atât în partea dezvoltării cadrului normativ cât și în partea dezvoltării mecanismelor practice, precum și opiniile publice expuse pe diferite subiecte sensibile, cum ar fi respectarea drepturilor copiilor în timpul pandemiei.

Dincolo de faptul că activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în ultimii 7 ani a fost apreciată pozitiv de către respondenți, **62%** consideră aceasta trebuie să fie o instituție separată.

Figura 1.2. Răspunsurile respondenților cu referire la faptul dacă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului trebuie să fie o instituție separată

În opinia Dvs., Avocatul Poporului pentru drepturile copilului
trebuie să fie o instituție separată?



Argumentele oferite de părți în susținerea poziției de formare a unei instituții independente au vizat în mare parte extinderea numărului de personal și posibilitatea de a avea un buget propriu ce va permite implementarea mai eficientă a activităților.

CAPITOLUL II ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE

Asumarea de responsabilități și încrederea în sine a unui copil se formează prin participarea și implicarea lui în luarea deciziilor și efectuarea de activități în acord cu nivelul său de dezvoltare, începând de la cea mai fragedă vârstă. Prin participarea copilului la acțiunile care îl privesc se construiește drumul pe care adultul merge împreună cu copilul, astfel încât, să ajungă la “destinația” care să-i permită copilului devenit adult să trăiască ca un individ independent, responsabil și cu respect față de drepturile celorlalți².

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, aliniindu-se la standardele internaționale din domeniul protecției drepturilor copilului, pe segmentul respectării dreptului la opinie, și la reglementările din Comentariul General nr. 2 din 2002 al Organizației Națiunilor Unite cu privire la rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului³, în anul 2022 a creat Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului reglementează în articolele 12, 13, 14 și 15, pe de-o parte, libertăți de exprimare liberă și deplină a opiniei, de expresie, de gândire, conștiință și religie, precum și de asociere, iar de cealaltă parte, responsabilitatea deținătorilor de obligații de a asigura exercitarea acestor drepturi cu asigurarea nemijlocită a respectării *interesului superior al copilului*. Astfel, statul are obligația de a asigura, prin toate măsurile posibile, că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale.

Consiliul Consultativ al Copiilor urmărește următoarele obiective: de a oferi posibilitate fiecărui copil, după capacități, să-și poată exprima opinia într-o formă care îi este comodă/potrivită; de a face auzită opinia copiilor ca membri activi ai societății despre toate temele/problemele care afectează viața lor; de a facilita accesul copiilor la informații care promovează sănătatea și bunăstarea socială, spirituală, morală, emoțională și fizică; de a îndruma Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în stabilirea priorităților în activitate și de a-l consulta în identificarea tematicilor, subiectelor și problemelor în domeniul drepturilor copilului care urmează a fi reflectate în rapoartele tematice/speciale/anuale.

În perioada lunilor septembrie-decembrie 2022, în cadrul mai multor ateliere lunare (4 ateliere în format fizic și mai multe întâlniri în mediul online), membrii Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au pus în discuție și au dezbătut mai multe situații în care drepturile lor sau ale altor copii nu au fost respectate.

Drept urmare, copiii membri ai Consiliului Consultativ au identificat o serie de probleme cu care aceștia sau semenii lor se confruntă în diverse medii/spații/împrejurări, precum locurile publice (transport, parc, curte, spital, cămin, cartier, etc.), centre de creație, familie și, cel mai important, la școală (în clasă, pe hol, grupul sanitar, în spatele școlii, sala de sport, bibliotecă, vestiar, atât în timpul pauzelor, cât și în timpul orelor). Copiii au constatat faptul că persoanele responsabile de nerespectarea drepturilor copiilor pot fi părinții, profesorii, educatorii, vecinii, persoanele necunoscute, colegi, polițiști, medici și alții, susținând că persoanele/instituțiile apărătoare ale drepturilor copiilor sunt: părinți, diriginte, prieteni, psihologul, Ombudsmanul Copilului, Autoritatea Publică Locală, asistența socială, etc.

Totodată, discuțiile purtate pe platforma Consiliului au scos în evidență domeniile de interes sporit pentru copii, acestea fiind:

- dreptul la libera exprimare a opiniei⁴;
- libertatea de gândire, conștiință și religie⁵;

² http://www.inedu.ro/wp-content/uploads/2019/01/Participarea-copilului_Ghid-pentru-cadre-didactice.pdf

³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-2_-2.pdf

⁴ Articolul 13 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

⁵ Articolul 14 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

- protejarea vieții private⁶;
- protecția față de abuz și neglijare⁷;
- dreptul la sănătate și asistență medicală⁸;
- dreptul la viață și un nivel de trai prielnic pentru dezvoltare personală⁹;
- dreptul la educație¹⁰;
- protecția împotriva exploatarei sexuale¹¹;
- protecție împotriva vânzării, traficului și răpirii¹²;
- protejarea drepturilor refugiaților¹³ și alte domenii și drepturi conexe.

Exprimarea liberă a opiniei, libertatea de conștiință, gândire, expresie, religie, precum și libertatea de asociere, în viziunea membrilor Consiliului Consultativ, reprezintă o piatră de temelie în respectarea drepturilor civile ale copiilor. Cu toate acestea, copiii au identificat câteva dintre multiplele probleme la acest capitol. Uneori, copiii sunt nevoiți să ascundă sau să mintă cu privire la ocupațiile și interesele lor reale, atunci când părinții decid în locul lor hobby-urile pentru copii. Alteori, copiii întâmpină probleme atunci când în incinta instituțiilor de învățământ din care fac parte se organizează diverse evenimente, fără a fi consultată opinia copiilor și fără coordonarea acestora, copiii fiind ulterior obligați să participe la astfel de activități. Totodată, copiii mai întâmpină probleme și atunci când opinia lor nu este consultată în vederea luării unor decizii la nivel de organizare a procesului de învățământ și de desfășurare a acestuia.

Un alt domeniu de interes pentru membrii Consiliului Consultativ al Copiilor îl reprezintă protejarea vieții private. Cele mai importante aspecte ale realizării acestui drept au fost identificate de copii ca fiind: majoritatea copiilor dispun de o odaie proprie în care se intră doar cu permisiunea copilului; nimeni din anturajul lor nu postează poze fără a primi acordul prealabil; fiecare copil poate dispune de o agendă personală sau telefon la care nimeni să nu aibă acces, etc.

Copiii au relatat și unele deficiențe în realizarea drepturilor sale. În timp ce unora dintre copii le este respectat în totalitate dreptul la protejarea vieții private, există cazuri când acest drept este pur și simplu neglijat, de cele mai dese ori de către maturi, atunci când copiilor le sunt verificate telefoanele mobile, citite agendele personale, iar ulterior informația accesată este folosită în detrimentul copilului. Alteori, încălcarea acestui drept vine din partea colegilor, prietenilor, semenilor. Unii copii au fost filmați/fotografiați pe ascuns, iar imaginile au fost postate pe rețelele de socializare, acest fapt fiind motiv de intimidare a copiilor. O altă situație în care copiilor le este încălcat dreptul la viața privată a fost atunci când unii colegi de clasă au împărtășit conținutul platformei de comunicare dintre elevi, profesoarei. Ulterior acest fapt a avut consecințe nefaste pentru unii membri a grupului. La fel, unii copii, având acces la telefoanele colegilor, pot comunica informație personală altor copii, apărând motive pentru luare în derâdere, discriminare, stigmatizare sau marginalizare.

Este lesne de desprins, că viața privată a copiilor este tot mai strâns legată de tehnologiile informaționale și aceasta este realitatea timpului. Unele aspecte, însă, ale acestei ”interdependențe” solicită, în opinia Ombudsmanului copilului, necesitatea de a educa la copii o cultură a folosirii tehnologiilor într-un mod ce ar garanta siguranța lor în mediul digital.

Cel mai important și mai interesant pentru copii s-a dovedit a fi domeniul legat de exercitarea dreptului la educație, dar și dreptul în educație. Astfel, mediul unde respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului este într-un continuu proces de testare, rămâne

⁶ Articolul 16 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

⁷ Articolul 19, 32, 36 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

⁸ Articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

⁹ Articolul 6, 27 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

¹⁰ Articolul 28, 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

¹¹ Articolul 34 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

¹² Articolul 11, 35 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

¹³ Articolul 22 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului

a fi școala. Aici, copiii membri ai Consiliului Consultativ au menționat că simt lipsa acută a disciplinelor civice, precum educația sexuală, discipline de dezvoltare psihologică, educație financiară ș. a. m. d. În viziunea lor, aceste discipline pot contribui calitativ la dezvoltarea personală a copilului, a viitorului matur responsabil și implicat.

O altă problemă majoră în mediul școlar, semnalată de copii, este manifestarea față de ei a diferitor forme de violență. Astfel, copiii au întâmpinat cazuri când ei personal sau alți copii au fost în situația în care profesorul ridică vocea atunci când copiii admit anumite greșeli, sunt supuși unor anumite pedepse, nu li se acceptă/respectă/corectează greșelile, sunt pedepsiți dacă sunt diferiți față de ceilalți (ex. copil stângaci), cerințele profesorilor sunt mai mari decât posibilitățile elevilor. Totodată, mediul școlar este spațiul unde se răspândesc foarte des fenomenele de *bullying* și discriminare, copiii fiind supuși discriminării (chiar și în timpul orelor) din diverse motive (aspect exterior, reușită, statut social, activitate școlară etc.).

Cea mai mare îngrijorare trezește faptul că unii copii, fete din clasele VIII-IX, sunt atrase de către profesori în discuții cu tentă sexuală. Acest fapt, în viziunea Ombudsmanului Copilului, poate fi calificat ca abuz sexual în sensul art. 34 din Convenție și fiecare caz trebuie să fie cercetat minuțios, cu prudența și acuratețea necesară. O mare dezamăgire în acest sens este, însă, faptul că, din câte susțin membrii Consiliului, copiii nu sunt crezuți atunci când ei comunică părinților despre cazuri de abuz sexual care li s-au întâmplat.

Întâlnirile și discuțiile purtate de către Ombudsmanul Copilului pe platforma Consiliului i-a oferit suficiente informații pentru a constata, cu regret, că nu toți copiii își cunosc drepturile, respectiv, nu cunosc nici să identifice situațiile în care aceste drepturi au fost încălcate. Această stare de lucruri vorbește explicit, că copiii care nu-și cunosc drepturile, sunt "dezarmați" în fața potențialelor abuzuri. Necunoașterea, în cazul dat, ca consecință a unei educații insuficiente în domeniul drepturilor omului, prezintă, în opinia Ombudsmanului Copilului, cea mai serioasă amenințare pentru dezvoltarea armonioasă a copilului.

Modul de organizare a activității Consiliului a generat rezultate uimitoare. Copiii, în cadrul unui exercițiu axat, exclusiv, pe participarea și implicarea sa, au avut posibilitatea să identifice, pentru o ulterioară cercetare detaliată, un domeniu cu cel mai sporit grad de preocupare pentru ei. **Discriminarea în școală, cu accent pe atitudinea diferită a profesorilor față de elevii din diferite grupuri** - acest aspect al procesului educațional s-a dovedit a fi cel mai solicitat.

Pentru o cercetare circumstanțiată a subiectului, copiii și-au propus să elaboreze un chestionar online¹⁴ destinat elevilor, în scopul colectării de date veridice și relevante. Colectând primele 500 de răspunsuri la chestionarul online, interpretând rezultatele în cadrul a mai multor întâlniri atât online, cât și offline, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor au prezentat

Copiii au constatat că mai mult de jumătate dintre respondenți au întâlnit cazuri de discriminare în școală (25% dintre aceștia menționează că întâmpină cazuri de discriminare în școală în fiecare zi), care vine, cel mai des din partea elevilor (87%) și profesorilor (36%).

Discriminarea în mediul educațional ia mai multe forme, și anume: discriminare după criteriul fizic (culoarea pielii, greutate, înălțime, etc.), în baza reușitei școlare (de exemplu, profesorii solicită elevii cu note mai mari, iar elevii care au reușita școlară scăzută nu sunt auziți și luați în serios; profesorii selectează elevii activi la grupuri de inițiativă, ceilalți nu au posibilitatea să se afirme, etc.), în baza statutului financiar (exemplu: în școală sunt organizate petreceri, unde sunt incluse taxe sau dress code, iar copii ai căror părinți au un venit mic nu-și permit să participe), în baza orientării sexuale.

¹⁴ <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScXFRFnoM-Y7w2xN5qhP5dE3oaEkxtzGwN5GDQRRldtPHRgzA/viewform>

rezultatele preliminare ale cercetării în cadrul Forumului Național al Copiilor din 19 noiembrie 2022, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”¹⁵.

Conform rezultatelor chestionarului, majoritatea copiilor discută cu prietenii despre situațiile de discriminare, deoarece le este frică să nu fie criticați sau consideră că profesorii și părinții nu o să-i ia în serios. Astfel, doar 8% din copii se adresează profesorilor sau administrației școlii și doar 5% se adresează psihologului (motivul acestei situații constă în faptul că nu în toate instituțiile de învățământ activează un psiholog). 25% dintre respondenți au menționat că nu se adresează nimănui, deoarece s-au adresat adulților, dar nu s-a rezolvat nimic, nu cunosc informații unde se pot adresa, le este frică că vor fi judecați de către profesori sau pentru că le este frică că vor fi amenințați de către persoanele care i-au discriminat.

Drept urmare, copiii au înaintat o serie de recomandări pentru instituțiile statului, recomandări care, în opinia Ombudsmanului Copilului merită să apară în agenda autorităților în forma autentică propusă de către copii:

- a) Psihologii școlari și profesorii să desfășoare ore informative în școli începând cu elevii claselor primare și părinții despre ce presupune discriminarea și la cine se pot adresa elevii pentru suport.
- b) Profesorii să organizeze diferite activități interactive (jocuri, dezbateri), care ar stimula munca în echipă dintre elevii din aceeași clasă sau din clase diferite.
- c) Profesorii, la disciplina ”Educația pentru societate”, să organizeze diferite jocuri/activități care ar ajuta copiii să înțeleagă în mod practic tema nediscriminării.
- d) Profesorii să-i încurajeze pe elevii activi și pe cei mai puțini activi sau cu reușita școlară mai mare sau mai mică să participe la Consiliul elevilor sau în alte grupuri de inițiativă.
- e) În școală, într-un spațiu de încredere, să fie plasată o boxă pentru colectarea scrisorilor anonime privind situațiile de discriminare, profesorii și administrația să le analizeze săptămânal.
- f) Să se organizeze ore informative pentru profesori privind discriminarea.

Rezultatele obținute, indubitabil, constituie un semnal de alarmă pentru autoritățile din domeniul educației, atât la nivel central cât și local. Puține lucruri pot fi mai dăunătoare decât inechitatea resimțită la vârstă fragedă. Prin urmare, Ombudsmanul Copilului consideră că acest subiect trebuie să devină unul dintre prioritățile sistemului educațional, tocmai din raționamentul de a încredința copiii că vocea lor este auzită.

În luna decembrie a anului 2022, 7 copii din Consiliul Consultativ (dintre care 2 copii refugiați din Ucraina) au participat la Forumul Copiilor Apărători ai Drepturilor Omului¹⁶, organizat de Ministerul Educației și Cercetării, în colaborare cu CIDDC, la care au participat, în total, 450 de copii din clasele a V-a – a XII-a din toată țara, care apără, monitorizează și promovează drepturile omului în diverse contexte: în școală, în comunitate, în mod individual sau în grup etc.

În cadrul Forumului, copiii apărători ai drepturilor omului au împărtășit experiențele în situațiile în care au apărut sau le-au fost apărute drepturile lor, ce dificultăți au întâmpinat, ce susținere au cerut și au primit din partea adulților și de ce fel de suport ar avea nevoie pe viitor pentru ca să apere drepturile omului, abordând și subiecte, precum: combaterea *bullying-ului* în școală, violența fizică și verbală din partea cadrelor didactice, lipsa cadrelor didactice, lipsa manualelor, curriculum, încălzirea școlii, alegerea orelor opționale, etc.

Cu ajutorul unor exerciții accesibile pentru fiecare, fetele și băieții și-au făcut vocea auzită în legătură cu respectarea, protecția și asigurarea drepturilor omului; au reflectat, într-o atmosferă sigură, incluzivă și prietenoasă, asupra experiențelor privind apărarea drepturilor omului, au

¹⁵ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-a-organizat-cea-de-a-6-a-editie-a-forumului-national-al-copiilor/>

¹⁶ https://www.drepturilecopilului.md/index.php?option=com_k2&view=item&id=363:450-de-copii-au-participat-la-forumul-copiilor-aparatori-ai-drepturilor-omului-2022-etapa-nationala&lang=en

formulat propuneri de îmbunătățire a activității apărătorilor și apărătoarelor drepturilor omului, au învățat și s-au inspirat unii de la alții, oferind sprijin și încurajare.

Un alt exercițiu de consultare a opiniei copiilor a avut loc în cadrul unui focus grup cu copii refugiați din Ucraina (13 copii) pentru a explora cum sunt respectate drepturile lor în școlile din Republica Moldova (toți acești copii fiind încadrați în instituții de învățământ din raionul Ștefan Vodă).

Principalele constatări au fost¹⁷ prezentate reprezentanților Direcției Generale Educație Ștefan Vodă, pentru a fi întreprinse măsurile de rigoare.

Majoritatea copiilor refugiați participanți la focus grup studiază în școli cu predare în limba română, aceștia sunt în proces de studiere a limbii, dar sunt nevoiți să studieze și să realizeze testările la toate obiectele în limba română, ceea ce le creează dificultăți. Uneori profesorii le permit să utilizeze telefonul pentru a traduce întrebările, iar acest lucru le cauzează mai multe dificultăți: nu reușesc în timp preconizat să realizeze testul, este afectată relația cu toți colegii pentru că sunt acuzați că au plagiat.

Participanții au menționat că majoritatea profesorilor se comportă bine cu ei, discută despre cum se simt, ce face familia sau pot să-i îmbrățișeze. Copiii au menționat că unii profesori, chiar dacă nu înțeleg bine limba rusă, folosesc diferite imagini ca să le explice tema. De asemenea, le oferă mai mult timp pentru realizarea sarcinilor în cazul în care nu au reușit. În același timp, copiii au împărtășit și situații când profesorii strigă la ei sau la toată clasă, fără ca să se intereseze cum se simt aceștia.

Urmare a realizării acestui *focus grup*, elevii au propus câteva recomandări: să fie creată o clasă separată doar pentru elevi din Ucraina, cu predare în limba rusă pentru ca fiecare dintre ei să poată înțelege materia predată; să aibă transport organizat din localitățile adiacente spre școala din centrul raional; lucrările de control să fie traduse în limba rusă, pentru o mai bună reușită a copiilor.

Ombudsmanul Copilului apreciază rezultatele obținute din consultarea directă a opiniei copilului ca fiind printre cele mai valoroase indicii pentru autoritățile implicate în protecția drepturilor copilului. Limbajul simplu, sinceritatea și naivitatea caracteristică copiilor oferă constatărilor și recomandărilor formulate de către copii o autenticitate deosebită, aceasta în situația în care natura problemelor scoase în evidență de către copii este suficient de complicată și complexă.

Prin urmare, Ombudsmanul Copilului recomandă autorităților:

- 1) Să întreprindă toate măsurile solicitate pentru a feri copiii de oricare formă de violență, *bullying*, sau discriminare;
- 2) Să elaboreze mecanisme și să consulte opinia copiilor în așa chestiuni a vieții școlare cum este organizarea internă a școlii, disciplinele școlare și activitatea extrașcolară;
- 3) Să întreprindă măsurile organizatorice pentru a asigura educarea copiilor în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

¹⁷ <https://docs.google.com/document/d/1HHnfki5XacjV31Ei2tjllZln1fNzCTL7d3P3ZFOf1BQ/edit>

CAPITOLUL III ASIGURAREA DREPTULUI COPIILOR LA EDUCAȚIE

Educatia ne-a facut ceea ce suntem.

C. A. Helvetius

Dreptul la educație este un drept al omului indispensabil exercitării celorlalte drepturi și libertăți.

Indiferent de modul în care se realizează, ca educație formală, nonformală sau informală, educația este o condiție esențială a dezvoltării personalității umane, având mereu, în istoria societății, scopul ameliorării morale, intelectuale și fizice a oamenilor¹⁸.

O educație cu conținutul său bine înrădăcinat în valorile Convenției ONU privind drepturile copilului, este pentru fiecare copil un instrument indispensabil pentru a realiza în cursul vieții sale un răspuns echilibrat, prietenos cu drepturile omului, la provocările care îl însoțesc.

3.1 Educație pentru drepturile omului

Parlamentul Republicii Moldova a ratificat, la 12 decembrie 1990, Convenția cu privire la Drepturile Copilului și s-a angajat, astfel, să facă aceste drepturi cunoscute tuturor – adulți și copii.

Articolul 29 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului prevede că educația trebuie să fie direcționată, printre altele, în scopul: „a) Dezvoltării respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite. b) Pregătirea copilului pentru viața responsabilă într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prietenia între toate popoarele, grupurile etnice și religioase.”

Prin urmare, aceste prevederi dezvoltă sensul CDC cu privire la relația stat-copil: cea de cooperare a copilului la construirea unei comunități sociale axată pe respectul reciproc între ființele umane, coexistenței pașnice și egalității în drepturi.

Faptul că Republica Moldova a ratificat Convenția cu privire la Drepturile Copilului înseamnă că statul recunoaște copiii ca titulari de drepturi și stabilește o gamă largă de obligații față de copii, pe care le au structurile/ instituțiile statului, care sunt văzuți ca titulari de obligații. Drepturile sunt trăite atunci când funcționează relația dintre titularul de obligații și titularul de drepturi. Pentru ca această relație să funcționeze, acei care au obligații trebuie să fie capabili să-și îndeplinească obligațiile, iar acei care au drepturi trebuie să fie împuterniciți să ceară respectarea drepturilor lor¹⁹.

De altfel, gradul de respectare a drepturilor omului, în opinia Ombudsmanului Copilului, depinde în egală măsură de doi factori obiectivi:

- a) Gradul de respectare de către titularii de responsabilități a obligațiilor sale pozitive și negative în ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- b) Cunoașterea de către titularii de drepturi a drepturilor și libertăților sale fundamentale.

Ceea ce unește și susține raportul între titularul de responsabilități și titularul de drepturi, este responsabilitatea statului atât pentru a garanta/asigura drepturile, cât și pentru a cunoaște drepturile.

¹⁸ https://irido.ro/pdf/IRDO_vol_Educatie_Dreptul%20la%20educatie_2016.pdf

¹⁹ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO)

https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

Educația pentru drepturile omului este o soluție pentru acest al doilea factor, care contribuie la formarea competențelor civice ce țin de exercitarea drepturilor și responsabilităților omului - fundament al vieții într-o societate democratică. Educația pentru drepturile omului se referă la educație, formare, creșterea gradului de conștientizare, informare, practici și activități care au ca scop, prin formarea la elevi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și comportamentelor, să îi pregătească și să îi încurajeze să contribuie la construirea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în vederea promovării și protejării drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Educația pentru Drepturile Omului este definită ca un proces de învățare care are ca scop:

- să promoveze înțelegerea propriilor drepturi și a responsabilităților aferente;
- să dezvolte atitudinea de respect și apreciere a unicității fiecărui individ;
- să formeze competențe, care le vor permite copiilor să acționeze pentru promovarea și apărarea drepturilor omului²⁰.

Prin urmare, instruirea, în mod special a copiilor, în domeniul drepturilor omului este obligația și responsabilitatea statului, de aceea educația pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale trebuie privită ca element indispensabil al învățământului obligatoriu, ca o chestiune de principiu în procesul de școlarizare a copiilor.

3.2 Observații în cadrul anului de mandat – 2022

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că în anul 2022 sistemul educațional a fost supus în continuare diferitor provocări. Deși pandemia este în retragere, totuși, alte circumstanțe sau evenimente au reușit să aibă impact nu tocmai bun asupra sistemului de învățământ național.

Începutul anului 2022 a fost marcat de un eveniment tragic pentru regiune și întreaga umanitate – războiul din Ucraina. În adresa Ombudsmanului Copilului au parvenit mai multe semnale din partea părinților și copiilor privind starea de panică provocată de răspândirea informațiilor, pozelor și imaginilor video cu caracter violent ce reflectau acțiunile militare din Ucraina. Această stare tensionată în societate, provocată de vecinătatea războiului a avut un impact negativ asupra stării psiho-emoționale a copiilor.

În acest sens, Ombudsmanul Copilului a lansat apel²¹ către instituțiile de educație, societate, în special către părinți și profesori, să informeze corect copiii despre situația din Ucraina cu o abordare adaptată vârstei și cu un impact emoțional minim pentru aceștia.

La fel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat Ministerului Educației și Cercetării să dispună, în instituțiile de educație de toate nivelurile, organizarea orelor tematice cu implicarea părinților și psihologilor, pentru a discuta cu copiii acest subiect și a le transmite sentimentul de grijă, înțelegere și siguranță.

²⁰ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO)

https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

²¹ <http://ombudsman.md/news/avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-este-ingrijorata-de-impactul-negativ-asupra-starii-psiho-emotionale-a-copiilor-provocat-de-informatiile-aparute-in-spatiul-public-privind-evenimentele/>

Ulterior, efectele războiului din țara vecină s-au făcut resimțite pe teritoriul țării. Valul de persoane care fugeau din calea războiului a trecut hotarul, iar Republica Moldova a fost țara care a împărțit puținul care-l are cu refugiații ucraineni, printre care și mulți copii.

Potrivit datelor oficiale ale MAI, către luna aprilie 2022 pe teritoriul țării se aflau 90848 cetățeni ucraineni dintre care 48099 copii, care la rândul său urmau a fi integrați în sistemul de învățământ.

Potrivit Ministerului Educației și Cercetării, în instituțiile de învățământ general au fost integrați 1889 copii, dintre care 1252 în 230 de școli, iar 637 în 258 de instituții de educație timpurie; 649 de copii frecventează ciclul primar, 550 de elevi sunt încadrați în gimnazii și 53 în licee. Din numărul total de elevi încadrați în instituțiile de învățământ general, 120 învață în limba română, 1123 în limba rusă.²² În cazul studiilor la distanță, copiii care decid să le urmeze, pot solicita asigurarea cu tehnică de calcul în instituțiile de învățământ din localitatea în care se află centrul temporar de plasament.

”O problemă în asigurarea dreptului la educație ține de copiii care vin din familii de etnie romă, și care sunt foarte vulnerabili având în vedere pe de o parte nedorința părinților și crearea impedimentelor de către ultimii în acces la educație, iar pe de altă parte, lipsa interesului autorităților publice, de a motiva

și încuraja prin măsuri pozitive încadrarea acestor copii la studii. Totodată, în cadrul monitorizării se observă, că în procesul de distribuire a echipamentelor tehnice pentru asigurarea accesului la studiile online, centrele temporare unde

...Așa cum se vede, mai putem observa încă din păcate, modele de înrădăcinare a stigmei și discriminării în gândirea unor oameni. Indubitabil, că resursele de natură logistică au o valoare specailă în timp de criză, cu toate acestea, o decizie luată în defavoarea unei persoane sau a unui grup nici o dată nu ar trebui să fie întemeiată pe un criteriu discriminatoriu...

sunt cazați romi, sunt ignorate sub pretexte discriminatorii și legate de prejudecăți, de exemplu că acestora nu le trebuie să învețe, sau lasă că aceștia și așa fură bine.”²³

În cadrul procesului de monitorizare a respectării dreptului la educație a copiilor refugiați în centrele destinate acestora, au parvenit mai multe adresări de la refugiați. Atât părinții, cât și copiii, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la accesul acestora la educație, deoarece copiii vorbesc limba ucraineană sau vorbesc foarte puțin limba rusă, precum și vin din sisteme de educație total diferite de cel din Republica Moldova.

Ombudsmanul Copilului a înaintat către Ministerului Educației și Cercetării un set de recomandări, vizând asigurarea egalității de șanse în ceea ce privește accesul la educație al copiilor refugiați, precum:

- Asigurarea accesului la educație a copiilor refugiați, în aceleași condiții ca și copiii cetățeni ai Republicii Moldova, or, potrivit alin.(1) lit. p), art. 28 al Legii Nr. 270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova, „*Solicitantul de azil beneficiază de dreptul de a avea acces la învățământul obligatoriu în aceleași condiții ca și cetățenii Republicii Moldova*”.
- Informarea cu celeritate a copiilor refugiați, precum și a părinților sau reprezentanților acestora, cu privire la modalitatea înmatriculării copiilor în instituțiile de învățământ.

²² Răspunsul MEC nr.03/1-09/2294;

²³ RAPORT nr.2 privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina în contextul stării de urgență pentru perioada Mai – Iulie 2022 <https://cda.md/ro/thematic-reports/>

- Asigurarea continuității procesului educațional, precum și oferirea posibilității susținerii examenelor de absolvire, luând în considerare limba vorbită și că vin din sisteme de educație total diferite de cel din Republica Moldova.

- Accesul la mijloace de învățare online a copiilor refugiați lipsiți de posibilități materiale, inclusiv prin includerea acestora ca beneficiari în diferite programe de sprijin, achiziții echipamente necesare etc.

- Includerea copiilor refugiați în toate strategiile naționale de incluziune educațională.

Or, *principiul nediscriminării* din Convenția cu privire la Drepturile Copilului, obligă statele părți să respecte și să asigure drepturile prevăzute în Convenție pentru toți copiii, indiferent dacă aceștia sunt considerați, printre altele, migranți în situații regulate sau neregulate, solicitanți de azil, refugiați, apatrizi și/sau victime ale traficului, inclusiv în situații de returnare sau deportare în țara de origine, indiferent de naționalitatea copilului sau a părinților sau a tutorilor legali, statutul migrației sau apatridia.

Ministerul Educației și Cercetării a informat că, la nivel național, au fost întreprinse acțiuni de asigurare a accesului copiilor la un program de educație de calitate, prin abordare individualizată, evaluarea și/sau reevaluarea complexă a copilului, dar și prin dezvoltarea serviciilor de sprijin în instituție și asigurarea unei colaborări eficiente între școală și familie. Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și cele 35 de Servicii raionale/municipal de asistență psihopedagogică au devenit structuri indispensabile în acest proces unde instituțiile de învățământ, părinții, copiii, autoritățile pot găsi soluții pentru includerea în procesul educațional a fiecărui copil, precum și cum pot fi organizate serviciile de suport în instituțiile de învățământ.

Cu toate acestea, vizitele efectuate în unele centre de plasament temporar pentru cetățeni străini au scos în evidență că copiii nu dispun de toate materialele și tehnica necesară pentru desfășurarea procesului educațional la distanță, iar alții nu cunosc cum urmează să fie încadrați în procesul educațional într-o instituție de învățământ. Starea de lucruri poate fi generată de fluxul continuu al refugiaților, de aceea, măsurile întreprinse de către autorități trebuie să aibă caracter sistemic, iar Ombudsmanul Copilului va continua să monitorizeze situația.

3.3 Asigurarea unui mediu favorabil și sigur în procesul educațional

Pe parcursul anului 2022, în cadrul vizitelor efectuate în instituțiile de educație, au fost sesizate eventuale riscuri căror pot fi expuși copiii. În sensul dat, observațiile constau în aceea că, copiii nu sunt informați cu privire la securitatea vieții și sănătății lor în cadrul lecțiilor de educație fizică și activităților extrașcolare. În acest sens, este de evidențiat și cazul publicat în mass-media²⁴, potrivit căruia, la Colegiul de Ecologie din sectorul Botanica, mun. Chișinău, în timpul orei de sport, a decedat o elevă. În acest context, pornind de la obligația autorităților de a asigura în mod eficient dreptul copiilor la educație într-un mediu favorabil și sigur²⁵, Ombudsmanul Copilului a sesizat Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Sănătății, accentuând importanța respectării standardelor de securitate și sănătate a copiilor.

²⁴<https://echipa.md/2022/04/12/tragedie-la-colegiul-de-ecologie-din-chisinau-o-adolescenta-a-murit-subit-in-timpul-orei-de-sport/>

²⁵ P.20 din Ordinului nr. 613/1441 din 27.05.2013 „Cu privire la Serviciile de sănătate din instituțiile de învățământ preuniversitar”.

Ombudsmanul Copilului a menționat despre necesitatea adoptării unor mecanisme de monitorizare a sănătății copiilor încadrați în procesul educațional, prin examinarea medicală periodică a elevilor, deoarece importanța acestor examinări medicale de bilanț constă în evaluarea în dinamică a unor aspecte ale sănătății și nivelului dezvoltării fizice la copiii, dar și prevenirii unor consecințe fatale.

În urma investigațiilor efectuate, Colegiul de Ecologie a informat Ombudsmanul copilului, că eleva și-a pierdut cunoștința în timpul orei de educație fizică. Până la venirea ambulanței, elevei i-a fost acordat primul ajutor de către asistenta medicală. Din informația prezentată, eleva nu avea careva probleme de sănătate la începutul anului școlar de studiu, iar la înmatriculare în instituția de învățământ, eleva a prezentat forma medicală F086, unde era indicat ca fiind sănătoasă. Instituția menționează că eleva nu figura la evidența medicului de familie, psihologului școlar, la fel nici părinții nu au informat administrația dacă eleva avea careva probleme de sănătate.

Inspectoratul de Poliție sect. Botanica a comunicat că pe cazul dat a fost intentat un proces penal, cu dispunerea expertizei medico-legale întru stabilirea cauzei decesului copilului.

În contextual dat, Ministerul Sănătății a informat despre mecanismul instituit prin Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Sănătății Nr. 613/1441 din 27.05.2013 „Cu privire la Serviciile de sănătate din instituțiile de învățământ preuniversitar”. Anual, starea de sănătate a elevilor se monitorizează prin întocmirea unei note informative integrale, care se expediază în adresa Ministerului Educației și Cercetării. Pentru a asigura asistență medicală corespunzătoare în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar, a fost modificat și ajustat curriculum-ul Colegiilor de medicină și a Centrului de educație medicală continuă. Anual, se realizează cursuri de formare continuă a asistenților medicali din școli, însă, cu regret, numărul

solicităților este mic, deoarece aceste unități urmează a fi plătite din fondul instituției de învățământ, care de cele mai multe ori nu au resurse planificate.

În cadrul unui studiu realizat de către angajații Oficiului Avocatului Poporului, a fost consultată opinia copiilor referitor la eficiența funcționării Serviciilor de sănătate în școli.

Astfel, 718 elevi (38,8 %) afirmă că în școala lor există amenajat un cabinet medical și medicul școlii este mereu prezent și ușor de găsit. 435 de elevi (23,5 %) au răspuns că în instituție există cabinet medical, însă medicul este prezent foarte rar, 152 elevi (8,2 %) la fel dispun în școlile lor de cabinet medical, însă medicul nu este niciodată de găsit, 174 dintre respondenți (9,4%) nu sunt satisfăcuți de asistența medicală pe care o primesc, în timp ce 66 elevi afirmă că deși există cabinet medical, medicamentele lipsesc și din cauza acestui fapt nu este acordată o asistență medicală corespunzătoare. Din totalul de respondenți, 305 (16,5%) afirmă că nu cunosc despre lucrătorul medical din școală, deoarece nu au avut niciodată nevoie de ajutorul medical al medicului școlii.²⁶

Faptul că autoritățile au răspuns la o situație deficitară este foarte important din punct de vedere al administrării chestiunilor publice. Ombudsmanul Copilului consideră, totodată, că accesibilitatea și calitatea serviciilor medicale oferite de Serviciile de sănătate din instituțiile de învățământ (SSIÎP) trebuie să constituie un subiect prioritar în agenda ministerelor de profil, or

²⁶ Raport tematic Respectarea dreptului la sănătate în instituțiile de învățământ, pag. 64. http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT_SANITATIE_RED-2021.pdf

doar existența mecanismului în sine, nu poate satisface așteptările legitime ale beneficiarilor de servicii medicale, dacă funcționalitatea și eficiența acestui mecanism este îndoielnică.

Tinerii (și familiile lor) ar trebui instruiți asupra culturii sănătății, prin urmare, este insuficient doar ca medicul de familie să reamintească părinților despre necesitatea efectuării examinărilor medicale copiilor la începutul anului școlar. Implicarea părinților, lucrătorilor medicali în diseminarea culturii sănătății este crucială. Personalul școlar trebuie instruit continuu, elevii trebuie informați pe înțelesul lor și sensibilizați activ pentru examinări medicale sistemice.

3.4 Protecția copiilor împotriva violenței și abuzului în instituțiile de învățământ

Violența în mediul educațional se impune tot mai frecvent în atenția societății contemporane. Acest fapt a constituit o prioritate și pentru Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, care a fost sensibilizat de amploarea de necontestat pe care acest fenomen o capătă, chiar în absența unor statistici riguroase.

Violența în mediul școlar nu este un fenomen nou, dar, în trecut, ea s-a manifestat mai degrabă în spațiul relativ autonom al școlii; actualmente, lumea școlii a căpătat permeabilitate crescută, ca și transparență instituțională, asimilând tensiunile și dificultățile cu care se confruntă societatea. În contextul cultural și politic al Republicii Moldova, dar și la nivel european, se acceptă și se promovează ideea că școala trebuie să fie un spațiu privilegiat, al securității, liber de conflicte și de manifestări ale violenței societale.

Interesul și preocuparea față de abuz și violență, a fost unul din domeniile monitorizate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului pe parcursul anului 2022, intervenind de fiecare dată când cazurile de violență, abuz sau neglijare au intrat în vizorul Ombudsmanului.

Prin Legea nr. 36 din 17.02.2022 pentru modificarea Codului Educației al Republicii Moldova nr.152/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 72 din 16.03.22, a fost completat articolul 3 din Codul educației al Republicii Moldova nr.152/2014 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.319–324, art.634), după noțiunea „alternative educaționale” cu noțiunea de „*bullying*” definită ca *o formă de agresivitate care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale*;²⁷.

²⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130322&lang=ro

În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că, chiar dacă nu în tempoul ce și-ar dori, anumite recomandări din Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2019²⁸, au căpătat contur. Încă în anul 2019, Ombudsmanul Copilului a propus completarea Codului Educației cu un nou principiu - „nonviolență” și introducerea unui nou capitol privind eliminarea violenței în instituțiile de educație, iar *bullying-ul* să fie definit prin dispozițiile unei norme juridice separate.

În opinia Ombudsmanului, modificările operate urmează a fi apreciate în cel puțin două aspecte:

Cadrul normativ național a devenit mai clar/previzibil, în ce privește transpunerea prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, care în art. 19 reglementează dreptul copilului la protecție împotriva oricărei forme de violență manifestată asupra lui de către adulți sau de către alți copii, iar potrivit art. 39 - de a-i fi asigurate măsurile corespunzătoare pentru refacerea fizică și psihologică.

La nivel funcțional, un șir de raporturi sociale, care au ca loc de desfășurare instituțiile de învățământ, au fost înglobate într-un termen juridic distinct – *bullying-ul*, care, indubitabil, necesită reglementări detalizate pe toate aspectele de evaluare a fenomenului: prevenire, combatere și profilaxie.

Totodată, este de indicat că și în acest an au parvenit sesizări din partea părinților privind cazurile de abuz și violență în instituțiile de învățământ. În cadrul procesului de investigație a adresărilor reprezentanților legali, dar și nemijlocit a copiilor, s-a constatat că instituțiile de educație nu recurg la aplicarea prevederilor art. 135, alin. 1 lit. i) Codul Educației și art.7 alin. (1) lit. r), 86 alin. (1) lit. n), art. 301 alin. (1), lit. b) Codul Muncii, în privința cadrului didactic care a aplicat abuz sau/și violență asupra copiilor, ci se rezumă doar la sancțiuni, cum ar fi mustrarea.

Necesitatea abordărilor noi a fenomenului derivă și din indicatorii statistici, potrivit cărora, cazurile de abuz și violență în instituțiile de învățământ sunt în creștere cu 1067 cazuri, sau cu cca 15% , în comparație cu anul de învățământ 2020-2021. Cel mai des, victime ale violenței sunt băieții. Dacă indicatorul cantitativ al fetelor supuse abuzului sau violențelor a crescut în raport cu anul 2020-2021 cu 286 cazuri, atunci numărul de băieți supuși violențelor sau abuzului este în creștere cu 781 cazuri.

În urma publicării articolului în mass-media - "Cazul unui adolescent-transgender care a căzut de la etajul 22 al unui bloc locativ, după ce a fost umilit de colegi", Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a solicitat Procuraturii municipiului Chișinău, investigarea circumstanțelor cazului.

La momentul actual se desfășoară urmărirea penală

Figura 3.4.1. Date dezagregate privind cazurile de violență raportate în perioada anilor 2020-2022 după criteriul de gen.

Anul de învățământ	Semestru 1	Semestrul 2	Fete	Băieți	Total cazuri
2020-2021	3586	3595	2345	4836	7181
2021-2022	4001	4247	2631	5617	8248

²⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coperta-20.08.2020.pdf , pag. 48

După tipul violenței aplicate, cele mai dese cazuri au fost raportate ca violență fizică - 3415 în anul 2022 și 2858 în anul 2021, iar după geografia fenomenului, cele mai multe cazuri au fost înregistrate în raionul Rezina – 1045 cazuri în anul 2022 (630 în anul 2021), timp în care, în aceeași perioadă de timp, în rl. Taraclia au fost înregistrate doar 12 cazuri în anul 2022 și 25 cazuri în anul 2021²⁹.

Figura 3.4.2. Date dezagregate privind cazurile de violență raportate în perioada anilor 2020-2023 după criteriul tipul violenței.

Tipul de violență ³⁰	Anul de studii 2022-2023 Primul semestru	Anul de studii 2021-2022	Anul de studii 2020-2021
Fizică	1540	3415	2858
Psihologică	988	2376	2079
Sexuală	16	60	34
Neglijare	1012	2311	2152
Exploatare prin muncă	31	72	58
Traffic, prostituție	2	4	1

Cele relatate mai sus, oferă suficiente temeiuri, ca fenomenul violenței în instituțiile școlare să fie cercetat într-un exercițiu multidisciplinar, cu implicarea pedagogilor, psihologilor, sociologilor dar și specialiștilor în domeniul justiției juvenile. Cercetarea ar trebui să verse lumina asupra caracterului, motivelor și cauzelor violenței și abuzului în școli, explicații asupra diferențelor suficient de semnificative în manifestarea fenomenului, să se propună modele de conlucrare a tuturor actorilor din domeniul educației, justiției și administrării publice în vederea prevenirii și eradicării fenomenului

3.5 Educația incluzivă

În cadrul vizitelor de monitorizare în instituțiile de educație, unii manageri dar și reprezentanți ai organelor administrației locale au relatat despre anumite aspecte problematice ce țin de asigurarea educației incluzive în școli. Regula de bază în sistemul educațional din Republica Moldova este finanțarea standard per elev. Alocările de 2% din totalul finanțării raionale pentru educație alocat educației incluzive este mai degrabă dependent de numărul total de elevi, decât de numărul total de elevi cu cerințe educaționale speciale (CES) sau de nevoile acestora. Iar cea mai mare parte a alocării de 2%, fonduri destinate educației inclusive, din bugetul total pentru educație, este utilizată pentru plata salariilor cadrelor didactice de sprijin și în mai mică măsură (cel puțin în ultimii ani) pentru dotarea centrelor de resurse din școli.

²⁹ <https://mec.gov.md/ro/content/prevenirea-si-combaterea-violentei>

³⁰ Rapoarte generalizate privind cazurile suspectate de abuz, MEC / <https://mec.gov.md/ro/content/prevenirea-si-combaterea-violentei-0>

De altfel, și UNICEF (Fondul pentru copii al Națiunilor Unite) indică în cadrul unui raport³¹, că o parte dintre persoanele intervievate au subliniat că există o serie de inechități în distribuția fondurilor pentru educație incluzivă, dat fiind că învățământul preșcolar și învățământul profesional și tehnic nu au fost avute în vedere de la început în implementarea programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011 – 2020.

În analiza efectuată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în regiunea UTA Găgăuzia, s-a constatat următoarea stare de lucruri:

- a) cele mai bune rezultate sunt înregistrate în acele școli în care atât administrația, cât și profesorii înțeleg pe deplin esența educației incluzive, au experiență relevantă și sunt gata să se dezvolte;
- b) sistemul de educație incluzivă are nevoie de specialiști: psihologi, logopezi, profesori auxiliari.
- c) lipsa unui suport metodologic și informațional necesar cadrelor didactice pentru a lucra cu elevii cu CES;
- d) absența practică a sprijinului financiar (8-12 lei pe lună) în salariile unui profesor care predă copiilor cu CES, duce la o lipsă de motivație.

În pofida unor progrese, continuă să se înregistreze mai multe probleme de discriminare a copiilor cu dizabilități în sistemul educațional - lipsa sau insuficiența cadrelor didactice de sprijin și a unor specialiști (psihologi, psihopedagogi, logopezi); bariere atitudinale ale cadrelor didactice în procesul de integrare a copiilor cu nevoi educaționale speciale; alocarea neeficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive; nevoia de informare continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu Sindromul Down și deficiențe mintale.³² Aceste tendințe se confirmă și prin Raportul anual al Consiliului pentru prevenirea discriminării și asigurarea egalității pentru anul 2021³³ care a constatat că una din problemele majore rămâne inaccesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități. În domeniul educației problemele care îngreunează incluziunea copiilor cu dizabilități țin de neconformitatea metodologiilor privind măsurile de acomodare rezonabilă a necesităților elevilor cu dizabilități; insuficiența cadrelor didactice care cunosc limbajul mimico-gestual; obstrucționarea accesului la învățământul superior a persoanelor cu dizabilități auditive.

Prin urmare, deși pe anumite aspecte sunt schimbări realizate în ultimii ani, totuși, persistă în continuare sectoare de intervenție prioritară, și anume, asigurarea dreptului la educație incluzivă, prin desfășurarea/elaborarea cursurilor de formare a personalului didactic și auxiliar, asigurarea accesului copiilor și tinerilor cu dizabilități la sistemul educațional – acces fizic, și anume, dotarea spațiilor cu ascensoare cu platformă, rampe, piese de mobilier și transport adaptat, alocarea de suficiente mijloace financiare pentru material didactic și motivarea specialiștilor.

3.6 Alimentația copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ

Rația alimentară calitatea și diversitatea ei joacă un rol important în dezvoltarea copilului. Alimentația copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ, s-a aflat în vizorul Ombudsmanului Copilului și în anul 2022.

³¹ <https://www.unicef.org/moldova/media/5161/file/Educa%C8%9Bia%20incluziv%C4%83%20Evaluarea%20comun%C4%83%20a%20implement%C4%83rii%20Programului%20de%20educa%C8%9Bie%20incluziv%C4%83%202011-2020%20.pdf>

³² Echilibrul dintre muncă și viața de familie: necesități ale părinților și rolul politicilor sociale / Inga Chistruga-Sînchevici; redactor științific: Olga Gagauz; Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul Cercetări Demografice. – Chișinău: INCE, 2021. –

³³ Disponibil online : https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDAE_raport_-2021-final_site-1.pdf

Pe lângă propriile observații, Ombudsmanul Copilului, în mod prioritar, a luat în considerare opinia copiilor referitor la alimentația în școli. În acest context este de menționat că la întrebarea: *”Care din aspectele dreptului la sănătate în școala ta nu îți sunt respectate?”*, 716 copii, ceea ce constituie 38,7%, au invocat deficiențe ce țin de acces la alimentație de calitate.³⁴

Majorarea continuă a prețurilor în toate sectoarele economiei naționale, cu siguranță interferează asupra cantității dar și calității produselor alimentare achiziționate pentru instituțiile de învățământ. Ombudsmanul copilului apreciază efortul Ministerului Educației și Cercetării, care de comun acord cu Ministerul Finanțelor, au identificat posibilitatea indexării normelor financiare pentru alimentația copiilor din grădinițe și școli. Un ordin, în acest sens a fost semnat de către ministrii amintiți și a intrat în vigoare de la 01 martie 2022.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în mod special a monitorizat dacă recomandările sale anterioare³⁵ privind alimentația copiilor au fost implementate și anume, dacă la aprobarea componentei meniului pentru instituțiile de învățământ preșcolar, a fost luată în considerare cantitatea și calitatea produselor alimentare.

Ombudsmanul Copilului constată, că de la data de 1 decembrie 2022, a fost modificat meniul în grădinițele din mun. Chișinău, fiind aprobat meniu-model, special, pentru sezonul rece, care este compus din mai puține fructe, dar mai multe legume și salate³⁶. În opinia Ombudsmanului copilului, pe fondul creșterii continue a prețurilor, costul alimentației copiilor în instituțiile de educație, rămâne a fi în continuare o provocare. În acest sens, și Direcția Generală Educație, Tineret și Sport din municipiul Chișinău, a solicitat autorităților majorarea cât mai curând a sumei destinate alimentației copiilor³⁷.

Chestiunea privind calitatea produselor alimentare livrate în instituțiile de învățământ a fost discutat la 31 ianuarie 2023 în cadrul ședinței Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor (ANSA), în colaborare cu reprezentanții Cancelariei de Stat și Direcției Generale Educație Tineret și Sport (DGETS) a municipiului Chișinău avută cu administratorii instituțiilor școlare și preșcolare din municipiul Chișinău.

La ședință au fost abordate aspecte complexe ce țin de alimentația copiilor:

- Întocmirea caietelor de sarcini și organizarea licitațiilor pentru achiziționarea produselor alimentare în instituțiile sus-menționate;
- Achiziționarea, transportarea, recepția, prepararea, servirea și controlul calității și inofensivității produselor alimentare;
- Cerințele sanitare în blocurile alimentare;
- Profilaxia TIA și a bolilor diareice acute.

Alimentația de calitate în școli și grădinițe a fost și rămâne un subiect sensibil pentru societate, dar și important pentru sănătatea copiilor, de aceea Ombudsmanul copilului va continua să monitorizeze situația și va urmări gradul de implementare a recomandărilor sale.

³⁴ Raport tematic Respectarea dreptului la sănătate în instituțiile de învățământ, pag. 65, http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT_SANITATIE_RED-2021.pdf

³⁵ Raport privind respectarea drepturilor copilului în anul 2021, pag. 8-9 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>

³⁶ <https://tv8.md/2022/05/12/video-meniu-model-nou-in-gradinitele-din-chisinau-mai-putine-fructe-dar-mai-multe-legume-si-salate/217304>

³⁷ <https://suntparinte.md/directia-educatie-chisinau-cere-majorarea-sumei-pentru-alimentatia-copiilor-din-gradinite/>

3.7 Realizarea dreptului la educație în regiunea transnistreană

Cu părere de rău, problema asigurării cu sedii proprii a celor 8 instituții de învățământ cu predare în grafie latină din regiunea transnistreană, subordonate Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, nu a fost soluționată.

Din cele 8 instituții de învățământ cu predare în grafie latină, 5 sunt nevoite să închirieze spații de la așa-zisele structuri locale din regiune, iar 2 își desfășoară temporar activitatea într-o altă localitate decât cea de trai a elevilor și a cadrelor didactice.

Deși, prin Decizia protocolară din 25 noiembrie 2017³⁸ s-au agreat mai multe angajamente, unele din ele fiind puse în aplicare, rămâne a nu fi soluționată chestiunea asigurării cu clădiri pretabile unui proces de învățământ și cea a dării în folosință a terenurilor aferente acestor clădiri (pct.4 și 7 din Decizia protocolară).

Un alt subiect discutat la nivel înalt, referitor la accesul la servicii educaționale de calitate a copiilor constă în lipsa instituțiilor de educație timpurie în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender. Consecința acestei deficiențe rezidă în aceea că, copiii se confruntă cu dificultăți la însușirea programului școlar, or serviciile educaționale puse la dispoziție de către instituțiile de învățământ de nivelul 0 transnistrene, nu sunt aliniate actelor normative naționale din domeniu, fiind asigurat în mare parte în limba rusă și rar în limba "moldovenească" pe baza alfabetului chirilic.

În anul 2021 Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului a plasat subiectul la nivelul dezbaterilor în Comisia parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, venind cu inițiativa creării unei instituții de educație preșcolare și a unui centru pentru activități extrașcolare în cadrul Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun”, prin reorganizarea Școlii de tip internat pentru copii rămași fără ocrotire părintească din Bender. Realizarea proiectului urma să asigure succesiunea nivelurilor și ciclurilor din sistemul de învățământ conform prevederilor Codului Educației al Republicii Moldova, și dreptul copilului de a practica activități recreative proprii vârstei sale, de a participa liber la viața culturală și artistică etc³⁹.

Atât președinta Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, cât și reprezentantul Ministerului Educației și Cercetării au susținut inițiativa Ombudsmanului Copilului. Mai mult, s-a menționat că realizarea propunerii în cauză va contribui la consolidarea Liceului Teoretic "Alexandru cel Bun" și la crearea, inițial, a unei grupe pregătitoare din nivelul 0, conform sistemului educațional al Republicii Moldova.⁴⁰

3.8 Respectarea drepturilor copilului la sănătate în instituțiile de învățământ

Un alt subiect abordat de Ombudsmanul Copilului pe parcursul mandatului, în mod special pe perioada anilor 2021-2022 a fost respectarea drepturilor copilului la sănătate în instituțiile de învățământ.

Pe parcursul anului 2021, Ombudsmanul copilului a antrenat mai multe autorități centrale și de specialitate în realizarea unui studiu asupra modului de realizare a dreptului indicat supra, iar la finele anului, un raport cuprinzător a fost expediat în adresa Parlamentului Republicii Moldova,

³⁸ https://gov.md/sites/default/files/2017_11_25_protokolnoe_reshenie_o_funkcionirovanii_moldavskih_shkol.pdf

³⁹ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-propune-crearea-unui-complex-educational-multifunctional-in-municipiul-bender/>

⁴⁰ <http://ombudsman.md/news/propunerea-ombudsmanului-copilului-privind-crearea-unui-centru-pentru-activitati-extrascolare-in-bender-discutata-in-comisia-parlamentara-cultura-educatie-cercetare-tineret-sport-si-mass-media/>

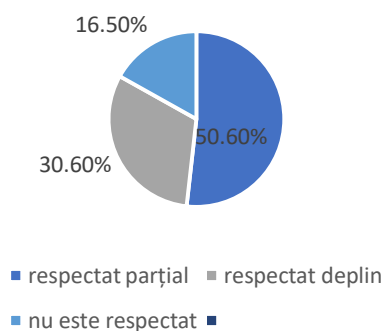
având ca perspectivă, instituirea controlului parlamentar asupra deciziilor adoptate urmare a dezbaterilor la nivel înalt a problemei. Raportul tematic a scos în evidență trei domenii de posibilă intervenție:

- a) Funcționarea Serviciilor de sănătate în instituțiile de învățământ;
- b) Accesul la apă potabilă de calitate în instituțiile de învățământ;
- c) Condiții de sanitație și igienă în instituțiile de învățământ.

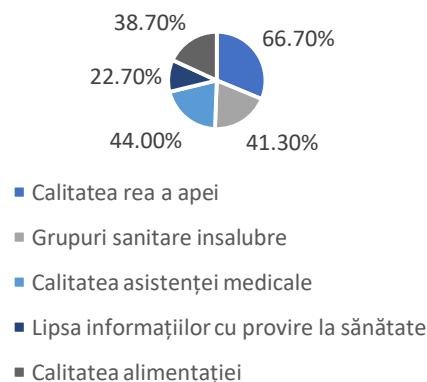
În cadrul unui sondaj realizat pe un eșantion de 1850 elevi, dintre care respondenți din mediul urban – 1501, iar 249 - din mediul rural, a fost consultată opinia copiilor cu privire la chestiunile de principiu abordate în studiu.

Întrebații fiind despre respectarea dreptului lor la sănătate, 50,6% dintre copiii-respondenți consideră că dreptul la sănătate le este respectat parțial, pe când 30,6% - respectat în volum deplin, iar 16,5% - au părerea că nu este respectat deloc, sub nici o formă. Referindu-se la cele aspecte ale dreptului la sănătate, care nu sunt respectate în școala lor, copiii au răspuns astfel: 1234 (66,7%) dintre copii consideră că în ceea ce privește dreptul la sănătate în școală, nu le este respectată partea de asigurare cu apă potabilă de calitate, 764 (41,3%) se referă la lipsa accesului în grupuri sanitare cu condiții bune. Pentru 814 de elevi (44%) nu este suficientă asistența medicală calitativă, pe când 420 (22,7%) se confruntă cu lipsa informației cu privire la sănătate și educația igienică. Accesul la alimentație sănătoasă este la fel o problemă pusă în discuție de către 716 dintre elevi (38,7%)¹.

Date dezagregate cu privire la
respectarea dreptului la
sănătate



Categoria problemei
invocate



Totalitatea informațiilor acumulate și prelucrate pe parcursul întocmirii studiului au scos în evidență atât probleme funcționale/uzuale cât și probleme sistemice, de aceea a fost luată decizia de a ridica nivelul dezbaterilor la nivelul Comisiei parlamentare Drepturile omului și relații interetnice din Legislativul țării.

Urmare a dezbaterilor organizate Comisia a constatat câteva chestiuni de principiu:

- Instituțiile de învățământ sunt austere pentru a asigura condiții de sanitație corespunzătoare, mai ales în condițiile pandemiei;
- Deficit de lucrători medicali și personal auxiliar, iar salariul nemotivant al acestora determină fluctuația mare de cadre;
- Suport insuficient din partea APL;
- Acces limitat al copiilor la blocurile sanitare renovate din cauză că unii manageri le țin încuiate;
- Neasigurarea copiilor cu dizabilități acces la blocurile sanitare.

Pe marginea acestor constatări, în adresa Guvernului au fost expediate un set de recomandări cu privire la implementarea căror Guvernul a raportat către data de 04 februarie 2022.

Urmare a analizei efectuate și reieșind din conținutul Deciziei Comisiei drepturile omului și relații interetnice⁴¹, emise urmare a Raportului tematic „Respectarea drepturilor copilului la sănătate în instituțiile de învățământ”, este posibil a conchide că recomandările-cheie din raportul sus-menționat au fost implementate nu la cota deplină, multe din acestea deși plasate pe agenda autorităților, nu se implementează la cota așteptărilor.

Cu referire la recomandarea:

”Adoptarea normativelor financiare cât și suplinirea resurselor financiare pentru a asigura condiții corespunzătoare dezvoltării copilului, reieșind din respectarea dreptului copilului la sănătate în cadrul instituțiilor de învățământ secundar”, Guvernul, urmare a reorganizării fondurilor naționale, urmează să instituie noi măsuri destinate dezvoltării infrastructurii regionale și locale, să elaboreze și să aprobe criteriile de alocare a mijloacelor financiare.

În conformitate cu prevederile Legii bugetului de stat pentru anul 2022 nr.205/2021, în Fondul Național pentru Dezvoltare Regională (FNDR) sunt prevăzute mijloace financiare în sumă de 770 mil. lei, destinate pentru dezvoltarea infrastructurii regionale și locale, precum și pentru asigurarea cofinanțării, necesară a fi alocată de către autoritățile publice locale în cadrul proiectelor finanțate din surse externe. Pentru anul 2022, în bugetul Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale au fost aprobate 25,0 mil. lei pentru renovarea/construcția blocurilor sanitare în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal.

În același timp, Ministerul Educației și Cercetării a inițiat procesul de elaborare a proiectului hotărârii Guvernului pentru modificarea și aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea procedurii de implementare a proiectelor de renovare/construcție a blocurilor sanitare și de renovare a blocurilor alimentare în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal, inclusiv cu considerarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități.

Ombudsmanul copilului își exprimă speranța că ajustările bugetare vor influența pozitiv situația celor 360 instituții, în care este necesară intervenția pentru asigurarea condițiilor igienico-sanitare, dintre care: 195 au WC în exteriorul clădirii (în curte), iar 165 au necesități de reparații/renovare a blocurilor sanitare în interiorul clădirii..

Cu referire la recomandarea:

”Implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016- 2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1063/2016, îndeosebi, pct. 2, Asigurarea accesului copiilor la surse îmbunătățite de apă în grădinițe și școli -100% din instituții”, Guvernul a indicat că, distribuirea apei sigure în 100% de instituții pentru copii și reducerea până la 20% a probelor de apă potabilă neconforme la parametrii chimici de bază și 5% la parametrii microbiologici, urmează a fi asigurată până în anul 2025. Totodată, este stabilit, ca obiectiv specific, asigurarea accesului la sisteme durabile de apă potabilă în 100% instituții pentru copii și 75% din populația generală către anul 2025. Totodată, rezultatele rapoartelor efectuate de către laboratoarele Agenției Naționale de Sănătate Publică, în 2020

⁴¹<https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=LcH%2fXCewWXY%3d&tabid=84&mid=486&language=ro-RO>

au relevat că ponderea probelor neconforme normelor sanitare, la parametrii chimici prelevate și examinate din sondele arteziene a constituit 71%.

Totuși, potrivit rezultatelor verificărilor realizate de ANSP, în unele instituții de învățământ apa nu corespunde parametrilor sanitaro-chimici, cum ar fi: amoniac - 9,7% (Cimișlia - 100%, Rîșcani-72,3%, Anenii-Noi - 61,29%, Călărași - 48%, Ocnița - 43,5%, Nisporeni -31,3%, Basarabeasca - 30%, etc.); fluor - 7,1% (Râșcani - 63,6%, Căușeni - 62,5%, Anenii Noi - 61,29%, Nisporeni - 43,8%, Leova - 23,1%, Taraclia - 17,6%, etc.); nitrați - 4,1% (Nisporeni - 21,9%, Taraclia - 17,6%, Drochia-15,7%, Cantemir - 13,8%, Hâncești - 10,9%, Soroca - 8,7%, Strășeni - 7,4%, etc.), reziduu sec - 2,1%, sulfati - 1,7%, etc. Unele instituții de învățământ (2,5%) nu dispun de sistem de canalizare (Nisporeni - 25%, Ștefan Vodă - 18,2%, Ialoveni - 15,1¼, etc.). Circa 58,5% de instituții de învățământ din republica deversează apele menajere în haznale impermeabile. Ponderea cea mai mare a instituțiilor de învățământ în care apele menajere sunt deversate în haznale impermeabile sunt în raioanele: Rezina - 100%, Sîngerei - 100%, Florești- 97,85%, Fălești - 90,9%, Șoldănești- 90,0%, Briceni - 86,7%, Căușeni- 84,4%, Cimișlia- 84,2%, Ocnița- 84,0%, Dondușeni - 82,60%, Ștefan Vodă - 81,5%, etc.

Rezultatele obiective ale cercetărilor de laborator trebuie privite drept un indicator de performanță a măsurilor planificate de autorități, or important este rezultatul, care la momentul de față încă este așteptat de către mulți copii, dar și de Ombudsmanul copilului care va păstra în vizor problema calității apei.

Cu referire la recomandarea:

- ”Monitorizarea respectării dreptului copilului la sănătate în instituțiile de învățământ secundar, pe segmentele: asigurarea instituțiilor de învățământ cu apă potabilă de calitate, asigurarea condițiilor de sanitație și igienă în școli, cât și funcționare eficientă a Serviciului de sănătate la nivelul instituției de învățământ preuniversitar, în special la componentele: dotarea cabinetelor medicale, și activitatea angajatului medical din cadrul instituțiilor de învățământ secundar”, Guvernul a invocat că, întru monitorizarea și verificarea nivelului de corespundere cu normele sanitare a calității apei potabile și a grupurilor sanitare, pentru anul 2022, de către Agenția Națională de Sănătate Publică, au fost planificate 225 controale de verificare, în instituții de învățământ primar, gimnazial și liceal. Totodată, vor fi efectuate controale inopinate la cererea instituțiilor de învățământ pentru eliberarea actului permisiv.

Ministerul Educației și Cercetării a emis pentru anul de studii 2021-2022 Ordinul nr.897/2021 cu privire la pregătirea instituțiilor de învățământ general pentru noul an de studii 2021-2022, prin care conducătorilor instituțiilor de învățământ general, în comun cu autoritățile administrației publice locale, a fost solicitat să asigure funcționalitatea instituțiilor de învățământ pe tot parcursul anului de studii în curs, inclusiv prin crearea condițiilor igienico-sanitare și prevenirea situațiilor de risc pentru viața și sănătatea copiilor și angajaților.

În același timp deficitul lucrătorilor medicali rămâne problemă actuală pentru mulți manageri. De altfel, de personal medical calificat dispun 83,7% din instituțiile de învățământ,

Ombudsmanul copilului își exprimă îngrijorarea față de capacitatea SSIÎ de a pune la dispoziție beneficiarilor o asistență medicală de calitate. Mai mulți factori alimentează această îngrijorare, printre care: dotarea cabinetelor medicale, completarea statelor de funcții, pregătirea personalului medical.

iar 13,8% instituții nu au suplinită o astfel de unitate, fiind deserviți de personalul din cadrul Centrelor de Sănătate (Leova - 73,10%, Rezina-35,7%, Calărași-36%, Soroca și Hâncești - 32,6%, Orhei - 30,6%, Râșcani - 24,2%, Basarabeasca - 20,0%, etc.). Din instituțiile care dispun de personal medical în 40,7% - personalul activează pe 1 unitate de timp, în 4.9% pe 0,75, în 45% pe 0,5 și, respectiv, în 13,2% - pe 0,25 din unitate.

Cu referire la recomandarea:

” Revizuirea și armonizarea cadrului legal atribuit segmentelor evaluate în studiu, în special, Hotărârea Ministerului Sănătății nr.21 din 29.12.2005 cu privire la aprobarea și implementarea Regulilor și normativelor sanitaro-epidemiologice de stat „igiena instituțiilor de învățământ primar, gimnazial și liceal”, revizuite în conformitate cu Legea nr. 424-XV din 16 decembrie 2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreținător”, Guvernul a informat că, Ministerul Sănătății a inițiat actualizarea cadrului normativ de reglementare a condițiilor sanitaro-epidemiologice în instituțiile de învățământ, inclusiv a Regulilor și normativelor sanitaro-epidemiologice de stat ”Igiena instituțiilor de învățământ primar, gimnazial și liceal”, cu aprobare ulterioară prin hotărâre de Guvern.

Agencia pentru Supraveghere Tehnică a inclus în Planul de activitate pentru anul curent efectuarea controalelor de stat planificate a calității în construcții, ce cuprinde inspecții la factorii implicați în proiectarea, execuția, exploatarea și post-utilizarea construcțiilor, privind existența și respectarea sistemului calității. Totodată, este prevăzută efectuarea controalelor inopinate în baza petițiilor, solicitărilor și demersurilor parvenite, unde vor fi verificate și monitorizate instituțiile de învățământ conform nivelul de corespundere la standardele ce se impun.

Totuși în rezultatul diseminării autorităților publice locale de nivelul 2, a recomandărilor Ombudsmanului Copilului, autoritățile au menționat problemele cu care se confruntă instituțiile de învățământ din teritoriu, în mod special, legate de asigurarea condițiilor sanitaro-igienice pe perioada pandemiei SARS-CoV-2, venind cu propuneri de analiză aprofundată a problemelor identificate.

Așa dar, o privire de ansamblu asupra recomandărilor Comisiei parlamentare Drepturile omului și relații interetnice, formulate în temeiul raportului tematic ”Respectarea dreptului la sănătate a copiilor în instituțiile de învățământ” versus acțiunile întreprinse de autorități, face posibil a conchide, că doar progresul pe dimensiunea politicilor publice și planificărilor, fără o acoperire financiară adecvată a necesităților, nu va schimba într-un mod acceptabil starea de lucruri. În asemenea condiții drepturile unui număr semnificativ de copii din țară vor rămâne a fi lezate cu impact direct și nefast asupra sănătății acestora.

Recomandări:

- 1) Menținerea și perfecționarea mecanismelor de integrare a copiilor refugiați în procesul educațional;
- 2) Instruirea în domeniul drepturilor omului este obligația și responsabilitatea statului, de aceea educația pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale trebuie privită ca element indispensabil al învățământului obligator, ca o chestiune de principiu în procesul de școlarizare a copiilor;
- 3) Modificarea/revizuirea formulei de finanțare pentru educație incluzivă, care în prezent se realizează la nivelul a 2% din bugetul alocat domeniului educație/raion. Angajarea și

formarea continuă a specialiștilor necesari pentru instruirea copiilor cu CES (profesori auxiliari, psihologi, etc.). Asigurarea accesului fizic în instituții și la facilități. Introducerea disciplinelor privind lucrul cu copiii cu CES, în programele facultăților pedagogice;

4) Revizuirea bugetelor instituțiilor de învățământ, astfel încât să fie alocate mijloace financiare suficiente în vederea angajării și instruirii personalului medical, care să garanteze acces la un serviciu medical de calitate;

5) Planificarea și realizarea măsurilor într-un efort conjugat și coordonat între Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Sănătății în vederea asigurării funcționalității și eficacității Serviciului de Sănătate în Instituțiile de Învățământ.

6) *Fenomenul violenței în instituțiile de învățământ să fie cercetat într-un exercițiu multidisciplinar cu implicarea specialiștilor în domeniu.* Sporirea eficacității programelor educative și formative de prevenire a violenței, dedicate cadrelor didactice părinților și elevilor. Elaborarea unei baze de date statistici privind numărul de cazuri de aplicare a abuzului și/sau a violenței de către cadrele didactice asupra copiilor;

7) Majorarea cuantumului rației alimentare pentru alimentarea copiilor în instituțiile de educație, astfel încât meniurile să fie adaptate necesităților reale de alimentație a copiilor;

8) Includerea subiectului accesului copiilor din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender la servicii educaționale de nivelul "0" în agenda priorităților guvernamentale.

9) Adaptarea infrastructurii școlare pentru a garanta un regim de sanitație și igienă corespunzător. Sub egida Cancelariei de stat, implicarea autorităților publice locale în rezolvarea problemei finanțării lucrărilor necesare.

CAPITOLUL IV DREPTUL LA CEA MAI BUNĂ STARE DE SĂNĂTATE POSIBILĂ

„Statele părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale, de tratament și de recuperare. Statele părți se vor strădui să asigure ca nici un copil să nu fie lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii de ocrotire a sănătății⁴².”

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului pledează pentru garantarea dreptului la sănătate pentru toți copiii în modul în care fiecare copil trebuie să aibă acces la serviciile de sănătate de care are nevoie, când și unde are nevoie de ele, fără a suferi din cauza unor impedimente de ordin financiar sau de altă natură.

4.1 Protecția copiilor cu dizabilități

În ultimii ani, se atestă o atenție deosebită incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități și a copiilor din sistemul de îngrijire alternativă de tip rezidențial, precum și promovării îngrijirii alternative de tip familial. Cadrul normativ și serviciile destinate copiilor cu dizabilități, inclusiv serviciile de intervenție timpurie la copii, sunt în continuă dezvoltare. În aceste eforturi, statul a fost sprijinit de Organizații Internaționale, donatori externi și ONG-uri. Cu toate acestea, oferta de servicii este insuficientă pentru a acoperi nevoile la nivel național. În cadrul studiului ”Analiza sistemului de protecție a drepturilor copilului” realizat sub egida Ombudsmanului Copilului, au fost efectuate cercetări privind cauzele și condițiile ce determină respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități, inclusiv prin consultarea specialiștilor implicați sau preocupați de domeniu.

Participanții la studiu au menționat că Republica Moldova dispune de un cadru normativ suficient și comprehensiv în partea ce vizează incluziunea educațională și **socială a copiilor cu dizabilități, problemele constau în nivelul scăzut de acceptare a copiilor și insuficiența serviciilor**. În ultimii ani se atestă o diversificare a serviciilor pentru copiii cu dizabilități, care sunt dezvoltate inclusiv cu suportul organizațiilor societății civile prestatoare de servicii sociale și cu suportul partenerilor de dezvoltare. Cu toate acestea, accesul la servicii medico-sociale pentru copiii și tinerii cu tulburări din spectrul autist sau cu risc de apariție a acestora continuă să fie o provocare, deși cadrul legal a fost aprobat.

Mecanismul alocării resurselor financiare pentru dezvoltarea și prestarea acestor servicii la nivel regional încă necesită a fi definitivat și pus în aplicare. Pe lângă constrângerile legate de insuficiența serviciilor, respondenții au mai menționat că copiii cu dizabilități și familiile acestora în calea accesului la aceste servicii se confruntă cu bariere legate de dificultățile de achitare a cheltuielilor de transport sau transportul este inaccesibil pentru persoane cu dizabilități.

Un alt impediment în accesarea serviciilor disponibile pentru copii cu dizabilități ține de accesibilitatea serviciilor. În viziunea respondenților, accesul copiilor cu dizabilități la servicii de educație timpurie sau de asistență psihologică este afectat de accesibilitatea fizică redusă a acestora. Spre exemplu, geografic, instituțiile ce prestează servicii pentru copiii cu dizabilități sunt amplasate în municipiul Chișinău, Bălți sau în centrele raionale. Respectiv, barierele în calea accesului la aceste servicii sunt în special legate de dificultățile de achitare a cheltuielilor de transport sau transportul inaccesibil pentru persoane cu dizabilități. Așa cum confirmă și

⁴² Articolul 24 din Convenția ONU privind drepturile copilului

participanții la interviuri, această barieră este resimțită mai acut de copii cu dizabilități locuitori ai zonelor rurale. O modalitate de livrare a serviciilor (medicale, sociale etc.) în zonele rurale cu transport deficitar este utilizarea „echipelor mobile” sau asigurarea de către stat a familiilor cu unități de transport.

O altă constrângere identificată de respondenți vizează lipsa măsurilor eficiente de reconciliere a vieții de familie cu cea profesională pentru părinții ce au copii cu dizabilități și care reprezintă o barieră în incluziunea socială a copiilor și familiei. Respondenții au menționat că accesul limitat la servicii de creșă și la grădiniță reprezintă o dificultate majoră pentru părinții care au în îngrijire un copil cu dizabilități. Datele obținute în cadrul cercetării cu referire la dificultățile legate de identificarea locurilor în creșe și grădinițe se confirmă și prin studiile efectuate la nivel național, care atestă că în anul 2021 educația timpurie a fost organizată în 1483 instituții, din care 811 unități cu statut de creșă-grădiniță, 566 grădinițe, 88 școli-grădinițe, 16 centre comunitare și 2 creșe. Comparativ cu anul 2020, rețeaua de instituții de educație timpurie a înregistrat modificări nesemnificative, în special, s-a micșorat numărul de grădinițe și școli-grădinițe (cu câte 2 unități), iar numărul de creșe-grădinițe a crescut (cu 3 unități, din care 2 în mediul rural).⁴³ Servicii de creșă privată nu sunt accesibile din cauza costurilor ridicate, care depășesc veniturile familiilor ce au copii cu dizabilități și se confruntă cu dificultăți financiare, dar și pentru că nu sunt sigure în privința pregătirii personalului didactic cu referire la necesitățile speciale a copiilor lor. Creșele sociale ar putea reprezenta o soluție viabilă pentru familiile cu copii cu dizabilități. Însă, acestea sunt în număr mic, nu toate sunt adaptate copiilor cu dizabilități, sunt situate tot în orașe și nu sunt accesibile pentru populația din sate.

Nici Serviciul Asistență personală nu acoperă toate necesitățile copiilor cu dizabilități și familiilor acestora, autoritățile locale instituind liste de așteptare. Mecanismul de finanțare a serviciilor din pachetul minim prin intermediul Fondului de susținere a populației s-a dovedit a fi nu tocmai eficient, în special în situațiile de criză, precum cea creată ca urmare a pandemiei de COVID-19.

Asigurarea serviciilor de educație timpurie calitative este un element de bază al suportului adecvat pentru incluziunea copiilor cu dizabilități și pentru integrarea pe piața muncii a părinților acestora. Accesul la educație pentru copiii cu dizabilități s-a îmbunătățit. Potrivit datelor prezentate de Biroul Național de Statistică, în anul 2021, numărul copiilor cu deficiențe senzoriale, fizice și comportamentale, înscriși în instituțiile de educație timpurie cu destinație specială, a constituit **547 persoane**. Majoritatea acestor copii (**94,5%**) fac parte din grupul de vârstă de 3 ani și peste și sunt cuprinși în educația preșcolară. Totodată, în instituțiile de educație timpurie cu destinație generală erau integrați 175 copii cu dizabilități și 1312 copii cu cerințe educaționale speciale. În funcție de tipul necesităților, ponderi mai mari au revenit copiilor cu deficiențe de vorbire (**34,2%**), de vedere (**29,4%**) și de intelect (**15,7%**). Cu toate acestea, copiii cu Sindromul Down se confruntă cu o serie de dificultăți în accesul lor la servicii educaționale. Or, așa cum rezultă și din datele Biroului Național de Statistică cei mai puțini copiii cu dizabilități care au fost integrați în sistemul de educație timpurie sunt cei cu dizabilități intelectuale (**15,7%**). Comparativ cu anul de studii 2017-2018, în instituțiile de învățământ general s-a diminuat numărul de elevi cu cerințe educaționale speciale (cu **13,7%**) și a crescut numărul de elevi cu dizabilități (cu **17,0%**).⁴⁴

În pofida acestor succese, problemele sistemice persistă: - lipsa sau insuficiența cadrelor didactice de sprijin și a unor specialiști (psihologi, psihopedagogi, logopezi); bariere atitudinale ale cadrelor didactice în procesul de integrare a copiilor cu nevoi educaționale speciale; alocarea neeficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive; nevoia de informare continuă a

⁴³ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7364>

⁴⁴ Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2021, disponibil pe <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7416>

cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu Sindromul Down și deficiențe mintale.⁴⁵

Tendențele pozitive din educație au fost însă afectate considerabil și de pandemia de COVID-19. Astfel, copiii din familii cu dizabilități, în special cele cu venituri reduse, copiii care locuiesc în zonele rurale cu infrastructură deficitară, copiii cu dizabilități senzoriale, care se confruntau deja cu bariere semnificative în participarea la educație au fost afectați de pandemie în mod deosebit, în special în ce privește accesul la educație de calitate⁴⁶.

4.2 Sănătatea mintală a copiilor

Sănătatea mintală a copiilor și a tinerilor continuă să fie o provocare, mai ales în contextul în care cadrul normativ ce reglementează domeniul sănătății mintale nu a fost actualizat, iar nivelul de acceptare în societate este redus. În timp ce nivelul de acceptare a persoanelor cu dizabilități fizice este mai mare, percepțiile oamenilor despre persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale sunt dominate în mod categoric de atribute negative: „bolnav psihic/probleme mintale” (40% din populația generală), „nenorociți” (18%), „retard” (8%) etc., afirmând că societatea noastră nu este încă pregătită pentru integrarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale.⁴⁷

În anul 2021, au fost recunoscuți cu dizabilitate primară (caz nou) 1,5 mii copii în vârstă de 0-17 ani, 60,0 % din aceștia fiind din mediul rural. Fiecare al patrulea copil diagnosticat avea vârsta de 0-2 ani, iar fiecare al treilea avea vârsta cuprinsă între 3-6 ani. Cauzele predominante ale dizabilității primare rămân a fi tulburările mintale și de comportament (31,3%), malformațiile congenitale, deformațiile și anomalii cromozomiale (21,9%) și bolile sistemului nervos (13,1%). În Raportul „*World mental health report: transforming mental health for all*” experții au ajuns la concluzia că, milioane de persoane în lume suferă în singurătate, le sunt violate drepturile și sunt negativ afectate în viața de zi cu zi”. Totodată, se estimează că, aproximativ 8% din copii mici (vârsta 5–9 ani) și 14% adolescenți (vârsta 10–19 ani) trăiesc cu o maladie mintală, iar jumătate din maladiile mintale la adulți se dezvoltă de la vârsta de 14 ani, pe când $\frac{3}{4}$ apar până la vârsta de 24 ani.⁴⁸

Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății și Ministerul Justiției sunt autoritățile care colectează date din care este posibil a urmări tendințele fenomenului de suicid și ale tentativelor suicidale, însă mecanismele de colectare sunt diferite, fapt ce cauzează discrepanțe în datele existente. Conform unora dintre aceste date, cazurile de suicid constituie 20,3% din cauzele mortalității în Republica Moldova și 7,8% (în localitățile urbane – 16,7%) din cauzele decesului la copii. Una din problemele sistemice care influențează indicatorii menționați este lipsa de specialiști de profil⁴⁹.

Deficitul de medici din cadrul serviciilor comunitare se referă mai cu seamă la psihiatri pentru copii. La nivel de țară, sunt ocupate 15,5 salarii de psihiatri pentru copii. În 12 raioane

⁴⁵ Echilibrul dintre muncă și viața de familie: necesități ale părinților și rolul politicilor sociale / Inga Chistruga-Sînchevici; redactor științific: Olga Gagauz; Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul Cercetări Demografice. – Chișinău: INCE, 2021. –

⁴⁶ Studiul Analiza Sistemului de protecție a drepturilor copilului. P.3.5 Protecția copiilor cu dizabilități

⁴⁷ Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate, elaborat în cadrul proiectului național cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul European, Chișinău, 2021, disponibil pe https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate_study-on-perceptions-and-attitudes-towards-equality.pdf

⁴⁸ file:///C:/Users/User/Downloads/9789240049338-eng%20(1).pdf

⁴⁹ V. Aftene Studiu calitativ: Respectarea drepturilor copilului cu boli mintale

lipsească, în general, acești specialiști, iar în 4 raioane activează doar pe 0,25 salariu. Aceasta în condițiile în care, Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia⁵⁰, prevede „organizarea rețelei de servicii de sănătate mintală conform necesităților persoanelor cu tulburări psihice și asigurarea accesibilității la servicii sigure, calitative de sănătate mintală pentru adulți și copii pe tot parcursul vieții, la toate nivelurile de asistență medicală” și „Crearea serviciilor specializate regionale pentru copii cu probleme de sănătate mintală: centre de intervenție timpurie și centre specializate de tratament pentru copii cu tulburări de spectru autist”.

În cadrul asistenței medicale primare sunt instituite Centre Comunitare de Sănătate Mintală (CCSM). Sistemul sănătății dispune de o rețea de 40 centre din anul 2017. Centrele comunitare se regăsesc ca o verigă dintre spitalele de psihiatrie și alte servicii comunitare. Centrele comunitare sunt fondate în cadrul instituțiilor de asistență medicală primară de nivel raional și municipal. Toate centrele sunt contractate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) prin formula de buget global. Centrele comunitare dispun de o metodologie și standarde de calitate pentru serviciile acordate. La baza metodologiei este utilizat managementul de caz și acordarea serviciilor de asistență medicală consultativă, servicii de tratament și reabilitare psihosocială, suport și incluziune socială. Activitatea centrelor comunitare se bazează pe echipa multidisciplinară de specialiști. Echipa terapeutică multidisciplinară este compusă din medici psihiatri, psihoterapeuți, psihologi, asistenți sociali, asistenți medicali de psihiatrie și alte categorii de personal, în funcție de activitățile desfășurate și de specificul sectorului deservit.

”Totodată, centrele comunitare se confruntă cu un deficit de personal, în mod special, în mediul rural. În centre nu este disponibil personal pentru asigurarea tuturor activităților de reabilitare psihosocială conform necesităților stipulate în actele normative. Specialiștii în ergoterapie nu se regăsesc în nomenclatorul specialităților și nu au o pregătire specială în domeniul de referință. Asistentul social cuprinde un domeniu vast, dar fără atribuții concrete în examinarea și realizarea sarcinilor care îi revin în echipa multidisciplinară. În mod special, asistentul social este dublat într-o oarecare măsură de serviciul local de asistență socială. Referitor la psiholog, la ora actuală nu este definit clar profilul specialității⁵¹.”

Nu toate centrele sunt dotate cu cele necesare pentru asigurarea activităților destinate reabilitării psihosociale. În măsura în care reabilitarea psihosocială țintește asigurarea unei vieți independente și traiul în societate, rolul centrelor eșuează la nivel de incluziune socio-profesională. *La ora actuală, nu există o metodologie privind abordarea complexă a situației copilului cu boli mintale și instrumentul de interacțiune a tuturor actorilor relevanți pentru a asigura interesul superior al copilului privind viața în familie și integrarea în comunitate.* O lipsă a viziunii per ansamblu duce la plasarea copilului cu boli mintale în sfera serviciilor medicale, ignorând celelalte aspecte ce țin de drepturile lui fundamentale.

Astfel, în cazul copilului F dintr-o comunitate rurală, eșecul autorităților publice locale, care prin lege este autoritate tutelară, în managementul situației copilului dintr-o familie social-vulnerabilă, a dus la instituționalizarea copilului într-o instituție medicală de profil psihiatric, doar din cauza lipsei unei soluții facile în detrimentul voinței și interesului superior al copilului.

Lipsa de coordonare și implicare, iar în anumite cazuri nepăsarea elementară manifestată de către reprezentanți ai serviciilor de protecție socială, asistență medicală, autorități publice locale, organe de protecție a normelor de drept, etc. determină realizarea defectuoasă a acestor drepturi.

Un alt exemplu în susținerea tezei expusă supra, este cazul minorei A, în vârstă de 12 ani, rezidentă a Centrului de plasament pentru copii separați de părinți ”N”

⁵⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100948&lang=ro

⁵¹ V. Aftene Studiu calitativ: Respectarea drepturilor copilului cu boli mintale

Pe parcursul anului 2022, minora a fost internată pentru tratament psihiatric în Spitalul Clinic de Psihiatrie de două ori: la data de 08.07.2022 și la data de 27.09.2022. De fiecare dată, copilul a fost nevoit să rămână în îngrijirea medicilor de la 16 la 20 zile mai mult după ce cura de tratament medicamentos se finisa. Aceasta, deoarece persoanele responsabile de la Centrul de plasament pentru copii separați de părinți, ezitau să preia copilul din instituția medicală, invocând diverse motive (formale în opinia Ombudsmanului copilului).

În ambele cazuri, externarea pacientei minore din instituția medicală a fost posibilă doar după intervenția Ombudsmanului copilului, care a sesizat autoritatea centrală – Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, autoritatea locală – Direcția raională Asistență Socială și Protecția Familiei și Procuratura raională, căror le-a solicitat implicarea în limitele competențelor funcționale pentru repunerea în drepturi a minorei și prevenirea comiterii de cazuri similare.

Modul și gradul de implicare a autorităților indicate a fost, din păcate, mult sub așteptările copilului, dar și a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Calitatea reacției autorităților indicate la sesizările Ombudsmanului copilului, dezvoltă o abordare prea simplă, raportat la gravitatea ingerinței⁵².

Faptul că situația s-a repetat la un interval mic de timp, demonstrează că Ministerul Muncii și Protecției Sociale, ca autoritate centrală de specialitate pentru realizarea politicilor de asistență socială, a eșuat să realizeze controlul de stat⁵³ asupra calității serviciilor sociale de care a (nu) beneficiat copilul, nu a reușit să identifice deficiența în activitate și să ia măsuri pe verticală administrativă pentru a nu admite cazuri similare.

Autoritatea publică locală și instituția de plasament din subordine, pare că nu au realizat în mod cert, atribuțiile și funcțiile sale⁵⁴, or prin răspunsul nr. 639 din 15.08.2022, în calitate de justificare pentru lăsarea copilului în instituția medicală după terminarea curei de tratament a fost adus faptul că *”angajații Centrului de plasament erau în concediu de odihnă”*. Altă dată, Directoarea instituției de plasament a explicat că Direcția de învățământ nu pune la dispoziție mijloc de transport pentru a se deplasa la spital și că starea D-ei de sănătate nu-i permite acest lucru⁵⁵.

Procuratura raională, de asemenea a tratat simplist cazul și, de fapt, a lăsat fără examinare solicitarea Ombudsmanului de a da apreciere acțiunilor/inacțiunilor persoanelor responsabile care au determinat încălcarea drepturilor copilului.⁵⁶ Tocmai acest aspect al cazului urma a fi dezlegat de procurori pentru a da răspuns la întrebarea: de ce nu a funcționat serviciul social, atunci când Legea 123 din 18.06.2010 în mod expres stabilește, care sunt actorii care trebuie să asigure funcționalitatea serviciului? A fost aceasta o nepăsare sau o neglijare a atribuțiilor de serviciu sau poate mai grav – o diferențiere pe criteriu de dizabilitate?

Abia după intervenirea repetată a Ombudsmanului copilului, a fost dispus un control suplimentar al cazului.

4.3 Asistența medicală spitalicească

Acordarea asistenței medicale specializate copiilor cu boli mintale se efectuează în secțiile de copii, care se află doar în două spitale (Spitalul Clinic de Psihiatrie și Spitalul de Psihiatrie Bălți). Datele statistice privind nivelul de spitalizare este în descreștere pe parcursul anilor de la

⁵² Răspunsul MMPS nr. 10/2677 din 22.08.2022; nr. 1262 din 06.01.2023, Răspunsul

⁵³ Art. 8 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 123 din 18.06.2010 Cu privire la serviciile sociale: MMPS ”reglementează și organizează sistemul de acreditare și controlul de stat în domeniul serviciilor sociale”

⁵⁴ Art. 9 alin. (4) lit. d) din Legea nr. 123 din 18.06.2010 Cu privire la serviciile sociale: APL ”înființează, reorganizează sau lichidează, în modul stabilit, instituții ce prestează servicii sociale și asigură funcționarea acestora”

⁵⁵ Sesizarea nr. 01/c-27-1519 din 01.11.2022 ÎMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie

⁵⁶ Răspunsul Procuraturii raionale nr. 1870 din 26.08.2022

1.8/1000 (2016) de copii de aceeași vârstă, la 0.8/1000 copii (2020). Pentru anul 2021 au fost spitalizați un număr de 553 copii cu o durată medie de spitalizare de 15.3 zile.

Se remarcă o scădere importantă din anul 2018 când durată medie de spitalizare pentru copii era de 44.5 zile (sursa: Anuarul Statistic al Sistemului de Sănătate din Moldova anul 2019.⁵⁷)

Evaluarea instituțiilor spitalicești de profil psihiatric denotă că, în secții de psihiatrie pentru copii condițiile de oferire a unor servicii medicale specifice nevoilor nu sunt asigurate pe deplin. La ora actuală nu există standarde minime de calitate pentru serviciile medicale de staționar de profil psihiatric pentru copii, adaptate la necesitățile lor. Condițiile de sejur sunt precare fără a respecta normele pentru asigurarea intimității. În cadrul secțiilor există saloane de supraveghere cu mai multe paturi, în care se pot deține atât fete, cât și băieți. Secțiile nu sunt separate pe criterii de vârstă sau gen, ceea ce încalcă dreptul la intimitate. În secțiile de copii se dețin persoane aflate la tratament prin constrângere cu caracter medical, care nu au vârsta de 18 ani și au săvârșit infracțiuni grave.

Aceste nereguli depistate pot pune în pericol securitatea și viața copiilor, de aceea necesită o rezolvare imediată și sistemică a problemei⁵⁸.

Recomandări:

1. Capacitarea APL cu resurse financiare, umane și mecanisme eficiente de protecție a drepturilor copiilor cu boli mintale și familiilor lor la nivel local.
2. Facilitarea prin prisma dezvoltării politicilor sectoriale a accesului la servicii medico-sociale pentru copiii și tinerii cu tulburări din spectrul autist sau cu risc de apariție a acestora.
3. Elaborarea conceptului, spectrului și condițiilor de accesare a serviciilor medicale/sociale pentru copiii din localitățile rurale prin intermediul "echipelor mobile"
4. Consolidarea capacităților sistemului medical primar privind screening-ul și acordarea asistenței medicale primare familiilor cu copil bolnav psihic, mai ales în zone cu acces dificil către serviciile medicale.
5. Elaborarea ghidurilor privind acordarea asistenței calificate familiilor cu copii bolnavi mintal, luând în considerație principiul privind „interesul superior al copilului”.
6. Consolidarea capacităților privind resursele umane în cadrul centrelor comunitare de sănătate mintală în vederea acordării unor servicii complexe copiilor cu boli mintale.
7. Asigurarea cazării copiilor în secțiile unităților medicale luându-se în considerare vârsta și genul copilului.

⁵⁷<https://drive.cloud.gov.md/index.php/s/ksctWJqXnstjRRW?dir=undefined&path=%2F3.ANUARE%20%20STATISTICE%20%20AL%20%20SISTEMULUI%20%20DE%20%20S%C4%82N%C4%82TATE%20%20DIN%20%20MOLDOVA%2FSanatatea%20publica%20in%20Moldova%202019&openfile=113414>

⁵⁸ Studiu Respectarea drepturilor copilului cu boli mintale

CAPITOLUL V RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR ÎN SITUAȚIE DE STRADĂ

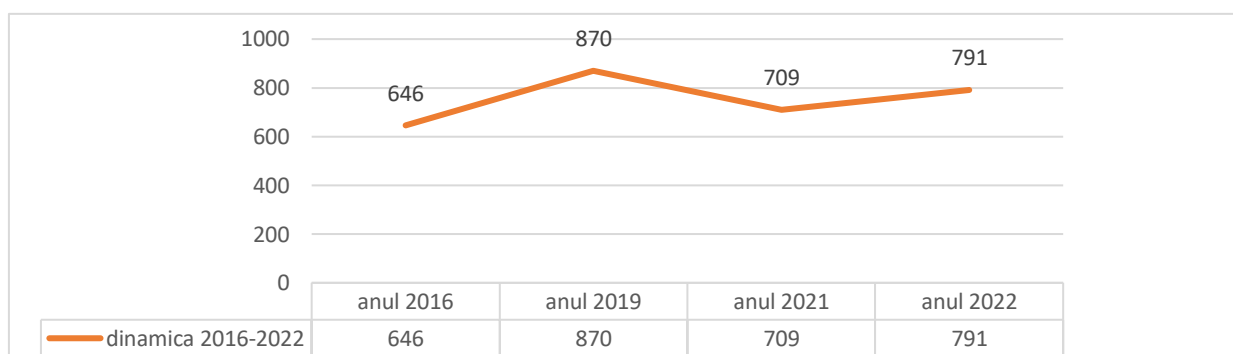
”...În stradă are loc o adevărată luptă pentru existență⁵⁹...”

Fenomenul copiilor în situație de stradă este un fenomen prezent în Republica Moldova. Această constatare dură este poate una dintre cele mai triste exerciții analitice derivată din atribuțiile Avocatului poporului pentru drepturile copilului.

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului prin Comentariul General nr. 21 (2017) cu privire la copiii în situații de stradă, definește acești copii ca fiind: (a) *copii care depind de străzi pentru a trăi și/sau a lucra, fie de sine stătător, fie cu colegii sau cu familia* și (b) *o populație mai largă de copii, care au format legături puternice cu spațiile publice și pentru care strada joacă un rol vital în viața și identitățile lor de zi cu zi*⁶⁰”

La nivel național, cadrul normativ care definește această categorie de concetățeni de-ai noștri este *Legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și copiilor separați de părinți care explicată noțiunea de copil aflat în situație de risc ca – copil în privința căruia, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute la art. 8⁶¹ adică copii care trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați.*

Figura 5.1 *Expresia grafică a fluctuației indicatorilor cantitativi poate fi reprezentată în felul următor:*



Datele furnizate și prelucrate permit a observa un spectru mai larg de indicatori, în mod special permite Ombudsmanului copilului a face următoarele concluzii:

1. În anul 2022 sunt în stradă cu 145 copii mai mult decât în anul 2016;

⁵⁹ Fragment din Raportul Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T. Margarint

⁶⁰ Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă, p.3 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-21-.pdf>

⁶¹ Art. 8 din Legea nr.140 din 14.06.2013 *privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și copiilor separați de părinți*
a)copiii sînt supuși violenței;
b)copiii sînt neglijanți;
c)copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
d)copiii sînt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;

e)părinții copiilor au decedat;

f)copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;

g)părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;

h)copiii au fost abandonați de părinți;

i) în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă)

j) copiii sînt victime ale infracțiunilor.

2. Cei mai mulți copii plecați în stradă au vârsta între 14 și 15 ani;
3. Cei mai mulți copii au plecat în stradă din localități rurale;
4. Cele mai multe din copiii străzii sunt fete.

Figura 5.2 Date dezagregate privind copii străzii în dinamică pentru anii 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Numărul copiilor care au fugit de la domiciliu sau din alte forme de protecție	646	640	671	870	835	709	791
Vârsta sub 13 ani	211	176	152	221	246	188	204
Vârsta 14-15 ani	276	310	313	465	393	348	289
Vârsta 16-17 ani	159	154	206	184	196	158	298
Mediu rural		359	398	380	481	345	591
Mediu urban		281	273	490	354	364	757
Fete		361	372	499	494	420	420
Băieți		279	299	371	341	289	371
Copii depistați	641	635	663	861	829	698	773

Ombudsmanul copilului a pledat constant pentru fortificarea instituției *specialistului pentru protecția drepturilor copilului* prevăzută pentru autoritățile publice de nivelul 1⁶². Angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului, ar permite asigurarea interacționării mai eficiente a copiilor străzii cu autoritățile, iar cazurile concrete vor fi mai eficient gestionate. Cert este că cifrele indicate supra pot fi influențate calitativ prin capacitatea resurselor umane și administrative ale autorităților publice ca primă și cea mai importantă verigă în lanțul autorităților responsabile de gestionarea fiecărui caz în parte de prezență a copiilor în stradă.

În unele cercetări efectuate sub egida Ombudsmanului copilului, au fost identificate principalele cauze și împrejurări ce *alungă* copii în stradă: ”Toți dintre copiii din grupul nostru țintă sunt copii care au fost supuși violenței, copii neglijați de către părinți, copii care practică vagabondajul, cerșesc, în unele cazuri practică prostituția. Părinții acestor copii nu cunosc cum sau refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului [6]. Unii respondenți afirmă că printre *cauzele plecării* copiilor de acasă sunt neglijența și/sau comportamentul violent a părinților față de copil, interdicția din partea părinților de a comunica cu semenii, plecarea părinților peste hotare. Comportamentul violent al părinților, este cunoscut faptul, perpetuează comportament violent și/sau de victimă la copii. Un copil care trăiește în

⁶² *specialist în protecția drepturilor copilului – persoană angajată în cadrul primăriei (cu sau fără statut de funcționar public), cu studii în domeniul asistenței sociale, al pedagogiei, al psihologiei, al dreptului, al administrației publice sau în alte domenii umanitare conexe, care este deținătoare a diplomei de licență sau de masterat și care realizează activități de suport pentru exercitarea atribuțiilor autorității tutelare locale în domeniul protecției drepturilor copilului.*

condiții bune, căruia i se oferă atenție, grijă și este sănătos mintal, nu fuge în stradă, consideră unele persoane intervievate⁶³”.

Figura 5.3 *Date dezagregate privind numărul copiilor în situație de stradă după criteriul componenței familiei*

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nr. de copii din familii cu ambii părinți	359	207	237	505	210	312	378
Nr. de copii din familii monoparentale	161	183	127	124	129	249	290

”Potrivit datelor publicate de MMPS, în ultimii ani numărul copiilor aflați în situație de risc a crescut substanțial în ultimii ani, de la 3743 de cazuri noi în 2017 la 8005 de cazuri noi în 2019, la sfârșitul anului 2021, la evidență erau circa 8,3 mii copii aflați în situații de risc. 3,8% dintre aceștia fiind din mediul rural. Din numărul copiilor aflați în situații de risc, 172 copii erau copii cu dizabilități.

Din numărul total de copii în situații de risc, 6,3 mii copii au fost din categoria copiilor neglijăți, 783 copii au fost supuși violenței, 547 copii aveau părinții/unicul părinte decedat, 294 copii aveau ambii părinți/unicul părinte care refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului, iar restul copiilor (331 copii) aflându-se în alte situații precum: practicarea vagabondajului, cerșitului, prostituției, lipsirea de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora la domiciliu din motive necunoscute, copii care au fugit de acasă sau au fost alungați, copii abandonati de părinți, copii victime ale infracțiunilor și copii în cazul cărora în privința părinților/unicului părinte a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară”.⁶⁴

Așa cum e lesne de observat *mediul familial nefavorabil*, constituie una dintre cauzele principale ce determină plecarea copilului în stradă. Violența fizică, emoțională, iar în unele cazuri și cea sexuală constituie elementele caracteristice ale mediului familial care a devenit la un anumit moment un loc nesigur și nedorit pentru copil.

Nevoia de Control este nevoia de a lua decizii, de a face alegeri, de a simți că ești sursa acțiunilor tale, că tot ceea ce întreprinzi sau o mare parte din ceea ce întreprinzi este ceea ce-ți dorești tu să faci și ai control asupra acelor acțiuni!

Nevoia de competență este nevoia de învățare, de dezvoltare, de capacitate, nevoia de competență, care există în fiecare dintre noi și nu trebuie făcut nimic pentru ca ea să se manifeste, susțin Edward L. Deci și Richard Ryan.

Nevoia de Conectare este nevoia de a iubi și a fi iubit necondiționat, de a dăru și de a primi, de a face parte din întreg, de a aparține, de a fi respectat, văzut, valorificat, de a simți că ești unic!

⁶³ Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

⁶⁴ Studiu ”Analiza sistemului de protecție a drepturilor copilului”.

Acolo unde nu sunt acoperite nevoile firești(naturale), minorii caută un alt refugiu unde să se simtă în siguranță sau să își îndeplinească necesitatea de a fi iubit, protejat, înțeles și empatizat. Firește, atunci copilul pleacă acolo unde nevoile sale vor fi satisfăcute, pleacă pentru a întreține acele relații, mai ales la vârsta pubertății, care se nasc din necesitatea relaționării cu alți copii.

Consumul de alcool de către membrii familiei afectează în mod diferit copiii în unele cazuri le oferă un model negativ al stilului de viață în cadrul familiei, în alte cazuri copiii sunt abandonați de către părinții alcoolici, viața lor de mai departe fiind în cadrul unor centre de protecție sau, mai grav, în situație de stradă. Consumul de alcool ocazional sau mai rău, cel excesiv, pot avea consecințe grave pe termen scurt și lung asupra minorilor. Mai mult, diverse studii au arătat ca, în cazul minorilor, consumul de alcool, chiar și în cantități mici, crește riscul de dependență. Dacă vârsta de consum inițial este 14 ani, riscul să se dezvolte o dependență de alcool este de 4-5 ori mai mare, decât dacă vârsta de consum inițial este 19 ani⁶⁵. Este cu adevărat dezastruos scenariul vieții unui copil dependent de alcool.

„Avem un caz, copilul face abuz de alcool, are 16 ani. Deoarece copilul nu are acces la alcool la domiciliu, mama se luptă cu această problemă, el vagabondează. Pentru el nu contează unde, sunt persoane cu care comunică doar ca surse pentru dobândirea alcoolului. Cu el chiar avem probleme, azi e la Rezina, mâine la Chișinău. El circulă pe tot teritoriul republicii doar pentru ași satisface nevoia de alcool. În familie, tatăl tot face abuz de alcool în grad avansat, respectiv copilul de la o vârstă fragedă a început și el să consume alcool. A abandonat școala, mama nu a atras atenția, crezând că dacă e minor nu va apărea dependența⁶⁶”.

Următoarele reflecții aparțin specialiștilor, care în încercările lor de a înțelege fenomenul sunt într-o comunicare permanentă cu copii: ” Odată ajunși în stradă, copiii trebuie să facă față unor circumstanțe dificile, cu privire la cum se descurcă, respondenții sugerează că sunt afectați emoțional, înfometați, abuzați, exploatați prin muncă, dependenți de alcool și droguri. Copiii fură, cerșesc ca să supraviețuiască. În stradă are loc o adevărată luptă pentru existență a unor copii uniți în grupuri care prezintă un real pericol pentru ceilalți...

...Toate tipurile de violență sunt la ordinea zilei. Violență din partea copiilor care sunt în stradă și sunt mai vechi în stradă, un copil nou înseamnă concurență pentru un loc bun de cerșit, concurență pentru un loc bun de dormit. Aici e vorba de lupta pentru existență. Violență din partea boschetarilor adulți care sunt la fel de periculoși. Violență din partea cetățenilor, ei (copii străzii) prin comportamentul lor agresiv și atipic, deranjează cumva ordinea, deranjează bunul mers al lucrurilor cu care cetățeanul este deprins. Atunci sigur că unii oameni reacționează violent și poate să îl bată, să îl bruscheze. Ei au soluțiile lor pentru aceste manifestări. Dacă nu pot să răspundă atunci, marea problemă este că ei se adună în grup și cu asta sperie oamenii și sunt violenți față de oamenii care nu le răspund la solicitări de bani și produse. Atunci când acționează în haită, acești copii sunt foarte periculoși. Aceasta este o manieră de răspuns a lor la acțiunile de violență din partea indivizilor. Cumva este de o parte și de alta, ei luptă pentru existență, oamenii - pentru confortul lor”

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului descriu astfel comportamentul pe care îl manifestă copiii în situație de stradă: manifestă comportament violent fiind în grup; manipulează prin comportament și istoriile pe care le povestesc despre ei; ignoră normele morale de

⁶⁵ Consumă responsabil. <https://www.consuma-responsabil.ro/alcoolul-si-minorii/>

⁶⁶ Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

comportament din neștiință sau cu bună știință; șantajează; manifestă comportament delinquent; mint. Însă, totul pentru a supraviețui în mediul ostil din stradă creat de alți copii în situație de stradă, de persoanele fără adăpost, maturii din comunitate, reprezentanții poliției ș.a. Specialiștii, care oferă suport, trebuie să încerce să atenueze aceste tipuri de comportament ceea ce este dificil de realizat.

Strada este mediul în care nu ar trebui să stea nici un copil, este mediul care socializează negativ copiii, normele și valorile însușite de ei sunt cele contrare normelor și valorilor general acceptate în societate. Specialiștii din domeniul protecției dreptului copilului trebuie să aibă ca obiectiv principal monitorizarea noilor cazuri ale copiilor în situație de risc, a copiilor în situație de stradă apărute în vizor. Părinții care se fac vinovați, prin comportamentul lor caracterizat prin violență, neglijare, necunoaștere, boală etc., în funcție de caz urmează a fi instruiți, susținuți, sancționați, ca în final să avem copii a căror drepturi la viață, la sănătate, la educație, să fie respectate în familie.

5.1 Dreptul la educație

Mediul școlar poate contribui la îmbunătățirea stării emoționale și capacității de învățare când este prietenoasă, motivează învățarea, promovează cooperarea, oferă susținere, descurajează comportamentul discriminatoriu al elevilor și profesorilor. Acolo unde elevii cooperează, unde se evită umilirea celor care nu au reușită bună, dorința de a reuși crește.

Constatările Ombudsmanului copilului arată, că atât copiii cât și specialiștii din domeniu apreciază diferit impactul școlii și a mediului școlar, în special, asupra stării de bine a copilului.

...nu are importanță de unde ești, noi o să vă iubim cum sunteți...

„...Învăț la școala profesională. La mine notele sunt bune. Este important să înveți, după școală trebuie să te angajezi. Voi avea familie, copii, dacă termin școala, mai ușor te angajezi...”

Au fost relatate experiențe privind faptul că față de copiii intervievați profesorii nu manifestă atitudine discriminatorie sau negativă. Copii aflați în plasament, merg cu regularitate la școală, se străduie să respecte regulile centrului în care se află. Acești copii vorbesc despre

importanța școlii, ei conștientizează necesitatea celor studiate pentru viitorul lor.

În același timp, unii profesioniști care lucrează în de aproape cu copii străzii au remarcat faptul că ”școala nu este întotdeauna un mediu prietenos pentru copiii aflați în sistemul de protecție, cauza fiind comportamentul discriminator al profesorilor. Spre deosebire de opiniile profesioniștilor, răspunsurile copiilor referitoare la mediul școlar au fost mai puțin nuanțate în acest sens. Copiii au pus accentul pe faptul că profesorii ar trebui să depună un efort mai mare pentru a se face înțeleși, însă acest lucru a fost spus în contextul în care sunt elevi care rămân în urmă cu asimilarea programului școlar și au dificultăți de înțelegere, și nu au relatat ca fiind o cauză a comportamentului diferit al profesorilor față de copiii aflați în situații de stradă, de exemplu, sau față de copiii aflați în centrele de plasament. Discursul copiilor a scos în evidență comportamentul urât al colegiilor față de ei, care îi respingeau, nu-i acceptau în mediul lor, fapt ce a condus în unele cazuri la schimbarea școlii sau chiar la abandon școlar”⁶⁷.

⁶⁷ Copiii în situații de stradă în Republica Moldova. Terre des Hommes.

http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Copii_in_situatii_de_stradaMD_20181.pdf

Spre marele regret, unii copii au relatat cazuri de comportament incorect al unor profesori față de copii: jignire, lovire, înjosire etc⁶⁸

„...Nu îmi place la școală. Unii profesori sunt agresivi. Colegii X, Y mă obișduiesc. Mă numesc în tot felul. I-am zis dirigintei și ei au scris explicație, dar fără folos...”

”...Băiatul care are dosar penal, a fost judecat rău de profesoara de franceză de la școală „Tu nu ai ce face aici, detdomșicule”. El a plecat și a fugit din cauza asta...”

5.2 Dreptul de a fi protejat împotriva stupefiantelor și drogurilor

Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului în Articolul 33 stipulează că „Statele părți vor lua măsuri corespunzătoare, inclusiv măsuri legislative, administrative, sociale și educaționale, pentru a proteja copiii contra folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope, așa cum sunt acestea definite de convențiile internaționale în materie și pentru a preveni folosirea copiilor în scopul producerii și al traficului ilicit de astfel de substanțe”⁶⁹. Una dintre consecințele considerabile a aflării în stradă sunt, în viziunea majorității actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului, este dependența de droguri.

Prevenirea este complicat de realizat iar tratamentul pentru ei nu este posibil de realizat. În acest caz copiii consumatori de droguri chiar dacă au dreptul la tratament, în majoritatea cazurilor, nu beneficiază de el din cauza că nu sunt centre care să ofere așa gen de servicii copiilor, adolescenților.

„Cei care stau de foarte mult în timp în stradă, strada devine casa lor. Cea mai mare problemă devine consumul de substanțe, viciile...”

Potrivit datelor furnizate de către Direcția Generală Protecția Drepturilor Copilului a Consiliului Municipal Chișinău din 91 copii aflați în evidența Serviciului Asistență Stradală, 3 copii prezintă dependență de alcool și 9 copii dependență de droguri.

...Copiii dependenți de substanțe narcotice este dificil de a-i ajuta, deoarece nu sunt centre specializate pentru această categorie de vârstă...

Experiențele nefaste la care sunt supuși copii străzii le provoacă stări emoționale de intensitate greu de imaginat, care-și lasă amprenta pentru ulterioara viață de matur. Copiii nu sunt pregătiți, în virtutea vârstei lor, pentru a suporta așa presiune psiho-emoțională, iar lucrurile se complică în cele mai dese ori cu consumul de droguri.

”Lipsa serviciilor de reabilitare și tratament a dependenței de droguri, de alcool sau alt gen etc, lipsa unui mecanism clar de intervenție în cazul identificării copiilor în situație de stradă aflați sub influența drogurilor, lipsa serviciilor de reabilitare a acestora, tratament medical, dezintoxicare și terapie de lungă durată duce la imposibilitatea de a schimba situația la moment”⁷⁰. Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului resimt necesitatea elaborării unui protocol clinic privind

⁶⁸ Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

⁶⁹ Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului
<https://www.google.com/search?q=conventia+onu+cu+privire+la+drepturile+copilului&oq=conventia&aqs=chrome..69i57j35i39j0i512l8.5217j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

⁷⁰ Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2021, p.119
<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>

dezintoxicarea narcologică a copiilor și tratamentul narcologic al lor. Din păcate lipsa de evoluție în domeniul dat, face constatările anterioare ale Ombusmanului copilului din anii precedenți, valabile și pentru anul 2022.

5.3 Dreptul la sănătate și servicii medicale

Aflarea în stradă a copiilor contribuie la acutizarea problemelor de sănătate fizică și mentală care sunt provocate de malnutriție, igienă precară, absența condițiilor de trai, relații sexuale neprotejate, consum de substanțe narcotice, violență. Ombudsmanul copilului subliniază importanța oferirii serviciilor de sănătate de calitate copiilor în situație de stradă. Serviciile medicale trebuie să fie accesibile, confidențiale, oferite fără comentarii care ar putea jigni copilul.

În Articolul 24 din *Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului*: Statele părți recunosc dreptul copilului de a beneficia de servicii medicale și de recuperare. Ele vor depune eforturi pentru a garanta că nici un copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii. În acest sens, o respondentă ne-a relatat experiența refuzului din partea medicului de la un Centru de Sănătate de a primi copiii pentru a fi investigați la necesitate, în viziunea actorului din domeniul protecției drepturilor copilului, încălcare gravă a dreptului la sănătate și servicii medicale.

„...Cu instituțiile medicale e la fel de greu, nu vor să îi primească. Acum recent a fost un caz, copilul a venit de la Ștefan Vodă, eu mă duc să îl înscriu pe teritoriu conform legii. Ei îmi dau refuz, îi rog să îmi dea refuzul în scris: „Nu se știe acest copil cu ce boli vine și din ce teritoriu. Să îl duceți la Ștefan Vodă, că la voi stă jumătate de an și pleacă, dar la noi în instituție el rămâne și mult timp nu o să îl putem găsi⁷¹”.

...Până a discuta despre calitatea serviciilor acordate acestor copii e important a atrage atenția comunității asupra unui impediment de principiu în calea copiilor străzii - stigma, care prin natura sa este mult mai dureroasă ca lipsa.

Citatul de supra este expresia unui actor din domeniul protecției drepturilor copilului, acre a avut experiență neplăcută privind plasarea copilului într-o instituție curativă.

5.4 Dreptul la asistență juridică

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului relatează că de multe ori sistemul justiției din Republica Moldova pune accent pe soluționarea cazurilor în sine și mai puțin ia în calcul nevoile copiilor. Perceperea, per ansamblu, este că „Acești copii problemele le vor rezolva singuri, ei niciodată nu o să meargă la poliție să se plângă pe cineva, din considerent că ei nu au încredere în poliție... Ei nu au încredere că poliția o să îi protejeze. Poliția pentru ei este un organ represiv⁷²”.

Un interviuat a relatat un caz în care în cadrul unui inspectorat de poliție nu au manifestat un comportament corect, profesionist. Copiii au fost audiați fără prezența reprezentantului legal, la ora 24.00 au fost nevoiți să caute modalități de a ajunge acasă de la Chișinău la Orhei.

⁷¹ Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

⁷² Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

„Cunosc un caz, într-un sector din Chișinău copiii au intrat într-un magazin și au sustras niște căști. Era seara, undeva ora 18.00. Ei la ora 24.00 erau la inspectoratul de poliție și cercetați, reprezentantul legal nu a fost anunțat. Copiii sunt din raionul Orhei, la 01.00 de noapte practic au fost dați afară din inspectorat și ei cumva trebuiau la Orhei să ajungă pe jos...”

Unii intervievați afirmă că copiii nu o să apeleze la ajutorul poliției din cauza lipsei de încredere. Din experiența lor și a colegilor lor polițiștii pot manifesta comportament violent, pot să îi bănuiască de anumite fapte comise.

Specialiștii din domeniul protecției drepturilor minorilor au evidențiat câteva aspecte care pot determina efecte în lanț, în partea în care ține de garanțiile copiilor: absența unor specialiști care să monitorizeze comportamentul copiilor cu vârsta până la 14 ani în conflict cu legea, unii minori nu sunt însoțiți de reprezentanți ai serviciului asistență socială care să reprezinte drepturile copiilor în instanța de judecată, sentințele pronunțate de instanța de judecată deseori nu conțin prevederi privind stabilirea obligațiunii de a urma un program probațional.

Copiii în situație de stradă sunt foarte vulnerabili privind diferite aspecte ale vieții sociale. Ei sunt expuși diferitor forme de abuz de aceea este necesară o atenție sporită privind cazurile lor. Oriunde nu s-ar afla copiii: acasă, școală, instituție medicală, stradă, poliție, procuratură copiii au diverse drepturi care sunt necesar de respectat de către profesioniștii care oferă suport copilului.

Funcționarea sistemului de organe care contribuie și înfăptuiesc justiția, urmează a fi privită holistic, ca un organism care se completează și se influențează reciproc. Nu este posibil a aprecia acest sistem într-un mod univoc: funcțional sau nefuncțional, cert este că mecanismele și metodele de lucru ale acestora trebuie să fie centrate pe interesul copilului și această abordare trebuie exersată atât de des ca să devină regulă.

5.5 Sectorul asociativ în ajutor copiilor în situație de stradă

O bună parte din activitățile desfășurate în domeniul suportului oferit copiilor aflați în situație de stradă sunt realizate de organizațiile nonguvernamentale. Pasiunea, dorința de a fi util, iar în unele cazuri și propria experiență îi îndeamnă pe oamenii simpli să nu fie indiferenți față de problemele cu care se confruntă copii străzii.

Spectrul de servicii oferite de către ONG-urile din domeniu este foarte larg: asistență socială, consiliere moral-spirituală, consiliere educațională, oferirea spațiului pentru trai temporar, cultivarea abilităților de muncă și de respectare a igienei și normelor etice, punerea la dispoziție a hainelor și produselor alimentare, etc.

În același timp Avocatul poporului pentru drepturile copilului consideră că este necesară o colaborare eficientă dintre diferiți specialiști: psihologi, asistenți sociali, polițiști, reprezentanți ai APL, reprezentanți ai ONG-urilor etc. Efortul conjugat al tuturor vă aduce rezultate pozitive privind copiii în situație de stradă, ceea ce de fapt solicită Legea Nr.140 din 14-06-2013 ***privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.***

Cea mai valoroasă resursă rămâne a fi, personalul calificat. Comunicarea cu copii în situație de stradă necesită o pregătire specifică pentru personal, or este nevoie de a poseda tehnici de lucru cu diferite categorii de copii. „Avem nevoie mare de instruire, despre cum să lucrăm cu acești copii, deoarece ei au umblat

vagabondând. La noi centrul e deschis și e ca și cum l-ai muta dintr-un centru în altul. Avem nevoie de instruire cum să lucrăm cu copiii delicvenți și vagabonzi. Avem beneficiari diferiți, și trebuie să știm metode cum să acționăm. Consultații cu alți specialiști, intersectorial, cum soluționează alte centre cazurile. Să facem un schimb de experiență⁷³”.

Cooperarea interinstituțională reușită și formarea continuă a actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului constituie, în opinia Ombudsmanului copilului, indicii de referință la evaluarea randamentului activității sistemului per ansamblu.

Cooperarea interinstituțională reușită și formarea continuă a actorilor din domeniul protecției drepturilor copilului constituie, în opinia Ombudsmanului copilului, indicii de referință care determină randamentului activității sistemului per ansamblu.

5.6 Abordarea problemei la nivelul decidenților politici

Despre funcționarea deficitară a mecanismului de cooperare dintre structurile publice la nivel local, lipsa unor servicii de protecție a drepturilor copilului la nivel local, a finanțării necesare, a cadrelor/pregătirea insuficientă a acestora pentru a putea interacționa/comunica eficient cu minorii, precum și un șir de alte probleme, Ombudsmanul copilului a sesizat demnitarii publici, expedind informații și solicitând suportul atât Președintelui forului legiuitor cât și organelor de lucru a legislativului: Președintele Comisiei parlamentare protecție socială, sănătate și familie, Președintele Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice, Președintele Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media.

A fost lansată propunerea de a elabora un regulament-cadru de funcționare și standarde minime de calitate prestate de servicii sociale destinate copiilor în situație de stradă, de tip adăpost/găzduire cu funcționare 24 din 24 ore. S-a solicitat a fi întreprinse acțiuni de prevenire și de protecție a categoriei vizate de copii, de eficientizare a mecanismelor de colaborare intersectorială atât în raza teritorială, cât și extrateritorială de competență; a cooperării între autorități publice, comunitate și părinți / acțiuni de prevenire, reabilitare și reintegrare în mediul familial și domiciliu.

Urmare a audierilor organizate, Comisia parlamentară drepturile omului și relații interetnice a dispus o serie de recomandări adresate Guvernului, așa ca:

”- va crea o bază, de date unificată/dezagregată cu privire la copiii în situație de stradă;

- va crea și va finanța un Serviciu Social cu specializare înaltă pentru reabilitarea complexă a copiilor dependenți de droguri, alcool, alte substanțe nocive, inclusiv și a familiilor acestora, stabilind mecanismul de funcționare în Legea nr.299/2018 "Privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant”;

- va reglementa implicarea voluntarilor pentru realizarea anumitor servicii sociale pentru copiii în situație de stradă din mun. Chișinău;

⁷³ Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă. T.Margarint

- va stabili un mecanism clar și facil de intervenție în cazul identificării copiilor în situație de stradă, aflați sub influența drogurilor sau a alcoolului și va determina tratamentul medical de dezintoxicare, și de terapie de lungă durată, destinate pentru aceștia;

- va elabora Protocolul Clinic Național privind dezintoxicarea narcologică a copiilor;

- va aproba, finanța și va pune în aplicare un complex de servicii sociale 24/24 de ore pentru copiii în situație de stradă și un mecanism viabil de consiliere psiho-socială;

- va asigura ca Serviciul de reabilitare a adicțiilor care va fi dezvoltat de către Ministerul Sănătății să fie unul complex, cu o abordare multidisciplinară, deoarece doar tratamentul medical nu este eficient în reabilitarea copiilor cu dependente și a celor cu tulburări de comportament;

- va asigura un sistem eficient pentru identificarea precoce și referirea copiilor aflați în situație de stradă, precum și de recuperare din stradă printr-un complex de servicii: de asistență medicală și de consiliere pentru sănătate mintală, educațională, de formare profesională, juridică, etc.;

- va elabora și aplica măsuri/acțiuni orientate la reintegrarea copiilor în familia biologică sau extinsă;

- va identifica soluții preventive de motivare, precum și de constrângere, acolo unde se impun, în vederea responsabilizării părinților sau a reprezentanților legali, astfel încât copiii să nu fie în situație de stradă;

- va conlucra mai intens cu autoritățile publice locale pentru a asigura instruirea și responsabilizarea persoanelor împuternicite de intervenția promptă și eficientă în procesul de asistare a copiilor în situație de stradă, și a celor care, potențial, pot ajunge în această ipostază;...”

Prin scrisoarea nr. 10/1469 din 29 aprilie 2022 Ministerul muncii și protecției sociale a reconfirmat angajamentul Guvernului față de standardele internaționale privind protecția drepturilor copiilor în situație de stradă. Între altele Ministerul de profil a informat despre instituirea **Centrului de plasament temporar pentru copii separați de părinți din mun. Soroca**, centrul în cauză care este o instituție publică de asistență socială fondată de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale și gestionată de către Agenția Națională de Asistență Socială și prestează pentru o perioadă determinată, servicii sociale cu specializare înaltă destinate copiilor separați de părinți, inclusiv copiilor cu probleme emoționale complexe. Scopul Serviciului este protecția temporară a copilului separat de părinți și (re)integrarea familială și/sau incluziunea comunitară și socială, inclusiv a copilului cu probleme emoționale complexe, reabilitarea lui emoțională, corectarea comportamentală și (re)integrarea socială, familială și educațională.

De asemenea, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a evidențiat că actualmente se află în proces de elaborare:

- Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni al acestuia, care conține acțiuni specifice ce au drept scop implementarea corespunzătoare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, spre exemplu se propune:

- Hotărârea Guvernului cu privire la mecanismul intersectorial de cooperare privind punerea în aplicare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant;

- Ghidurile metodologice și a Instrucțiunile cu privire la serviciile de îngrijire suplimentare necesare funcționării Serviciului de asistență parentală profesionistă și Casei de copii de tip familial în funcție de tipul de plasament și tipul de beneficiari (copii cu comportament deviant,

copii cu necesități emoționale complexe, copii din grupa de vârstă 0-3 ani, copii cu dizabilități, grupuri de frați);

- Crearea și asigurarea funcționării Centrului de reabilitare și tratament pentru copii consumatori de alcool, droguri și/sau de alte substanțe nocive.

Subsidiar, Ministerului Sănătății a elaborat și aprobat prin Ordinul nr. 314 de 31.03.2022 Protocolul Clinic National „*Tulburări legate de consumul de substanțe noi cu proprietăți psihoactive și stimulatoare la adulți și adolescenți*”, care include în sine și aspectele de dezintoxicare și tratamentul stărilor cauzate de consumul substanțelor menționate la adolescenți și persoane tinere.

De asemenea, Ministerul Sănătății a elaborat și proiectul Protocolului Clinic National „*Tratamentul farmacologic al dependenței de opiacee*”, care este la etapa de definitivare și aprobare, care prevede aspecte specifice de tratament în dependența de opiacee pentru adolescenți și persoane tinere.

În scopul asigurării tratamentului de reabilitare a adicțiilor la copii, Ministerul Sănătății a operat unele modificări la Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1387/2007, prin urmare, Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, a fost completat cu noi tipuri de asistență medicală spitalicească și anume: asistența narcologică copiilor - tratament și reabilitare a copiilor și adolescenților consumatori și/sau dependenți de alcool, droguri și alte substanțe psihotrope.

În această ordine de idei este posibil a conchide, că Ombudsmanul copilului a realizat o misiune importantă, cea de identificare și plasare a problemei sistemice cu care se confruntă copii în situație de stradă cât și actorii din domeniu, în agenda de lucru a funcționarilor de divers grad de implicare și responsabilitate.

Spectrul de deficiențe rămâne a fi foarte larg. Lipsa resurselor financiare și umane se resimte practic la toate etapele de planificare și mai ales la etapa implementării măsurilor de redresare a situației. În așa fel, monitorizarea gradului de implementare a politicilor de stat în domeniul protecției copiilor aflați în situație de stradă rămâne una din activitățile prioritare pentru Ombudsmanul copilului.

Recomandări:

1. Este necesar a asigura un caracter sistemic și planificat procesului de instruire pentru specialiștii care activează în diferite centre ce oferă sprijin copiilor în situație de stradă, copiilor în situație de risc. Pregătirea specialiștilor nu este totdeauna una care să le permită să facă față provocărilor în aceste situații.

2. Instruirea cadrelor didactice cu privire la modalitatea de comunicare cu copiii în situație de risc, cu copiii în situație de stradă. Accentul să fie pus pe conștientizarea faptului că acești copii, în viitor, vor oferi confortul sau disconfortul traiului în comunitățile din care fac parte.

3. Angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului pentru a sporii eficiența interacționării copiilor străzii cu autoritățile.

4. Pledarea pentru colaborare intersectorială strânsă în care toți actorii implicați (asistentul social, pedagogul, psihologul, polițistul) să realizeze sarcina ce ține de specificul domeniului său astfel încât să fie rezultate reale, pozitive în prevenire sau ajutorarea copiilor în situație de stradă. Intervențiile privind copiii trebuie să fie organizate astfel încât să se acționeze imediat, exact și raportat la nevoile copilului. Specialistul care a identificat cazul, să fie instruit cum exact să urmărească dacă copilul nu a rămas în aceeași situație dificilă.

5. Dezvoltarea serviciilor în cadrul diverselor ONG-uri, din localitățile rurale, care ar putea oferi ajutor copiilor în situație de stradă. Încurajarea voluntariatului.

6. Perfecționarea mecanismelor de monitorizare și prevenire a circulației ilicite a drogurilor, condițiilor de comitere a furturilor mici și practicare a jocurilor de noroc.

7. Planificarea acțiunilor Oficiului Avocatului Poporului, pe termen mediu și lung, de evaluare a parcursului angajamentelor asumate de către autoritățile statului urmare a deciziei Comisiei Drepturile omului și relații interetnice nr. 386 din 15.12.2021

CAPITOLUL VI COPIII ÎN CONTACT CU SISTEMUL JUSTIȚIEI

6.1 Protecția copiilor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului

Asigurarea protecției copiilor împotriva violenței, neglijării și exploatării reprezintă o provocare pentru Republica Moldova. Chiar dacă, în ultimii ani, întregul sistem de drept din Republica Moldova a luat măsuri importante pentru a îmbunătăți reacția statului la actele de violență față de copii, violența și abuzul asupra copilului este un fenomen răspândit în Republica Moldova. Spre regret, în societatea noastră violența încă este percepută uneori ca o „normalitate”, „metodă” de sancționare și disciplinare, inclusiv ca o practică de educare a copiilor fără a se conștientiza consecințele acestor comportamente. Prevalența abuzului și violenței față de copii este alimentată de normele și atitudinile sociale.

Deși statisticile oficiale arată că comparativ cu anul 2020, au fost înregistrați cu 9,6% mai puțini copii supuși violenței și cu 21,9% mai puțini copii neglijăți⁷⁴ aceasta rămâne o problemă pentru Republica Moldova. Specialiștii în domeniu au indicat că aceste date se referă doar la cazurile raportate, în realitate numărul cazurilor de violență față

de copii este mult mai mare, dar nu sunt raportate din cauza necunoașterii procedurilor dar și din cauza miturilor existente în societate cu referire la violență. S-a mai specificat că divergențele între datele statistice sunt determinate de faptul că fiecare instituție de drept are o metodologie specifică de înregistrare și evidență a cazurilor de violență față de copii, ceea ce crează impedimente în prezentarea unui tablou unic și realizarea unei comparații obiective a datelor naționale cu situația din alte state. Chiar dacă autoritățile și-au asumat angajamentul creării unui sistem informațional unic de colectare a datelor, la etapa realizării studiului această acțiune este restantă.

În cadrul Studiului Analiza sistemului de protecție a copilului, realizat în anul 2022, sub egida Avocatului poporului pentru drepturile copilului, participanții ce au oferit comentarii în cadrul interviurilor aprofundate au menționat că ”răspunsul statului la cazurile de violență față de copii este deficitar din cauza colaborării ineficiente între autoritățile tutelare, dar și reprezentanții organelor de urmărire penală sau de constatare. Astfel, un respondent a enunțat că unele servicii de îngrijire nu se consideră parte a mecanismului de cooperare intersectorială prevăzut de Hotărârea Guvernului nr. 270/2014, specialiștii din sistemul de urmărire penală invocă probleme de protecție a datelor în contextul raportării acestora către autoritatea tutelară care se face responsabilă de asistența copiilor etc.”

În anul 2021 procurorii au condus urmărirea penală în 987 cauze privind 1087 copii-victime ai infracțiunilor, comparativ cu 509 cauze în 2020, vizând 558 copii-victime

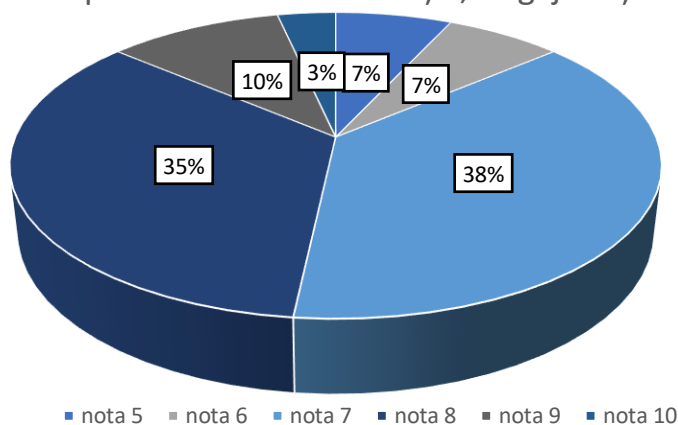
În 2021 a crescut numărul cazurilor în care copiii au fost victime ale infracțiunilor cu caracter sexual și infracțiunilor contra vieții și sănătății: 370 copii (212 - în 2020) au devenit victime ale infracțiunilor cu caracter sexual, dintre care în 51 cazuri (69 – 2020) copiii au fost abuzați în familie (de către părinți biologici – 18, tatăl vitreg – 10, concubin – 9, alte rude – 14), 51 copii au devenit victime ale infracțiunilor contra vieții și sănătății

⁷⁴ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2021-9696_59431.html

Fiind rugați să aprecieze pe o scală de la 1 la 10 nivelul de cooperare dintre diferite instituții publice (și private) în procesul de protecție a copilului victimă a violenței, neglijării copiilor majoritatea respondenților (38%) au atribuit nota 7. (Figura 1.6). În viziunea celor intervievați deficiențele în cooperare apar din cauza lipsei de receptivitate din partea autorității tutelare locale, insuficiența resurselor umane, inclusiv lipsa specialistului în protecția copilului, ceea ce face ca un specialist să îndeplinească mai multe atribuții, fluctuația de personal care conduce la pierderea memoriei instituționale, precum și lipsa programelor de prevenire a arderii profesionale și creșterea rezilienței la stresul profesional”⁷⁵.

Figura 6.1 Răspunsurile respondenților cu referire la nivelul de cooperare dintre diferite instituții publice (și private) în procesul de protecție a copilului victimă a violenței, neglijării și exploatări

Apreciați pe o scală de la 1 la 10 nivelul de cooperare dintre diferite instituții publice (și private) în procesul de protecție a copilului victimă a violenței, neglijării și exploatări



Copii victimă a violenței, neglijării și exploatării, constituie un grup social cu vulnerabilitatea sporită, care necesită o atenție specială din partea autorităților pentru a se asigura de un nivel corespunzător de protecție. În situația în care gradul de cooperare a actorilor implicați în asigurarea respectării drepturilor și garanțiilor procesuale ale acestei categorii este defectuoasă, este afectat și gradul de respectare a drepturilor subiecților. Prin urmare, Ombudsmanul copilului recomandă ca deficiențele cu impact negativ asupra cooperării intersectoriale, să fie analizate la nivelul politicilor de gestionare a personalului cu elaborarea unui răspuns adecvat situației.

6.2 Copii în locurile de detenție

*De ce copii aleg comportamentul delictiv, care într-un final îi aduc în detenție?
Care sunt factorii declanșatori ai comportamentului antisocial al minorilor?*

⁷⁵ Studiu Analiza sistemului de protecție a copilului

Mai multe cercetări realizate în domeniul justiției juvenile au atribuit în mod sistemic manifestarea comportamentului delincvent al copiilor la experiențele lor de violență, abuz și neglijare în familie. Constatările cercetărilor realizate până la moment, sugerează că **grija (părintească) neadecvată este un generator fundamental și des întâlnit al comportamentului antisocial sau delincvent al copilului.**” Vasta majoritate a copiilor intervievați în cadrul cercetării au menționat că au trecut prin diverse forme de grijă neadecvată, iar în unele cazuri, chiar neglijare, ceea ce a contribuit la comportamentul lor delincvent. Lipsa grijei părintești sau grija neadecvată poate avea un impact grav asupra dezvoltării fizice, mintale și emoționale a copilului; studiile au menționat că, copiii care au trecut prin experiențe de neglijare sunt mai predispuși pentru probleme de comportament, care ar putea duce la activitate antisocială sau chiar infracțională.

Grija părintească neadecvată și lipsa atenției suficiente pare a fi o problemă acută atunci când părinții nu sunt capabili sau nu doresc să ofere suficient timp sau efort, sau să se comporte adecvat cu copiii lor”⁷⁶

Republica Moldova aderat la o serie de standarde internaționale referitoare la protecția împotriva relelor tratamente, inclusiv la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care determină o stare de lucruri pe care Republica Moldova s-a angajat să o asigure odată cu ratificarea CDC la 12.12.1990. Observațiile Ombudsmanului copilului asupra respectării drepturilor deținuților și a deținuților minori în special, dezvoltă o serie de deficiențe ale sistemului execuțional penal, care deviază în mod explicit de la standardele internaționale.

Privarea de libertate constituie în sine una dintre cele mai crude ingerințe în drepturile inerente ființei umane și este posibilă doar în circumstanțe prevăzute de Lege și reglementate în cel mai previzibil și explicit mod. Privarea de libertate, de fiecare dată presupune un raport echilibrat între *competențele autorităților și drepturile și libertățile individului*. Cu cât mai disbalansat este raportul între aceste componente, cu atât individul este mai vulnerabil. Tocmai din această logică, privarea de libertate a unui copil trebuie să fie ” *conformă cu legea și se va folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp* ”⁷⁷. Atunci când se decide că privarea de libertate a unui minor este absolut necesară, aceasta trebuie să urmărească scopul de reeducare și reintegrare în societate.

Prin urmare, dacă toate persoanele private de libertate sunt vulnerabile prin faptul dependenței sale de forța coercitivă a statului, atunci *copiii* constituie unul dintre cele mai vulnerabile grupuri de deținuți, datorită vârstei, gradului de maturitate și efectelor dăunătoare pe termen lung ale detenției asupra bunăstării și dezvoltării lor. Copiii au o dezvoltare fizică și emoțională diferită de adulți și au nevoi specifice și necesită o protecție specială. În aceste condiții,

...Statele părți vor veghea ca:

a) ...nici un copil să nu fie supus la tortură, la pedepse sau la tratamente crude, inumane sau degradante...

b) Nici un copil să nu fie privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și nu va fi decât o măsură extremă și cât mai scurtă posibil.

c) Orice copil privat de libertate să fie tratat cu omenie și cu respectul datorat demnității persoanei umane și de o manieră care să țină seama de nevoile persoanelor de vârsta sa¹...

⁷⁶ UNICEF, 2015, Raport privind evaluarea necesităților pentru serviciile primare, secundare și terțiare de prevenire pentru copiii aflați în conflict cu legea în Republica Moldova.

⁷⁷ Art. 37 din Convenția ONU privind drepturile copilului

chiar dacă minorul a ajuns să se dețină în penitenciare ”este necesar a întreprinde toate măsurile pentru a minimaliza elementele de constrângere/limitare a vieții și a diversifica maximal posibilitățile de instruire și dezvoltare a personalității”⁷⁸

În conformitate cu datele statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, accesibile pe platformele informaționale oficiale⁷⁹ este posibil de urmărit indicatorii cantitativi ai minorilor aflați în custodia statului.(Figura 2.6)

Figura 6.2 Date dezagregate privind numărul copiilor aflați în detenție în perioada anilor 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
total	63	63	71	63	56	64	48
În arest preventiv (la finele perioadei de raportare)	26	29	25	14	16	20	13
Condamnați la închisoare (în dinamică pe parcursul perioadei de raportare)	37	34	46	49	40	44	35
Băieți	61	62	67	60	54	64	47
Fete	2	1	4	3	2	0	1

La finele perioadei de raportare, 01.01.22-01.01.23 se observă o reducere, în raport cu ultimii 6 ani, a numărului de minori aflați în locurile de detenție.

Ombudsmanul copilului își exprimă speranța, că starea de lucruri este expresia politicilor penale și schimbului de atitudine din partea organelor de aplicare a normelor de drept, or detenția răspunde rareori necesităților specifice ale copiilor ca grup sau la nivel individual, inclusiv necesității de educație adecvată, contact cu familia și comunitatea, sport, recreere ș.a. Dimpotrivă, aceasta agravează adesea vulnerabilitatea lor, expunându-i mai multor forme și situații de risc, cum ar fi discriminarea, abuzul, violența, condițiile de viață precare, îngrijirea medicală și nutriția inadecvată.

Monitorizarea respectării drepturilor copiilor aflați în instituții penitenciare a fost mereu una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. În acest sens, pe parcursul mandatului, au fost elaborate mai multe rapoarte tematice și anume:

”Respectarea dreptului la învățătură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare⁸⁰”;

„Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei⁸¹”;

⁷⁸ Эндриу Койл, «Подход к управлению тюрьмой с позиций прав человека» стр.126

⁷⁹ <https://www.anp.gov.md/index.php/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

⁸⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_educatia_in_peniteniarele_pentru_minori-1.pdf

⁸¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

”Respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află împreună cu mamele lor ce-și execută pedeapsa în instituțiile penitenciare⁸²”.

O sursă credibilă pentru evaluarea situației copiilor aflați în detenție sunt vizitele preventive realizate în instituțiile penitenciare de către Consiliul pentru Prevenirea Torturii, dar și rapoartele speciale realizate de către acest organism:

- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.10 Goian, din data de 03 februarie 2017;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.13 Chișinău, din data de 20 mai 2017;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.11 Bălți, din data de 31 octombrie 2017;
- Raport privind vizita de monitorizare a respectării garanțiilor de bază a deținuților pe durata epidemiei COVID-19 efectuată la penitenciarul nr.11 Bălți, în data de 07 iulie 2020.
- Raport special privind respectarea drepturilor copiilor în sistemul penitenciar din Republica Moldova ”Privarea de libertate a copilului - privarea de copilărie” 29 noiembrie 2021
- Raport privind vizita de monitorizare efectuată la Penitenciarul nr. 13 mun. Chișinău, din data de 30 noiembrie 2022;

Cea mai mare îngrijorare a Ombudsmanului Copilului este prezența violenței atât în interiorul grupului (deținuți minori) cât și violența aplicată de către agenții statului față de deținuți minori.

”Urmare a sintezelor operative, Oficiul Avocatului Poporului, în perioada primului trimestru 2021, a înregistrat 20 cazuri de incidente față de minorii aflați în detenție în instituțiile penitenciare nr. 10, nr. 11, nr. 13 și nr. 16, precum: violența din partea adulților, ridicarea obiectelor interzise din celule, aplicarea forței fizice pentru nesupunere, minor cu leziuni adus de poliție, arsură termică, tentative de automutilare, etc.²⁸ În cadrul vizitei efectuate de către reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului, administrația P-11, a explicat că nu au fost aplicate mijlocele speciale sau forța asupra minorilor aflați în detenție. Conflictele apărute sunt soluționate prin discuții și compromisuri. Lucrătorul medical a relatat că, de cele mai dese ori, proveniența leziunilor și cauzele automutilării, sunt acțiuni întreprinse de către deținuți ca dezacord cu sentința de condamnare, iar toate cazurile sunt înregistrare în registre.

Pe parcursul trimestrului doi al anului 2021, au fost înregistrate 13 cazuri de incidente în rândul minorilor aflați în detenție în penitenciarele nr. 10 nr. 13, și nr. 5. Aceste incidente vizează, depistarea cu leziuni (7 cazuri), aplicarea forței fizice asupra minorului (2 cazuri), autovătămare în semn de protest (4 cazuri).

Îngrijorător este numărul mare de incidente cu minorii care se află în custodia statului, la care se atestă leziuni corporale cauzate în circumstanțe și motive necunoscute. Este de menționat că în asemenea situații, de către instituția de detenție, examinarea acestor cazuri se limitează doar la documentarea incidentului și acordarea asistentei necesare, iar faptul că minorul subscrive ”*că nu are pretenții către administrație*” reprezintă pentru instituția de detenție, cel mai important temei de a nu iniția examinarea cauzelor. De asemenea, incertitudini din care apar întrebări sunt și

⁸² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/RAPORT-COPIIREDACTAT.pdf>

explicațiile minorilor, referitor la proveniența leziunilor, spre ex. căderea de pe patul de la et.II, lovituri de pat, masă, etc, ceea ce pot fi considerate afirmații naive și necredibile.”⁸³.

Despre aplicarea violențelor Ombudsmanului copilului i se raportează atât de către deținuții din Centrul de detenție pentru minori și tineri (penitenciarul nr. 10 s. Goian) cât și de către minorii din izolatoarele de urmărire penală, unde minorii execută măsura preventivă arestul. În urma examinării registrelor cazurilor de leziuni și automutilări, a fost constatat că nu toate cazurile de abuz sunt raportate sau sunt înregistrate și examinate corespunzător, iar aceasta denotă lipsa mecanismului de protecție față de abuz și neglijare a copiilor din detenție. Acest fapt îi descurajează pe copii să denunțe cazurile de încălcare a drepturilor, făcându-i și mai vulnerabili în situația în care se află, or existența unui mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție este unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă⁸⁴.

În cadrul unei vizite de monitorizare a locurilor de detenție, realizată de Consiliul pentru prevenirea Torturii⁸⁵ a fost constatată următoarea stare de lucruri: ”Consiliul a vizitat două celule unde se dețineau minorii cu vârste cuprinse între 15 și 17 ani (bloc de regim nr.3). Condițiile de detenție sunt nesatisfăcătoare, ușa de la baie în una din celule era deteriorată, minorii nu dispun de dulapuri unde să-și păstreze lucrurile personale. Lenjeria de pat era murdară și neîngrijită, minorii au afirmat că au primit lenjerie curată de pat doar la intrarea în penitenciar, ulterior doar prin colete de la rude. Unii copii dormeau direct pe saltea fără cearșaf. Nu dispuneau de un coș pentru stocarea deșeurilor menajere. Paturile erau înconjurată de plapume, probabil pentru a asigura intimitatea. Lumina în celulă este slabă ceea ce nu permite să citești. Prin celulă sunt trase cabluri electrice improvizate nesecurizate.

Minorii au declarat că nu au careva ocupații pe parcursul zilei și nici nu frecventează cursurile de instruire sau educative. În celule nu era nici televizor nici radio, nici cărți, ziare, reviste.

Unii deținuți nu cunoșteau că pot beneficia de pachet igienic cum ar fi pastă de dinți, periuță de dinți susținând că le-a fost repartizat demult doar săpun și hârtie igienică. De asemenea, s-a susținut că lenjeria de pat nu se schimbă (CpPT confirmă acest fapt după o simplă observație vizuală), nu se eliberează detergent pentru a fi spălată. Deținuții trebuie să spele hainele personale singuri (fără detergent) și să le usuce pe sfori improvizate afară (iarna acest lucru nu poate fi realizat). CpPT a constatat spre regret că minori condamnați sunt plasați în aceeași celulă cu minorii aflați în stare de arest preventiv prima dată. Influența negativă a unor minori față de alții era resimțită prin limbajul obscen, comportamentul arogant și ironic manifestat de unii precum și de superioritatea manifestată de un minor care se consideră lider neformal.

În timpul vizitei de monitorizare a CpPT, atenția a fost atrasă de strigăte și zgomote specifice unei încăierări care se auzea dintr-o celulă unde erau plasați minori. CpPT a solicitat să fie deschisă ușa celei, de acolo a ieșit fugind un minor care sângera, regiunea ochiului și a nasului

⁸³ Raport privind monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare. P.32

⁸⁴ 15 indicatori ai Organizației Națiunilor Unite în domeniul justiției juvenile, adoptați la New York în anul 2006<https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file>

⁸⁵ Art. 31 din Legea Nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul poporului . Consiliul este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sînt membri de drept ai Consiliului. Ceilalți membri sînt propuși de societatea civilă, sînt selectați printr-un concurs organizat de către Oficiul Avocatului Poporului și sînt numiți pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit.

erau inflamate și murdare de sânge. La întrebarea ce s-a întâmplat el a răspuns că a căzut și s-a lovit. Minorul a fost scos din celulă și escortat în secția medicală.

Ulterior, CpPT a analizat și fișa sa medicală și celula în care se deținea și a constatat că deși leziunile corporale au fost documentate și fixate, minorul a scris o explicație prin care susținea că s-a lovit de un scaun. În celula unde se afla minorul nu erau scaune iar localizarea leziunilor nu corespundea cu cele declarate de minor, era mai mult decât evident că minorul a fost lovit cu pumnul în față de alt minor.

În documentația medicală, personalul medical nu a expus nici o opinie versus proveniența leziunilor sau credibilitatea afirmațiilor minorului. Cel mai îngrijorător, este faptul că deși CpPT era la fața locului și incidentul s-a petrecut în acel moment, după acordarea asistenței medicale minorul a fost plasat înapoi în aceeași celulă unde a fost agresat fizic⁸⁶.

Privit în ansamblu, cazul dat evidențiază, totuși, carențe sistemice ale aflării minorilor în custodia statului. În mod special cazul evidențiază capacitatea redusă a autorităților de a asigura siguranța deținutului, atât în aspect de garantare a dreptului de a nu fi supus la rele tratamente cât și în aspect de eficacitate a investigării cazului de aplicare a torturii. Influențele subculturii criminale și subfinanțarea sistemului, par a fi primele mari provocări cu care se confruntă la moment sistemul penitenciar.

Elementul de bază în formula determinării capacității de răspuns a sistemului execuțional la realitățile timpului, este personalul. Conform schemei de încadrare a instituției penitenciare unde a avut loc cazul descris supra, erau prevăzute 289,5 unități de personal: 70 ofițeri, 199 agenți și 20,5 personal contractual. În mare parte funcțiile vacante sunt cele ce implică personalul în relaționarea directă cu persoanele private de libertate. Se identifică o fluctuație negativă majoră a cadrelor, în 9 luni ale anului 2022 au fost angajate 21 persoane, dar s-au eliberat din funcție 51 persoane.⁸⁷ Deficitul de cadre constituia 24,3%, ceea ce denotă o stare de lucruri inacceptabilă din punct de vedere a managementului instituțional.

Pe lângă aspectul tehnic al problemei – lipsa efectivă a personalului, există și problema pregătirii profesionale a angajaților, dar și punerea la dispoziție a instrumentelor împotriva arderii profesionale. Sarcina excesivă la care sunt supuși angajații sistemului execuțional în mod direct influențează relațiile administrației cu deținuții per ansamblu. Sunt posturi unde un supraveghetor este singur pe 2 sau 3 posturi (2 sau 3 etaje) și deseori nu reușește să intervină la toate solicitările. Astfel, deținuții ca să solicite ajutor, inclusiv și medical, strigă prin geam ca să fie auziți de angajați și să intervină.⁸⁸

Un alt aspect care rămâne constant în vizorul Ombudsmanului copilului, este respectarea drepturilor minorilor deținuți în locurile de detenție din regiunea transnistreană. La data de 20 septembrie⁸⁹ 2022 și 23 septembrie⁹⁰ 2022, pentru prima dată, reprezentantul Oficiului Avocatului Poporului a avut acces în locurile de detenție din regiunea transnistreană. Chiar dacă accesul a fost

⁸⁶ Raport CpPT privind vizita preventivă în penitenciarul nr. 13 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raport-P13-final.pdf>

⁸⁷ Raport CpPT privind vizita preventivă în penitenciarul nr. 13 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raport-P13-final.pdf>

⁸⁸ Raport CpPT privind vizita preventivă în penitenciarul nr. 13 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raport-P13-final.pdf>

⁸⁹ <http://ombudsman.md/news/in-premiera-angajatii-oficiului-avocatului-poporului-au-efectuat-o-vizita-in-penitenciarul-subordonat-entitatilor-de-la-tiraspol/>

⁹⁰ <http://ombudsman.md/news/reprezentantul-oficiului-avocatului-poporului-a-vizitat-un-detinut-in-izolatorul-de-ancheta-din-penitenciarul-nr-3-%d1%83%d0%b8%d0%bd-3-din-mun-tiraspol/>

unul limitat, iar întrevederile cu doi deținuți nu au fost confidențiale, această vizită reprezintă o evoluție promițătoare în procesul de monitorizare a situației deținuților în regiunea transnistreană și necesită a fi susținută, dezvoltată și încurajată de către autoritățile constituționale centrale.

În contextul dat, concluziile expertului ONU în domeniul drepturilor omului, Thomas Hammarberg, care a vizitat în iunie 2018 Republica Moldova, menționate în raportul său de followup privind implementarea drepturilor omului în regiunea Transnistreană⁹¹, indică ratele ridicate de arestare și detenție, precum și condițiile de detenție care rămân un domeniu de îngrijorare, până în prezent.

Procesarea întregului volum de informații, a oferit Ombudsmanului copilului posibilitatea de a interveni cu actele sale de reacționare, fapt prin care a plasat constant subiectul în atenția oficialilor de diferit nivel, atât în interiorul țării cât și la nivel internațional. În acest sens, constatările și recomandările Ombudsmanului copilului au fost incluse în Rapoartele anuale, Raportul alternativ al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului prezentat Comitetului pentru drepturile copilului, dar și în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în instituțiile penitenciare prezentat pentru dezbateri publice în Comisia parlamentară drepturile omului și relații interetnice.

Astfel, la data de 28.10.2021, Ombudsmanul copilului, a expediat în adresa Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova, câteva rapoarte tematice cu informații cuprinzătoare despre respectarea drepturilor copiilor în locurile de detenție.⁹²

La 24.11.2021 Comisia drepturile omului și relații interetnice, a emis Decizia Nr. 343, în care a luat act de informațiile prezentate și a constatat ”mai multe impedimente ce ar contribui la respectarea drepturilor fundamentale ale minorilor din instituțiile penitenciare, printre care: comunicarea și cooperarea inter-instituțională insuficientă; procesul lent de adoptare/modificare a actelor normative lipsa abordării multi-instituționale în procesul de luare a deciziilor; lacune legislative și inexistența unor documente de politici publice focusate pe justiția juvenilă; implementarea necorespunzătoare a standardelor internaționale, conform cărora justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului chiar și în cazul privării de libertate ca măsură excepțională.”⁹³

Comisia a adresat Guvernului o serie de recomandări menite atât să înlăture probleme cotidiene așa ca: subfinanțare, lipsa de personal, adaptarea cadrului normativ etc., cât și menite să rezolve probleme sistemice așa ca necesitatea elaborării unui ” *Concept de justiție juvenilă/program de politici publice pentru o abordare sistemică conceptuală, cu accent special pe copiii în conflict cu legea, menit să prevină delictivitatea juvenilă, dar și să impulsioneze aplicarea acțiunilor de probațiune, și a alternativelor la pedeapsă în faza de urmărire penală* ”⁹⁴.

Un sistem unitar și specializat privind justiția juvenilă ”ar permite o abordare mai complexă și mai eficientă din partea tuturor actorilor statali pentru a lua în calcul și pentru a răspunde necesităților copiilor care pot fi, sunt sau au fost în contact cu legea. În special, toate deciziile care urmează a fi luate în privința copiilor în contact cu legea să fie bazate primordial pe *interesul superior al acestuia* (cum o cer standardele internaționale⁹⁵). De altfel, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al

⁹¹ <https://moldova.un.org/ro/14666-expertul-onu-domeniu-drepturilor-omului-thomas-hammarberg-prezintaraportul-sau-de-follow>

⁹² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/aviz.pdf>

⁹³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/24-78-187-10025-din-13.12.2021.semnat-2-8.pdf>

⁹⁴ Decizia CDO nr. 343 din 24.11.2021

⁹⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/CpPT_Raport-minori-in-penitenciare_2021.pdf

patrula și al cincilea al Republicii Moldova din 2017, este îngrijorat în privința absenței unui sistem judiciar specializat pentru minori în Moldova (42 a)⁹⁶.”

O altă recomandare, formulată de Comisia parlamentară menită să rezolve problema suprapopulării, să diminueze influențele negative ale subculturii criminale dar și să garanteze condiții adecvate de detenție pentru minorii deținuți, a fost urgentarea punerii în funcțiune a blocului locativ renovat pentru detenția minorilor în instituția penitenciară nr. 10 din s. Goian, ”asigurând astfel încetarea practicilor de plasare a minorilor în Penitenciarul nr.13, sau în orice altă instituție de detenție unde sunt preveniți/deținuți maturi⁹⁷”. În același context Comisia Drepturile Omului și relații interetnice a punctat asupra necesității construcției unui penitenciar nou, care să excludă din circuitul execuțional-penal penitenciarul nr. 13, care astăzi este nevoit să suporte presiunii condiționate de disfuncțiile sistemului justiției penale per ansamblu.

În mod special realizarea acestor recomandări va fi resimțită pozitiv de către infractorii tineri, care sunt la primul contact cu sistemul justiției penale, inclusiv sistemul penitenciar, adică de către minorii preveniți. Anume această categorie de deținuți minori urmează să fie instalați în penitenciarul nou în prima etapă de realizare a schimbării. Ombudsmanul copilului consideră, că proiectul va reuși în mod direct proporțional cu gradul de asumare a angajamentului public (la nivel decizional înalt) de către actorii în înfăptuirea actului justiției: procurori, judecători, avocați, inspecitori de probațiune.

Acest obiectiv a fost constant promovat de către Ombudsmanul copilului ca fiind cel mai adecvat răspuns (pe termen scurt și mediu) al autorităților la condițiile de detenție a deținuților minori. Deținerea minorilor în blocuri separate de blocurile unde sunt cazați maturi, neutralizarea și eradicarea elementelor și efectelor subculturii criminale, asigurarea igienei și respectarea cerințelor sanitare în spațiile destinate detenției copiilor, sunt doar câteva avantaje și soluții, în același timp, pentru depășirea problemelor sistemice cu care se confruntă astăzi sistemul execuțional penal în întregime și cel al justiției juvenile în particular.

Ombudsmanul copilului este ferm convins, că asemenea măsuri ca: consolidarea bazei tehnico-materiale, construcția de noi penitenciare, recrutarea personalului nou, etc. constituie soluții pe termen scurt/de reacție imediată, pentru a asigura funcționalitatea sistemului execuțional. Aceste măsuri, însă, nu sunt capabile să asigure sustenabilitatea sistemului pe termen lung, or fără adoptarea unor politici penale de decriminalizare și care ar încuraja aplicarea pe larg a măsurilor alternative încarcerării, sistemul se va afla perpetuu în căutarea resurselor de extindere.

⁹⁶ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrula și al cincilea al Republicii Moldova din 2017

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22104&LangID=E>

https://www.unicef.org/moldova/media/2801/file/INT_CRC_COC_MDA_29111_E_Romanian.pdf (traducere neoficială în Limba română)

⁹⁷ Decizia Comisiei pentru Drepturile Omului Nr. 343 din 24.11.2021

6.3 Alternativele încarcerării. Dejudiciarizarea.

Cadrul normativ național prevede soluții alternative încarcerării atât pentru faza de urmărire penală sau judecarea cauzei, cât și pentru faza de executare a pedepsei penale.

Se poate întâmpla ca copilul să intre într-un cerc vicios, când toată copilăria sa o petrece în diferite situații care presupun limitarea libertății personale: mai întâi se pot afla în case pentru copii, apoi în alte forme de protecție unde sânt supravegheați sau trec o reabilitare și în sfârșit se pomenesc în penitenciar pentru comiterea de infracțiuni. Privarea de libertate înseamnă lipsa de drepturi, lipsa libertății de a alege, a acționa, a dispune și a iubi. Ca rezultat, copiii privați de libertate, într-un final, sânt lipsiți de copilărie⁹⁸

În acest sens, arestarea la domiciliu⁹⁹, liberarea provizorie pe cauțiune¹⁰⁰ și liberarea provizorie a persoanei sub control judiciar¹⁰¹ pot fi aplicate de către instanță ca alternativă a arestării preventive, în baza demersului organului de urmărire penală sau la cererea părții apărării. În cazul soluționării chiestiunii privind arestarea minorului, legiutorul a avansat prin caracterul imperativ al normelor sale și pe lângă prevederile generale, valabile în egală măsură, a introdus și obligația instanței de a se pronunța asupra posibilității transmiterii minorului sub supraveghere conform dispozițiilor art. 477 alin. (1) și 184 CPP¹⁰².

La momentul realizării raportului au fost consultate surse publice în domeniul statisticii judiciare disponibile pe portalul informațional electronic al Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești¹⁰³. Fișierul: ”Raport privind examinarea demersurilor despre eliberarea mandatului de arestare și altor măsuri alternative (art. 182, 191, 192 CPP)” reflectă o stare de lucruri generală, referitoare la numărul de demersuri de aplicare/prelungire a arestului și arestului la domiciliu, însă nu oferă date despre numărul de hotărâri judecătorești privind transmiterea minorilor sub supraveghere, adoptate la faza examinării demersului privind aplicarea măsurii preventive în privința minorilor. Într-un context larg al discuțiilor purtate pe marginea subiectului frecvenței aplicării măsurii preventive – arestul, dar și pornind de la caracterul imperativ al normei cuprinse la art. 477 alin. (1), și 184 CPP, o detalizare a evidențelor statistice, în opinia Ombudsmanului copilului ar fi utilă și necesară¹⁰⁴.

Chestiunea pedepselor alternative, în general, merită o abordare profundă, or încarcerarea nu tot timpul este soluția potrivită ca răspuns pentru ilegalitatea comisă. Dimpotrivă, în condițiile unor iregularități sistemice, în sectorul execuțional, determinate de factori obiectivi așa ca subfinanțarea și/sau lipsa de personal calificat și/sau suprapopularea și/sau ierarhizarea populației penitenciare, încarcerarea pe perioade lungi, poate deveni un temei de încetinire a procesului de reeducare sau chiar să înlăture total realizarea acestui scop.

⁹⁸ «Глобальное исследование по вопросу о положении детей лишенных свободы». Манфред Новак

⁹⁹ Art. 188 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

¹⁰⁰ Art. 190 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

¹⁰¹ Art. 191 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

¹⁰² **Art. 184 CPP** alin. (1) Transmiterea sub supraveghere a minorului constă în asumarea în scris a obligației de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ speciale unde învață minorul, de a asigura prezentarea acestuia, când va fi citat, la organul de urmărire penală sau la instanță, precum și de a contracara acțiunile prevăzute la art.176 alin.(1).

¹⁰³ Disponibil la: <http://aaij.justice.md/ro/report-type/rapoarte-statistice?page=2>

¹⁰⁴ Raport tematic privind evaluarea respectării drepturilor copilului aflați în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei. <http://ombudsman.md/news/prezentarea-publica-a-raportului-tematic-evaluarea-respectarii-drepturilor-copiilor-aflati-in-custodia-statului-in-legatura-cu-urmarirea-penala-sau-executarea-pedepsei/>

Analizând actele internaționale ce stabilesc standarde în domeniul măsurilor alternative privațiunii de libertate pot fi desprinse mai multe prevederi de bază, care în opinia Ombudsmanului copilului ar trebui luate în calcul la elaborarea și promovarea politicilor penale:

”1) Statele trebuie să aibă în legislația națională un număr suficient de măsuri alternative privațiunii de libertate, elaborate în conformitate cu situația politică, economică, socială și culturală din fiecare țară, adică să fie respectat principiul suficienței și deplinătății măsurilor alternative privațiunii de libertate;

2) Controlul asupra condamnaților la pedepse neprivative de libertate trebuie să fie realizat numai în măsura în care este necesar pentru a asigura executarea corespunzătoare a acestora și trebuie să se bazeze pe principiul intervenției minime în viața privată a condamnatului;

3) Aplicând măsura alternativă privațiunii de libertate, instanța de judecată trebuie să ia în considerație, pe cât posibil, necesitățile delincventului din perspectiva readucerii lui la viața normală în societate, adică să țină cont de principiul compatibilității intereselor condamnatului cu interesele societății și ale victimei;

4) Condamnații la măsurile alternative privațiunii de libertate trebuie să se afle în vizorul organelor și instituțiilor competente pe întreaga perioadă de executare a măsurii, la nevoie fiindu-le acordat ajutorul psihologic, social, material;

5) Caracterul și termenul măsurilor alternative privațiunii de libertate trebuie să corespundă gravității infracțiunii săvârșite, personalității condamnatului, altor circumstanțe ale cauzei;

6) Neîndeplinirea de către condamnat a condițiilor și obligațiilor ce rezultă din alternativele privațiunii de libertate nu trebuie să constituie în sine o infracțiune separată și să atragă constrângerea statală suplimentară. În plus, anularea unei măsuri alternative privațiunii de libertate aplicate anterior nu trebuie să atragă obligatoriu aplicarea unei pedepse privative de libertate (pct. 14. 3 al Regulilor minime ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), regula 86 a Regulilor europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate, aprobată de Comitetul de Miniștri la 19 octombrie 1992.)

8) Alternativele privațiunii de libertate trebuie să aibă cea mai mare semnificație posibilă pentru delincvent și să contribuie la dezvoltarea personală și socială necesară delincventului cu scopul de a permite inserția sa socială. Metodele de îngrijire și control vor trebui să fie aplicate în acord cu aceste obiective (regula 55 a Regulilor europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate, aprobată de Comitetul de Miniștri la 19 octombrie 1992);

9) Aplicarea măsurilor alternative privațiunii de libertate trebuie să constituie o parte a tendinței statului spre decriminalizarea și depenalizarea în state a unui șir întreg de infracțiuni, iar izolării trebuie să fie supuse doar persoanele care au comis cele mai grave infracțiuni;

10) Obligațiile aplicate condamnaților trebuie să fie nu iraționale, ci socialmente utile și importante, iar aplicarea muncii ca măsură alternativă nu trebuie să aibă drept scop obținerea venitului pentru un stat sau o întreprindere”¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Măsurile alternative prin prisma standardelor internaționale. S. Prodan, Revista Națională de drept, 2015

6.4 Serviciile destinate copiilor cu comportament deviant

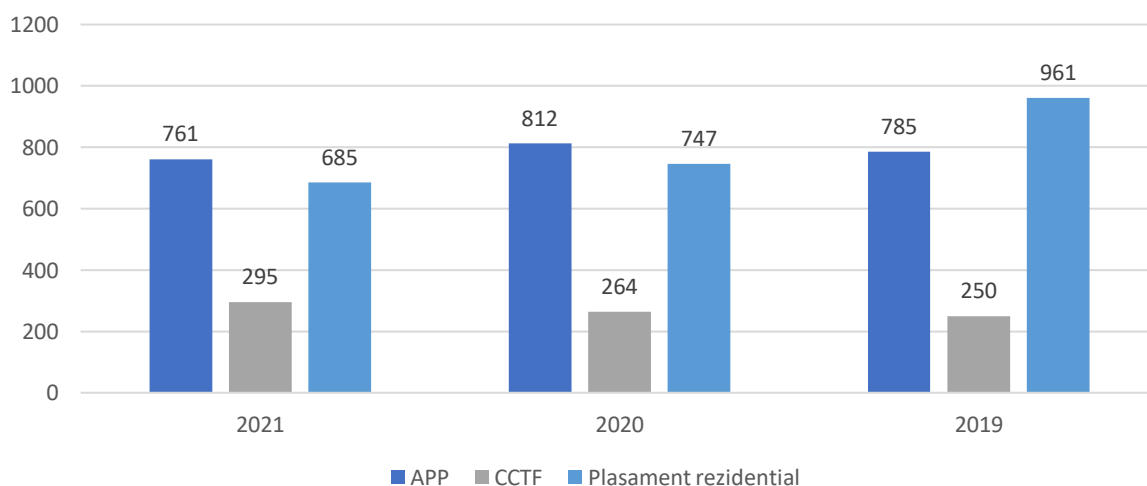
La data de 30.11.2018, Parlamentul țării a adoptat legea nr. 299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Adoptarea legii reprezintă, de altfel, finalitatea unui parcurs dificil, în care s-au purtat discuții în contradictoriu privind perspectivele eventualelor servicii noi în schimbul practicilor învechite de lucru cu așa categorie de subiecți cum sunt a) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală; b) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea contravențională, dar care nu sînt pasibili de răspundere contravențională.

În conformitate cu prevederile articolului 5 din Legea amintită măsurile destinate copiilor cu comportament deviant așa ca: a) supravegherea specializată; b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial; c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial; d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă ”se dispun și se realizează în conformitate cu mecanismul intersectorial de cooperare aprobat de către Guvern”.

Ombudsmanul copilului își exprimă profunda dezamăgire, că Legea nr. 299/2018, ca finalitate a unui proces complex și complicat de dezbateri și consultări, rămâne a fi nefuncțională din cauza că la nivel guvernamental nu s-au găsit soluții referitor la mecanismul intersectorial de cooperare, care în esență, este cheia succesului inițiativei legislative.

Unele tendințele privind reducerea numărului copiilor instituționalizați se confirmă și prin datele publicate de MMPS care arată că în ultimii 3 ani numărul copiilor aflați în plasament rezidențial a scăzut de la 961 copii în 2019, la 685 în 2021.

Figura 6.3 Numărul copiilor plasați în sistemul rezidențial și serviciile de tip familial



Cu toate acestea, insuficiența serviciilor la nivel local și lipsa programelor de formare profesională a prestatorilor de servicii destinate copiilor cu comportament deviant duc la încurajarea măsurilor de plasament a acestor copii în servicii de tip rezidențial și, în consecință, sporesc riscul de compromitere a reformei sistemului de îngrijire: pe de o parte, autoritățile întreprind măsuri de dezinstituționalizare a copiilor din sistemul rezidențial care nu au

comportamente deviante, iar pe de altă parte, dacă instituțiile incluse în procesul de dezinstituționalizare nu au moratoriu la intrări noi, vor accepta copii cu comportament deviant.

Lipsa de implicare în perioada adoptării legii determină efecte în lanț: serviciile de alternativă nu sunt întotdeauna accesibile copiilor cu comportament deviat. Nici asistenți parentali profesioniști și nici părinții educatori nu sunt pregătiți să primească în plasament acești copii. Mai ales că la nivel comunitar programe de reducere a comportamentului deviant nu există¹⁰⁶.

Recomandări:

1) Violența, abuzul și neglijarea în familie constituie indicatorii care trebuie urmăriți cu cea mai mare atenție prin mecanisme multidisciplinare ale statului, ca factori declanșatori al comportamentului antisocial al minorilor delicvenți;

2) Deficiențele cu impact negativ asupra cooperării intersectoriale în domeniul protecției copiilor victimă a violenței, neglijării și exploatarei urmează a fi analizate la nivelul politicilor de gestionare a personalului cu elaborarea unui răspuns adecvat situației.

3) Autoritățile statului trebuie să-și organizeze astfel sistemul execuțional, ca să excludă orice risc de a supune deținuții relelor tratamente. Completarea statelor de funcții, instruirea și motivarea personalului urmează să devină prioritate iminentă. Sistemul execuțional trebuie să instituie un mecanism de evidență a recomandărilor înaintate de către Consiliul pentru Prevenirea Torturii și o foaie de parcurs pentru înlăturarea neajunsurilor depistate;

4) Actorii implicați în înfăptuirea justiției, urmează să elaboreze un concept cuprinzător al *justiției juvenile* și în baza acestuia să instituie un sistem unitar, specializat și multidisciplinar de instrumente pentru a oferi un răspuns necesităților copiilor care pot fi, sunt sau au fost în conflict cu legea;

5) Vizitarea (regulată) locurilor de detenție din regiunea transnistreană urmează a fi inclusă în agenda grupurilor sectoriale de lucru cu partenerii de dialog din partea Tiraspolului.

6) Aplicarea măsurilor alternative încarcerării urmează a fi avansată la nivelul politicilor de stat. Decidenții politici și înalți demnitari de stat urmează să-și exprime angajamentul public pentru promovarea politicilor îndreptate spre decriminalizare, dejudiciarizare și aplicarea alternativelor la închisoare.

7) La examinarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de către minori, în mod special, cu minori aflați în custodia statului, instanțele judecătorești, procurorii, avocații precum și alți participanți la proces își vor planifica activitățile în strictă conformitate cu normele de procedură penală și se vor conduce de principiile continuității și celerității procesului.

8) Guvernul trebuie să prioritizeze elaborarea mecanismului întresectorial de cooperare în vederea punerii în aplicare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.

9) Autoritățile judiciare trebuie să se implice în procesul de elaborare/ revizuire și implementare a politicilor privind folosirea sancțiunilor și măsurilor comunitare și trebuie să fie informate în legătură cu rezultatele lor, în vederea asigurării unei înțelegeri larg răspândite în comunitatea judiciară a naturii lor.

¹⁰⁶ Studiu Analiza sistemului de protecție a copilului

CAPITOLUL VII DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE

7.1 Reglementări naționale și standarde internaționale

Orice copil trebuie să fie înregistrat imediat după naștere și să aibă un nume.

Dreptul la nume și cetățenie este un drept subiectiv și lezarea acestuia duce, în mod consecutiv, la lezarea altor drepturi legate indisolubil de identitatea subiectului, or așa cum a statuat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, numele și prenumele persoanei exercită o funcție socială de identificare.

Articolul 7 al Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, reglementează acest drept al copilului mai larg, în sensul în care abordează atât aspecte juridice și sociale legate de momentul nașterii copilului cât și chestiuni legate de dreptul fiecărui copil de a-și cunoaște părinții și a fi îngrijit de aceștia¹⁰⁷. Mai mult, potrivit acestui standard internațional, statele sunt obligate să se abțină de oricare imixtiune (cu excepția când situația o cere în interesul superior al copilului), care ar împiedica copilul să-și păstreze numele, cetățenia și relațiile familiale¹⁰⁸.

Declarația universală a drepturilor omului¹⁰⁹, în art. 15 prevede că ”orice persoană are dreptul la cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia”.

Consiliul Europei, la 06 noiembrie 1997 a adoptat Convenția europeană nr. 1997 cu privire la cetățenie¹¹⁰, care stabilește principiile și regulile în materie de cetățenie a persoanelor fizice, precum și regulile ce determină obligațiunile militare în caz de pluralitate de cetățenii, cărora dreptul intern al Statelor Părți trebuie să se conformeze. În sensul acestei Convenții ”cetățenia” înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat fără să indice asupra originii etnice a acesteia.

În Capitolul III al Convenției sunt stabilite regulile cu privire la cetățenia care urmează a fi respectate de Statele Părți. Astfel că fiecare Stat va stipula în legislația sa internă dobândirea cetățeniei sale *ex lege* de către: a) copiii, unul dintre părinții cărora la momentul nașterii acestor copii are cetățenia acestui Stat Parte, ținându-se cont, totodată, de orice excepție prevăzută în legislația sa internă cu privire la cazurile copiilor născuți peste hotare, în raport cu copiii, drepturile părintești asupra cărora sunt stabilite în baza recunoașterii, hotărârii judecătorești sau în baza unor proceduri analoage, fiecare Stat Parte poate prevedea ca copilul să dobândească cetățenia sa în conformitate cu procedurile stabilite în legislația sa internă; b) copiii găsiți pe teritoriul său, ai cărui ambii părinți nu sunt cunoscuți și care în caz contrar ar fi fost recunoscuți apatrizi.

Deși am invocat doar câteva, cele mai relevante standarde, este lesne de observat că subiectul are reglementări la nivel regional și internațional, iar aceasta vorbește despre importanța reglementărilor pentru protecția drepturilor copilului.

Prevederile tratatelor internaționale, cu referire la dreptul persoanei la nume și cetățenie, au fost transpuse în legislația Republicii Moldova, și anume, Constituția, legea supremă a statului, la articolul 17 garantează dreptul la cetățenia Republicii Moldova, care se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică. La fel, potrivit Constituției, „*nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia*”.

¹⁰⁷ Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are de la această dată dreptul la nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și a fi crescut de aceștia

¹⁰⁸ Articolul 8 din Convenția cu privire la drepturile Copilului

¹⁰⁹ Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948

¹¹⁰ În vigoare pentru Republica Moldova din 01 martie 2000.

Legea privind drepturile copilului¹¹¹ la articolul 5 consfințește dreptul copilului la un nume și cetățenie. Astfel, că „din momentul nașterii copilul are dreptul la un nume și este înregistrat conform prevederilor Codului Familiei”.

Potrivit art. 55 din Codul Familiei al R. Moldova „copilul are dreptul la un nume de familie și prenume.” În conformitate cu aceste prevederi, copilul dobândește numele de familie al părinților săi. În cazul în care părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza unui acord comun al părinților. Numele simplu al copilului este atribuit de părinți. Schimbarea numelui de familie sau al prenumelui se face cu concursul autorității tutelare, iar dacă copilul a atins vârsta de 10 ani, în mod obligatoriu, procedura se realizează cu acordul copilului.

Potrivit Codului Civil al Republicii Moldova „Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile...Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, în baza declarației de naștere”¹¹². Numele unei persoane, nu este altceva decât un atribut de identificare a acesteia și se datorează faptului că personalitatea unei persoane trebuie să apară distinct în relațiile interumane, față de personalitatea altuia. Numele este un drept subiectiv nepatrimonial, iar conținutul acestui drept cuprinde prerogativele titularului de a purta și folosi numele.

Înregistrarea nașterii copiilor se realizează conform prevederilor Legii nr. 100-XV din 26 aprilie 2001 privind actele de stare civilă. Obligația de a declara nașterea copilului în mod prioritar le revine părinților. Legea specială care stabilește cadrul juridic al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova este Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02 iunie 2000, în a cărei bază a fost aprobat Regulamentul cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova¹¹³.

Cetățenia Republicii Moldova, conform prevederilor Legii cetățeniei, stabilește între persoana fizică și stat o legătură juridico-politică, care generează drepturi și obligații reciproce. Cetățenia Republicii Moldova poate fi dobândită prin: naștere, recunoaștere, înfiere, redobândire și naturalizare¹¹⁴.

Cu toate acestea, în opinia Ombudsmanului copilului, unele prevederi ale cadrului normativ ridică întrebări de ordin constituțional. Astfel conform art. 11 alin. (1) lit. c) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024/2000, este considerat cetățean al Republicii Moldova ”copilul născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este cetățean străin, cu condiția că, la momentul nașterii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordate de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova”.

Redacția actuală este o consecință a modificărilor operate prin Legea nr. 132/2017 pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000. De menționat că, în redacția anterioară modificării respective, acordarea cetățeniei copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova nu era condiționată de *deținerea dreptului de ședere, beneficiarii de protecție internațională ori recunoașterii apatridiei a cel puțin unuia din părinți*. Prin urmare, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului susține că, condiționarea cetățeniei copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova de forma juridică de aflare a părinților săi pe acest teritoriu, precum și excluderea sintagmei „...dacă statul acela nu acordă cetățenie copilului ” din redacția

¹¹¹ Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994.

¹¹² Articolul 36 din Codul Civil

¹¹³ Hotărârea Guvernului nr. 1144 din 21.11.2018

¹¹⁴ Raport tematic ”Respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie” Chișinău, 2017

inițială a Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 poate genera copii apatrizi de la naștere, în cazurile în care țara de origine a părinților/unuia din părinți nu acordă cetățenia sa copiilor născuți pe teritoriul altor state sau are rezerve în privința acestora.

Cu privire la acest subiect, Ombudsmanul copilului a sesizat Curtea Constituțională solicitând exercitarea controlului constituționalității prevederilor legale indicate supra.

Deși Curtea s-a expus asupra constituționalității textului legii, ulterior, propunerea de modificare a articolului 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024/2000 a fost preluată de un deputat din Legislativul țării. Inițiativa legislativă respectivă a fost adoptată în I lectură la ședința plenară din 29.12.2022. Acest proiect va garanta dreptul oricărui copil, născut pe teritoriul Republicii Moldova, la cetățenia statului nostru și va contribui la reducerea cazurilor de apatridie.¹¹⁵

7.2 Riscurile nedocumentării copiilor

În pofida acestui fapt, mai există încă cazuri de nedocumentare a copiilor. În contextul dat, Ombudsmanul Copilului atrage atenția asupra riscurilor care pot apărea urmare a lipsei documentării tuturor copiilor: **imposibilitatea obținerii actului de finisare a treptei gimnaziale; de a continua studiile la treaptă liceală, colegiu, școală profesională; de a se angaja în câmpul muncii; de a fi stabilit gradul de dizabilitate.**

Totodată, copiii nedocumentați nu dispun de o formă de protecție, nu-și pot legaliza dreptul de proprietate asupra bunurilor, nu le este stabilită pensia de urmaș, pensia de întreținere, precum și alte alocații sau indemnizații.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către tutorele copilului X privind încălcarea dreptului la nume și a dreptului la educație, solicitând intervenția Ombudsmanului Copilului în rectificarea certificatului de studiu în conformitate cu actul de identitate.

În adresare se menționa că petiționara a fost numită tutore a copilului X, cetățean al Federației Ruse, care a rămas fără ocrotire părintească în urma decesului mamei sale. Ulterior, prin decizia Biroului Migrație și Azil copilului i-a fost acordat dreptul de ședere provizorie pentru reintegrarea familiei. La finisarea treptei gimnaziale, certificatul de studii al copilului conținea erori esențiale, și anume: reprezentanții instituției de învățământ au indicat greșit în certificatul de studii numele și prenumele copilului, contrar datelor din

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu urmare a apariției în mass-media a articolului „Copiii invizibili”¹. Investigația jurnalistică vizează nemijlocit și cazul unei mame, care a născut în 2021 un băiețel. Potrivit investigațiilor efectuate până în prezent, copilul nu este documentat din motiv că instituția medicală nu a eliberat certificatul constatator al nașterii, aceasta la rândul său, din motiv că mama nu are perfectate actele de identitate.

Potrivit informației oferite de către Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei, mama copilului s-a născut în Ucraina iar în Moldova a venit fiind copil, având doar adeverință de naștere eliberată de către autoritățile ucrainene. Femeia nu a obținut, însă, nici cetățenia Ucrainei și nici a Republicii Moldova.

Ombudsmanul copilului monitorizează cazul.

¹¹⁵<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6062/language/ro-RO/Default.aspx>

certificatul de naștere și pașaportul emis de către autoritățile din Federația Rusă, precum și a permisului de ședere eliberat copilului de către Biroul Migrație și Azil.

Divergențele din actul de studii și actele de identitate ale copilului nu confirmau că este vorba de una și aceeași persoană, fapt ce crea ulterior impedimente pentru a fi admisă la susținerea examenelor pentru treapta liceală, continuarea studiilor sau angajarea în câmpul muncii. În urma adresărilor nemijlocite a copilului și a tutorelui către instituția de învățământ vizată și către Direcția de învățământ raională de a corecta erorile admise, solicitările au fost ignorate și chiar aduse învinuiri că le creează probleme nejustificate.

În vederea soluționării cazului dat și restabilirii minorului în drepturile încălcate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în contextul atribuțiilor de care dispune, a solicitat concursul Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova în vederea acordării de suport și asistență metodologică în soluționarea situației de dificultate creată, dar și pentru a analiza problema sistemică. Este de menționat că, doar urmare a intervenției Ombudsmanului Copilului a fost posibilă restabilirea în drepturi a copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atrage atenția că de regulă, pe lângă *finețea* caracterului său, cazurile de nedocumentare a copiilor sunt complexe și complicate. Spectrul raporturilor juridice se întinde de la omisiuni neglijente, sau din necunoaștere ale funcționarilor de execuție și terminând cu relații juridice internaționale în materia dreptului familiei. În anumite cazuri, situația se complică pe fonul vulnerabilităților familiei în care se naște copilul sau deprinderilor proaste ale părinților. Caracterul complex al cazurilor necesită coordonare, schimb de informații, celeritate și pregătire necesară din partea autorităților implicate. Consolidarea capacităților în acest domeniu, trebuie să devină în opinia Ombudsmanului copilului, una din proprietățile sectoriale ale autorităților.

Recomandări de ordin general:

- 1) Autoritățile trebuie să asigure o cooperare intersectorială constructivă pentru identificarea copiilor nedocumentați și să depună efort conjugat pentru repunerea acestora în drepturi.
- 2) Este necesar a organiza și desfășura campanii de informare și suport pentru părinți cu livrarea de informații privitor la procedura documentării copiilor, dar și riscurile pentru copilul care nu are perfectate actele de identitate.

Data de 24 februarie 2022, constituie momentul de pornire, din care institutul juridic de *refugiat*, a intrat în uzanțele cotidiene ale autorităților Republicii Moldova nu cu înțeles doctrinal, ci cu unul practic.

Conform datelor oficiale, începând cu 24 februarie 2022, traversarea frontierei de stat din Ucraina către Republica Moldova a fost realizată de către 721,469 persoane. La situația zilei de 19 decembrie 2022, în total, pe teritoriul Republicii Moldova se aflau 87.289 cetățeni străini, dintre care 43.960 minori.

66 de Centre de plasament temporar pentru persoanele refugiate (CPTPR), aprobate de către Agenția Națională Asistență Socială (ANAS), cu o capacitate de 3684 locuri din care 2415 ocupate, activau către luna decembrie 2022¹¹⁶.

La traversarea frontierei de stat, deseori, colaboratorii Poliției de Frontieră au identificat copiii în situație de risc. La această categorie sunt atribuiți copiii neînsoțiți de un matur, copiii însoțiți de un însoțitor neautorizat, copiii care nu au asupra sa careva acte de identificare, sau care prezintă oricare alte riscuri. În cazul dat, colaboratorii Poliției de Frontieră, au obligațiunea de a referi copilul persoanei responsabile desemnate din cadrul autorității tutelare teritoriale, care activează în punctul de trecere a frontierei de stat.

Pentru o mai bună interacțiune a diferitor autorități antrenate în gestionarea fluxului de refugiați, a fost elaborat Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situații de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei. Documentul intersectorial a fost adoptat prin Decizia Comisiei Situații Excepționale nr.14 din 14.04.2022.

Documentul a pus în seama persoanelor desemnate de către autoritățile tutelare teritoriale responsabilitatea de a evalua prompt interesul superior al copilului, în vederea prevenirii unor situații de risc pentru copil și în raport cu copilul. În procesul de monitorizare, persoanele desemnate de evaluarea situațiilor de risc, au sintetizat un profil al copilului – refugiat: ”mulți copii sunt însoțiți de bunici, mătuși, rude, fără ca acestea să fie în posesia unui act juridic ce ar confirma dreptul de a însoții copiii¹¹⁷”.

Deficiențele legate de respectarea cerințelor de reprezentare legală la trecerea frontierei de stat sunt condiționate atât de necunoașterea regulilor de către maturi, dar și de urgența, cu care au acționat oamenii care fugeau din calea războiului. Această situație de fapt, a determinat suprasolicitarea mecanismului intersectorial de identificare, evaluare și de protecție a copiilor neînsoțiți sau separați de părinți, care, în esență constituie un mecanism real de asigurare a siguranței minorilor în fața eventualelor riscuri condiționate de starea de război.

Un alt efort al autorităților moldave care, în opinia Ombudsmanului necesită a fi evidențiat, este elaborarea de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale a metodologiei¹¹⁸ de evaluare a copilului (refugiat de pe teritoriul Ucrainei) neînsoțit identificat la punctul de trecere a frontierei.

După procesul de evaluare, copii neînsoțiți, conform procedurii, urmează a fi referiți ”către serviciile de asistență parentală profesionistă, în coordonare cu structurile teritoriale de asistență socială din raioanele Orhei, Dondușeni și Căușeni unde activează serviciul de asistență

¹¹⁶ Raportul nr.3 Privind monitorizarea drepturilor persoanelor refugiate, în contextual conflictului armat din Ucraina pentru perioada august – decembrie 2022

¹¹⁷ P.51 din Raportul nr.3 Privind monitorizarea drepturilor persoanelor refugiate, în contextual conflictului armat din Ucraina pentru perioada august – decembrie 2022

¹¹⁸ Ordinul MMPS nr.36 din 05.05.22

parentală profesionistă specializate pentru copii refugiați. Totuși, se constată că pe timp de noapte procesul de coordonare devine defectuos dat fiind lipsa transportului, prin urmare copiii neînsoțiți identificați sunt plasați într-un centru de cazare temporară din apropierea punctului de trecere a frontierei. Această situație poate genera riscuri suplimentare pentru siguranța copiilor”¹¹⁹.

Necunoscută rămâne și situația copiilor cazați în familii în afara centrelor autorizate destinate cazării refugiaților. În unele localități, structurile teritoriale de asistență socială mențin o listă pentru a le oferi ajutoare umanitare. Nu există, însă, informații despre modul cum sunt tratați în familii, dacă au acces la informațiile necesare pentru a-și cunoaște regimul juridic sau cum să obțină o formă de protecție.

Trecerea frontierei de stat, constituie doar primul și indubitabil cel mai important pas spre perfectarea statutului de refugiat pe teritoriul Republicii Moldova. În continuare, conform prevederilor legale, persoanele refugiate urmează să dobândească o formă de protecție¹²⁰.

”Protecția temporară este o formă de protecție cu caracter excepțional, menită să asigure în cazul unui flux masiv și spontan de persoane strămutate care nu se pot întoarce în țara de origine, protecție imediată și temporară unor astfel de persoane, dacă există riscul ca sistemul de azil să nu poată procesa acest flux fără efecte adverse pentru funcționarea sa eficientă, în interesul persoanelor în cauză și al altor persoane care au nevoie de protecție, în continuare nu este acordată. Deși, Guvernul a elaborat încă de la începutul lunii octombrie 2022 un proiect de Hotărâre de Guvern cu privire la acordarea protecției temporare, acesta încă nu a fost aprobat, respectiv, *protecția temporară* nu a fost pusă în aplicare”¹²¹ Această întârziere urmează a fi înlăturată cât de curând posibil, or încadrarea în oricare formă de protecție determină și un regim de garanții pentru respectarea drepturilor omului.

Ombudsmanul Copilului a salutat decizia, luată inițial de către autorități, în vederea oferirii pentru toți copiii din familiile refugiate din Ucraina, indiferent de statutul de solicitant de azil, a oportunității de a frecventa instituția de învățământ în calitate de audient, ceea ce presupune posibilitatea de a participa la activitățile educaționale fără obligativitatea școlarizării, cu înregistrarea solicitantului într-un registru provizoriu. Totodată, este important de reiterat, că calitatea de audient a copiilor în instituțiile de învățământ urmează a fi valabilă până în momentul depunerii cererii de către reprezentanții legali ai copilului de a beneficia de protecție temporară pe teritoriul Republicii Moldova. Odată cu obținerea statutului de beneficiar a protecției temporare pe teritoriul Republicii Moldova, este importantă și asigurarea integrării copiilor refugiați în instituțiile de învățământ. (Constatările și recomandările Ombudsmanului copilului despre respectarea dreptului la educație a copiilor refugiați a se vedea în Capitolul III ASIGUAREA DREPTULUI COPIILOR LA EDUCAȚIE pag. __)

Un alt aspect al protecției oferite copiilor refugiați ține de aspecte uzuale, dar nu mai puțin importante ale vieții copilului cum este asistența medicală.

Asigurarea asistenței medicale copiilor refugiați din Ucraina, potrivit Ministerului Sănătății, a fost acordată, la solicitare, pentru 8305 de copii. Astfel, asistența primară a fost acordată pentru 2725 copii, pentru 2794 copii a fost acordată asistența medicală urgentă prespitalicească, în sectorul spitalicesc 2786, iar internarea în spital a fost realizată pentru 1054 de copii. Au fost asistate 123 de nașteri, inclusiv 61 în cadrul Institutul Mamei și Copilului. În același

¹¹⁹ P.52 din Raportul nr.3 Privind monitorizarea drepturilor persoanelor refugiate, în contextual conflictului armat din Ucraina pentru perioada august – decembrie 2022

¹²⁰ Articolul 16 din Legea nr. 270 din 18.12.208 privind azilul în Republica Moldova

¹²¹ P.12.din Raportul nr.3 Privind monitorizarea drepturilor persoanelor refugiate, în contextual conflictului armat din Ucraina pentru perioada august – decembrie 2022

context, au fost înregistrate 3 adresări a copiilor refugiați cu probleme de sănătate mintală, care au beneficiat de asistența medicală specializată, fiind asigurați cu medicamente în mod gratuit¹²².

Articolul 22 din Convenția ONU privind drepturile copilului, în mod explicit pune în sarcina statelor semnatare obligația de a lua ” *măsurile necesare pentru ca un copil care caută să obțină statutul de refugiat sau care este considerat refugiat în conformitate cu reglementările și procedurile internaționale și naționale aplicabile, fie că este singur sau însoțit de mamă ori de tată sau de orice altă persoană, să beneficieze de protecția și asistența umanitară corespunzătoare, pentru a se putea bucura de drepturile recunoscute de prezenta Convenție și de celelalte instrumente internaționale privind drepturile omului sau ajutorul umanitar la care respectivele state sunt părți.*”

Efortul autorităților moldave îndreptat spre susținerea refugiaților, trebuie raportat la posibilitățile și capacitățile administrative proprii. Adaptarea regimului de lucru la punctele de trecere a frontierei, crearea grupurilor multidisciplinare, elaborarea instrumentelor de lucru adaptate nevoilor copiilor în situație de risc, etc., merită toată aprecierea din partea societății și comunității internaționale.

Ombudsmanul copilului, încurajează în continuare autoritățile să pună în funcțiune toate mecanismele disponibile, pentru a oferi refugiaților și în mod special refugiaților minori, tot suportul pentru înfruntarea crizei umanitate declanșate la 24.02.2022.

Recomandări :

1. Autoritățile trebuie să urgenteze reglementarea la nivel național a standardelor minime și procedurilor de cazare a beneficiarilor de protecție temporară pe teritoriul Republicii Moldova, care să includă obligativitatea adaptării rezonabile pentru cazarea persoanelor cu dizabilități fizice și mentale, a minorilor neînsoțiți, mamelor cu copii cu vârsta de la 0-3 ani, precum și interzicerea discriminării și segregării în plasament;

2. Autoritățile locale ar trebui să organizeze sistematic, acțiuni de monitorizare a situației persoanelor refugiate din Ucraina, în special femei, copii, cazați în mediul privat, în vederea prevenirii unor eventuale riscuri (trafic de ființe umane, abuzuri).

¹²² P. 5.10 din Raportul nr.3 Privind monitorizarea drepturilor persoanelor refugiate, în contextual conflictului armat din Ucraina pentru perioada mai – iulie 2022

CAPITOLUL IX ANALIZA CADRULUI NORMATIV ȘI PROPUNERI DE LEGIFERARE ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR COPILULUI

Constituirea și consolidarea Republicii Moldova ca stat independent și democratic, cu statut de subiect de drept internațional a determinat declanșarea unui vast și continuu proces de adaptare a cadrului normativ național la standardele internaționale, îndeosebi în domeniul protecției drepturilor omului și libertăților fundamentale.

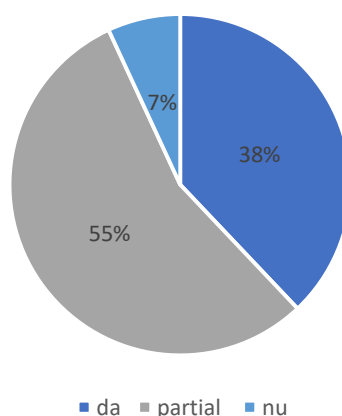
În contextul reformării sistemului de protecție a copilului din Republica Moldova și alinierii acestuia la standardele și documentele europene și internaționale, în ultimii ani s-a înregistrat o serie de realizări importante.

În cadrul studiului privind ”Analiza sistemului de protecție a copilului”, realizat sub egida Ombudsmanului copilului, a fost consultată opinia profesioniștilor din sistemul de protecție a copilului (asistenți sociali, reprezentanți ai autorității tutelare, consilieri de probațiune, reprezentanți ai ONG-urilor de profil, etc¹²³.) cu privire la o serie de probleme actuale din domeniul cercetat, inclusiv referitor la ajustarea cadrului normativ național la standardele internaționale.

Respondenții au fost de părerea că legislația Republicii Moldova nu reglementează suficient, detaliat și clar domeniul protecției copilului. În cadrul sondajului 55% din respondenți consideră că legislația Republicii Moldova reglementează parțial domeniul protecției copilului, 38% au optat pentru suficiența și claritatea cadrului normativ și 7% au optat pentru răspunsul nu. (Figura 1.9).

Figura 9.1 Răspunsurile respondenților cu referire la claritatea și suficiența cadrului normativ în domeniul protecției a copilului

În opinia Dvs., legislația Republicii Moldova reglementează suficient, detaliat și clar domeniul protecției copilului?



¹²³ În cadrul studiului cantitativ au participat 29 respondenți, care activează în sistemul de protecție a copilului, 45% din respondenți având o experiență în domeniu mai mare de 10 ani.

9.1 Alinierea cadrului normativ național la standardele internaționale

La data de 05 mai 2022, Parlamentul a ratificat Protocolul Facultativ la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare, adoptat la 19 decembrie 2011 - Tratatul instituie procedura internațională de depunere a plângerilor pentru încălcarea drepturilor copiilor, precum și procedura de comunicare interstatală și de investigare a încălcărilor grave sau sistemice. Astfel, copiii vor putea depune plângeri direct la Comitetul ONU, în cazul în care consideră că drepturile lor au fost lezate, iar problema nu a fost soluționată la nivel național.¹²⁴

Procesul de aliniere a cadrului normativ și a practicilor din domeniu la prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, precum și ale altor documente internaționale este totuși un proces nefinalizat, Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului necesitând a fi revizuită or multe din reglementările actuale au căzut în desuetudine, iar cadrul normativ subsecvent necesită a fi ajustat. Spre exemplu, dreptul/principiu - interesului superior al copilului, nu este reflectat de către Legea nr.338/1994 nici sub o formă, iar prevederile referitoare la dreptul copilului de a-și face auzită opinia este în contradicție cu alte acte normative.¹²⁵

În ultimii ani au fost abordate din punct de vedere legislativ și provocările cauzate de lipsa de reglementări privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, dar și cele privind protecția copiilor în mediul online. Totuși, nu există încă un mecanism național de coordonare a implementării Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote în 2007), care să includă instrucțiuni-cadru pentru companiile private din domeniul TIC și companiile de *hosting* privind protecția copiilor împotriva conținuturilor ilegale, precum și procedura de notificare și materialele ce trebuie înlăturate.

La capitolul restanțe în partea ce vizează alinierea cadrului normativ la standardele internaționale respondenții au specificat, că Republica Moldova nu a aderat încă la Convenția de la Haga adoptată la 19 octombrie 1996¹²⁶ asupra competenței, legii aplicabile, recunoașterii, executării și cooperării privind răspunderea părintească și măsurile de protecție a copiilor și la Convenția de la Haga din 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor de întreținere. Realitățile sociale determinate de migrația familiilor cu copii în alte țări determină ratificarea acestor două acte internaționale.

Cu referire la acest subiect profesioniștii din domeniul justiției au remarcat, că în ultimii ani, se constată o tendință în creștere a numărului cauzelor civile ce vizează litigii cu elemente de extraneitate. În mare parte aceste litigii vizează determinarea domiciliului copiilor și modul de participare a părinților la întreținerea copiilor, în așa situații, când ambii părinți fiind cetățeni ai Republicii Moldova, au domiciliat un timp împreună cu copiii în alte state, după care unul din părinți împreună cu copiii, revenind în Republica Moldova, intențază acțiune cu solicitarea dreptului de custodie a copiilor. În același context, reprezentanți ai autorităților tutelare, au indicat că odată cu modificarea prevederilor art. 64 din Codul familiei, care oferă posibilitatea

¹²⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131326&lang=ro

¹²⁵ Art. 54 Codul Familiei Nr.1316 din 26.10.2000

¹²⁶ Jurnal Oficial al Uniunii Europene din 11.6.2008 [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TEXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0221\(01\)&from=EN](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TEXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0221(01)&from=EN)

stabilirii graficului de întrevederi prin intermediul tehnologiilor informaționale sau prin alte mijloace, precum și posibilitatea vizitării copilului de celălalt părinte, a crescut semnificativ numărul cererilor din partea părinților care se află în diasporă. Având în vedere tendințele enunțate supra, respondenții au menționat că măsurile și mecanismele actuale referitoare la soluționarea litigiilor în care sunt implicați copiii care locuiesc împreună cu părinții peste hotarele Republicii Moldova sunt insuficient consolidate și coordonate. Chiar dacă prin Legea 112/2020¹²⁷ s-au operat modificări la Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în partea reglementării procedurii de examinare a cererilor privind returnarea la locul habitual de trai sau exercitarea dreptului de vizitare în conformitate cu Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, acestea nu au fost suficiente. Respectiv se impune necesitatea dezvoltării mecanismelor de aplicare a prevederilor Convenției, cu scopul de a asigura înapoierea imediată a copiilor deplasați sau reținuți ilicit în alt stat și respectarea în toate statele a drepturilor privind încredințarea și vizitarea copiilor.

9.2 Evaluarea și ajustarea cadrului normativ național

Dreptul copilului de a-și exprima liber opiniile în toate chestiunile care îl privesc constituie unul dintre principiile generale ale Convenției privind drepturile copilului. Fiind un drept, instanțele naționale nu au întotdeauna obligația de a audia copiii în litigiile civile, această chestiune trebuie apreciată în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărui caz, ținându-se seama de vârsta și de maturitatea copilului în cauză. Legislația națională garantează drepturile copiilor la opinie, acordându-le drepturi procedurale specifice în cadrul procedurilor familiale, aflate pe rolul unei autorități judiciare, în special în procedurile care implică exercitarea autorității părintești, cum ar fi determinarea domiciliului copilului, litigii ce vizează stabilirea graficului de întrevederi, decăderea din drepturi părintești.

Dreptul copilului la exprimarea opiniei este unul determinant. Astfel, în actuala redacție art. 54 din Codul Familiei, copilul are dreptul să-și exprime opinia cu privire la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De opinia copilului se ține cont în mod obligatoriu, **în funcție de vârsta și gradul său de maturitate**, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului. Aceste modificări au fost promovate prin Legea nr.112 din 09.07.20, fiind exclus criteriul vârstei de 10 ani în realizarea dreptului de a fi audiat în litigiile civile. Chiar dacă prin modificările operate, legiuitorul a aliniat legislația națională la standardele internaționale, garantând dreptul la opinie în raport cu gradul de maturitate cognitivă și emoțională a copilului, unii practicieni au menționat că în practică apar dificultăți în determinarea acestui aspect, or în actuala redacție este necesară concluzia unui specialist în psihologia dezvoltării care ar oferi instanței informații cu referire la gradul de maturitate al copilului, deoarece judecătorul nu deține competențe în domeniul psihologie. Având în vedere că în majoritatea instanțelor de judecată din țară nu este angajat un psiholog, această povară este pusă pe seama instanței în partea ce vizează identificarea și cooptarea psihologului¹²⁸.

¹²⁷ Publicată în Monitorul Oficial Nr. 205-211 art. 454

¹²⁸ Studiul Analiza Sistemului de protecție a drepturilor copilului, Cap. II Analiza dezvoltării cadrului legal

Ombudsmanul copilului, consideră că deficiențele sistemului de drept al Republicii Moldova, nu ar trebui să devină o piedică în fața procesului de armonizare a cadrului normativ cu standardele europene. Interesul copiilor este superior în toate acțiunile care privesc copii. Noile reglementări, indubitabil, sporesc șansele ca vocea copiilor să fie auzită, de aceea autoritățile ar trebui să găsească soluții pentru a-și raporta mecanismele de lucru la noile standarde și prin aceasta să asigure consolidarea sistemului justiției juvenile.

Profesioniștii din domeniul justiției au evidențiat și câteva aspecte ce țin de funcționarea în practică a unor reglementări ale Codului civil. Astfel, Codul civil a fost completat cu dispoziții potrivit cărora, părinții trebuie să obțină autorizarea autorității tutelare atunci când încheie un contract din numele copilului care se referă la un bun important, cum ar fi înstrăinarea sau ipotecarea unui imobil aparținând copilului.¹²⁹ Totodată a fost introdus un instrument juridic nou, cel al consiliului de familie. Respectiv, la instituirea tutelei sau a curatelei asupra minorului, autoritatea tutelară teritorială poate institui și consiliul de familie (format din rudele și persoanele apropiate ale minorului) și care va prelua anumite funcții de supraveghere a exercitării ocrotirii copilului în locul autorității tutelare. Până în prezent nu au fost instituite mecanisme de punere în aplicare atât a prevederilor ce țin de eliberarea avizului autorității tutelare atunci când încheie un contract din numele copilului care se referă la un bun important, nici în partea funcționării consiliilor de familie.

Este de menționat că la 17 noiembrie 2022, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în lectură finală proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie) prin care a fost modificat art. 110¹ din Codul de procedură penală. Potrivit acestor modificări a fost extinsă vârsta copiilor care urmează să fie audiați în condiții speciale. Astfel, pe cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, traficul de persoane/copii sau violență în familie, la etapa de urmărire penală, toți copiii cu vârsta până la 18 ani vor fi audiați în condiții speciale. Până la operarea acestor modificări, în mod obligatoriu, erau audiați în condiții speciale doar copiii victime/martori până la 14 ani, audierea celorlalți copii victime/martori, fiind la discreția profesioniștilor din sistemul de drept.¹³⁰

La propunerea Ombudsmanului copilului a fost înlăturat un blocaj al accesului la justiție pentru persoanele care, în virtutea posibilităților financiare reduse, nu aveau posibilitatea achitării costurilor expertizei judiciare. Astfel, Parlamentului a fost înaintată propunerea privind revizuirea art.75, alin.(8) al Legii nr.68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, și anume, de a completa cu o prevedere care ar oferi posibilitatea de scutire totală de taxele pentru expertiza judiciară sau extrajudiciară, în funcție de situația materială precară a persoanei.

Prin Legea Parlamentului nr. 188 din 07.07.2022, Legea Nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar a fost modificată după cum urmează: "Costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare sunt suportate din bugetul de stat."¹³¹

Obligația părinților de a-și întreține copiii este un element indispensabil al relațiilor patrimoniale dintre aceștia și garanția unei dezvoltări fizice, psihologice armonioase a copiilor. Minorii sunt îndrituiți la întreținere atât timp, cât nu își pot asigura surse de existență de sine

¹²⁹ art. 221 din Codul civil în redacția Proiectului de Lege coroborat cu art. 4875 alin.(1))

¹³⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134400&lang=ro

¹³¹ Art.75 al.(5/1) introdus prin LP188 din 07.07.22, MO235-236/26.07.22 art.458; în vigoare 26.08.22

stător (locuință, hrană, îmbrăcăminte, cheltuieli de educație și formare profesională etc.). Pentru susținerea acestei ipoteze, Ombudsmanul copilului a înaintat Parlamentului și Guvernului RM o propunere de perfecționare a legislației prin care a solicitat completarea Codului Familiei cu o normă legală, care să instituie obligația părinților de a-și întreține copiii majori care continuă studiile, până la vârsta de 23 ani. Propunerea a fost acceptată, iar în răspunsul Ministerului Muncii și Protecției Sociale se susține că modificarea solicitată va fi luată în considerare în procesul de perfecționare a cadrului normativ în domeniul protecției copilului, în vederea asigurării respectării interesului superior al fiecărui copil din Republica Moldova.

9.3 Documente de politici în domeniul prevenirii și protecției copilului

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, solicită statelor semnatare să întreprindă toate măsurile necesare de ordin legislativ, dar și de altă natură (administrativ) în vederea elaborării, adoptării și promovării măsurilor eficiente de abuz, violență, neglijare și exploatare față de copii care cad sub incidența Convenției.

În contextul obligației statului de a elabora și promova politici de protecției a copilului au fost elaborate mai multe documente de politici (sectoriale și naționale) prin care s-au stabilit o serie de domenii de intervenție strategică pe acest sector cu indicarea acțiunilor care urmează a fi întreprinse, printre care:

Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2014-2020¹³² prin care statul și-a propus asigurarea unui cadru efectiv de implementare a principalelor priorități în domeniul politicilor pentru copii ale Programului de Guvernare, concepute astfel încât „să permită condiții egale de dezvoltare și formare a copiilor de la naștere și până la majorat”.

Strategia indicată a fost focalizată pe 3 obiective generale: reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, violența față de copil și concilierea vieții de familie cu activitatea profesională din perspectiva drepturilor copilului.

Este de menționat că printre măsurile importante întreprinse pentru prevenirea și combaterea violenței față de copii a fost aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului¹³³. În procesul de implementare a Strategiei, în vederea prevenirii violenței, neglijării și exploatării copiilor au fost desfășurate campanii de sensibilizare a societății; crearea unui Centru pentru asistența copiilor victime și martori ai infracțiunilor (tip Barnahus); sporirea capacităților sistemului educațional privind informarea în domeniul drepturilor copilului și formării deprinderilor pentru prevenire a violenței în școală, precum și a comportamentelor de risc.

Pentru a preveni riscurile în procesul educațional și de creștere a copiilor și oferirii oportunității fiecărui copil de a avea un mediu familial adecvat pentru a-și atinge potențialul

¹³² Hotărârea Guvernului nr. 434 din 10.06.2014 Privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020, // M. O. nr. 160-166 art. 481, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18628&lang=ro

¹³³ Hotărârea Guvernului Nr. 270 din 08-04-2014 Cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului // M. O. nr. 92-98 art. 297, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro

maxim de dezvoltare a fost adoptată **Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022**¹³⁴.

Strategia a stabilit o viziune unificată la nivel de instituții și sectoare, astfel încât să fie dezvoltate, pe termen lung și într-o perspectivă unitară, coerentă, flexibilă și intersectorială o serie de servicii publice și private axate pe următoarele două direcții strategice, care ar asigura formarea și dezvoltarea abilităților și competențelor parentale. Direcțiile strategice ale acestui document vizează:

- dezvoltarea competențelor parentale ale părinților/reprezentanților legali /persoanei în grija căreia se află copilul;
- dezvoltarea abilităților parentale ale tinerilor (viitori părinți).

Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.89 din 24.05.2018, care cuprinde și angajamente ale statului consacrate protecției copilului. PNADO a înglobat acțiuni pentru implementarea recomandărilor mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului, care au constatat o serie de deficiențe ce urmează a fi înlăturate pentru a asigura realizarea drepturilor copiilor și adolescenților în Republica Moldova. Printre aceste acțiuni se numără: punerea în aplicare a măsurilor de atenuare a efectelor migrației asupra bunăstării copiilor afectați, inclusiv prin furnizarea de sprijin la nivel local; instruirea îngrijitorilor și îmbunătățirea sprijinului social și psihologic pentru copiii afectați; crearea unor mecanisme eficiente de depunere a plîngerilor de către copiii lăsați în îngrijire și monitorizarea calității îngrijirii acestora; intensificarea urgentă a măsurilor de combatere a muncii copiilor, acordînd o atenție deosebită situației fetelor, copiilor din familii vulnerabile și celor rămași fără îngrijire.

La data de 01.06.2022 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea nr.347 Cu privire la aprobarea **Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026**¹³⁵ și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. Paradigma schimbărilor propuse în prezentul Program național cuprinde intervenții complexe asupra fiecărei probleme prioritare, la nivel de: 1) cadru normativ; 2) mecanism de furnizare a serviciilor pe categorii de beneficiari; 3) investiții pentru instruirea și motivarea resurselor umane, astfel încât să acționeze eficient în vederea protecției fiecărui copil aflat în situație de dificultate; 4) norme sociale care să contribuie la manifestarea spiritului colectiv de intervenție în susținerea fiecărui copil aflat în situație de risc și care să dicteze comportamentul fiecărui membru al comunității de intoleranță a oricărei forme de abuz și exploatare a copilului; 5) volum de resurse financiare investite în protecția copilului; 6) abordări noi și eficiente în monitorizarea și evaluarea intervențiilor în domeniul protecției copilului.

Obiectivele generale și specifice au fost stabilite în urma unui proces amplu de consultări în vederea identificării domeniilor prioritare de intervenție pe sectorul de protecție a copilului: 1) buna guvernare în domeniul protecției copilului; 2) prevenirea și combaterea violenței în toate mediile și sub toate formele, prin violență asupra copiilor înțelegându-se toate tipurile de violență definite în art. 2 din Legea nr. 45/2007 Cu privire la prevenirea și combaterea violenței

¹³⁴ Hotărârea Guvernului Nr. 1106 din 30.10.2016 Cu privire la aprobarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022, // M. O. nr. 347-352 art. 1198, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95476&lang=ro

¹³⁵ Hotărârea Guvernului nr. 347/2022 din 01.06.2022 Cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia, // M. O. nr. 194-200 art. 492, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131899&lang=ro

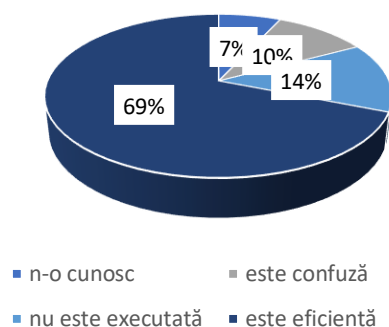
în familie, inclusiv neglijarea copilului, exploatarea prin muncă și traficul de copii; 3) dezinstituționalizarea și îngrijirea alternativă/susținerea familiilor pentru prevenirea separării. Ordinea acestor priorități a fost stabilită pornind de la percepția participanților la consultări. Copiii au identificat aceleași priorități, pe care le-au plasat în aceeași ordine.¹³⁶

Documentele strategice indicate mai sus menționează în mod direct sau indirect despre necesitatea cadrului legal și instituțional adecvat, capabil să asigure protecție eficientă copiilor deja aflați în situație dificilă sau cu risc de a intra în dificultate, urmare a abuzului, violenței sau neglijării în familie sau în comunitate.

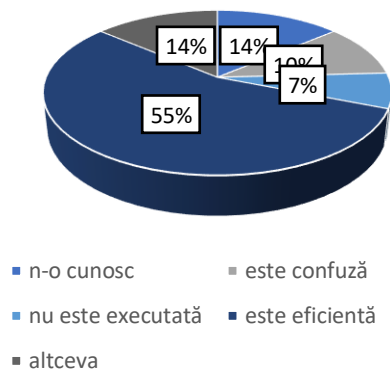
Pentru măsurarea impactului și eficienței politicilor elaborate a fost consultată opinia specialiștilor din domeniul protecției drepturilor copilului care, (69%), au punctat asupra clarității și eficienței documentelor de politici în domeniul protecție copilului victimă a violenței, neglijării și exploatări, urmați de 55% care au apreciat ca eficientă politica de stat în domeniul protecție a copilului cu dizabilități¹³⁷.

Figura 9.3.1 Răspunsurile respondenților cu referire la claritatea și eficiența documentelor de politici în domeniul protecție copilului victimă a violenței, neglijării și exploatări și a protecție a copilului cu dizabilități

În opinia Dvs., politica de stat
în domeniul protecție a
copilului victimă a violenței,
neglijării și exploatări



În opinia Dvs., politica de stat
în domeniul protecție a
copilului cu dizabilități



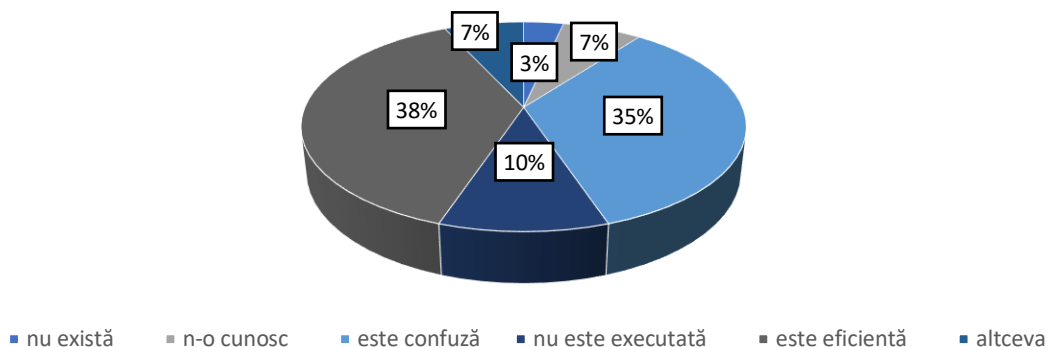
Cu toate acestea, respondenții au semnalat deficiențe în partea clarității și eficienței documentelor de politici ce vizează copiii în conflict cu legea, 35% optând pentru răspunsul că aceasta este confuză, iar 7% au indicat că nu se execută. În viziunea acestora documentele de politici în domeniul prevenirii delinvenței juvenile și asistenței copiilor cu comportament deviant și în conflict cu legea nu conțin abordări clare și concrete pentru fiecare actor instituțional, dar și pentru fiecare angajat al instituțiilor respective.

¹³⁶ Disponibil online : https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-325-mmmps-site_-.pdf

¹³⁷

Figura 9.3.2 Răspunsurile respondenților cu referire la claritatea și eficiența documentelor de politici în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și asistenței copiilor în conflict cu legea

În opinia Dvs., politica de stat în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și asistenței copiilor în conflict cu legea



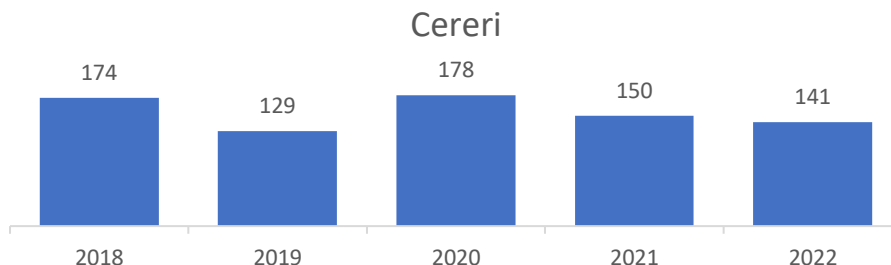
În pofida dezvoltării cadrului de politici, ținând cont de prevederile Convenției privind drepturilor copilului și altor tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, implementarea politicilor, de multe ori este tergiversată sau amânată, în mare parte din cauza multiplelor crize la care statul nostru trebuie să facă față. Evaluarea intermediară a implementării Strategiei privind protecția copilului pentru anii 2014-2020¹³⁸, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 434/2014, și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2020 aferent Strategiei, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 835/2016, a identificat câteva domenii principale de intervenție unde progresele au fost mai puțin vizibile: consolidarea capacității instituționale la nivel local pentru a preveni separarea copilului de familie; extinderea rețelei profesionale de asistență parentală profesionistă ca o alternativă de tip familial la instituționalizare; coordonarea procesului de dezinstituționalizare la nivelul întregului Guvern; dezvoltarea serviciilor de specialitate pentru copii disponibile la nivel local (inclusiv servicii pentru agresori). Aceste provocări, precum și altele adiționale sunt abordate în cadrul Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026.

Suplimentar la cele indicate în actele de evaluare a strategiilor, participanții la studiu au mai indicat că deși toate documentele de politici se bazează pe **principiul interesului superior al copilului**, acest principiu de multe ori nu are o aplicabilitate practică. La nivel de comunități rurale copii au acces redus la servicii din cauza că majoritatea acestora sunt concentrate în urbe, iar costurile ridicate pentru transport nu le permit să le acceseze.

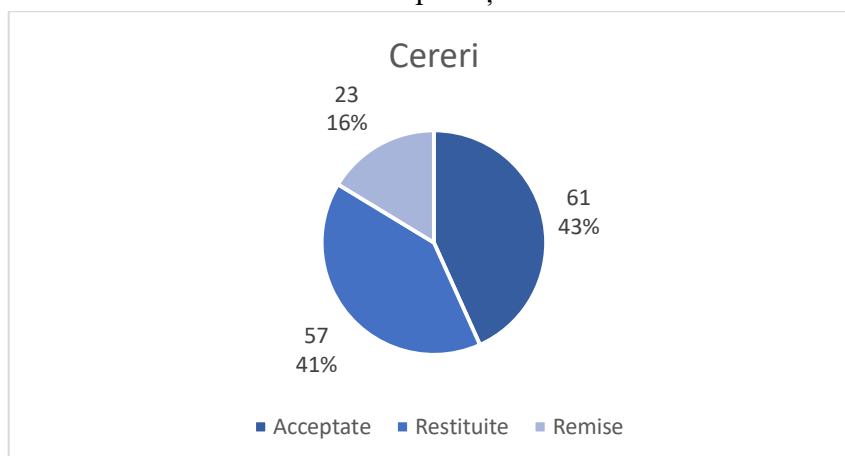
¹³⁸ Disponibilă online: <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/evaluarea-intermediar%C4%83-implement%C4%83rii-strategiei-pentru-prot%C8%9Bia-copilului-pe-anii-2014>

2022 ÎN CIFRE

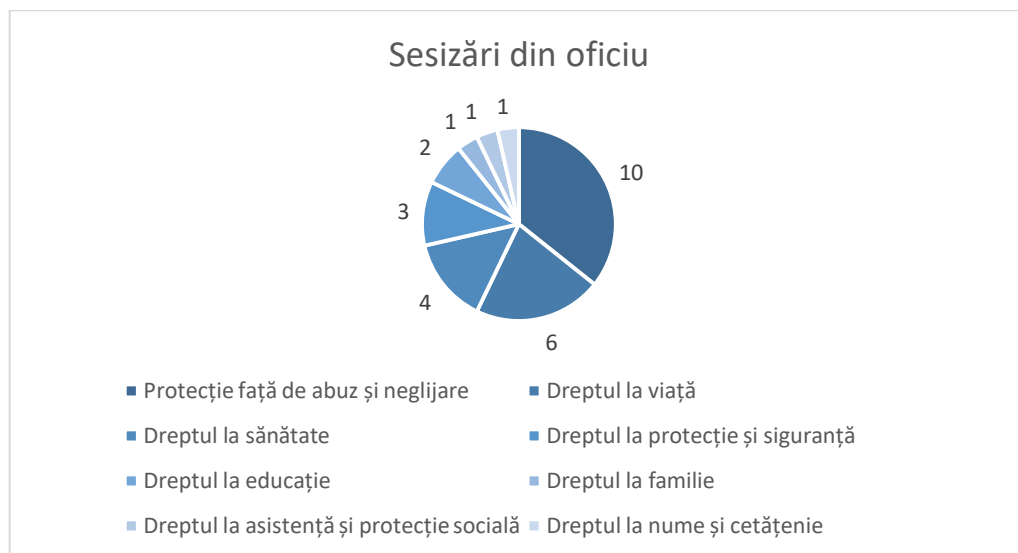
În anul 2022, în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au parvenit **141 de cereri**. Se atestă o scădere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți. (anul 2018 – 174 cereri; anul 2019 – 129 cereri; anul 2020 – 178 cereri; anul 2021 – 150 cereri)



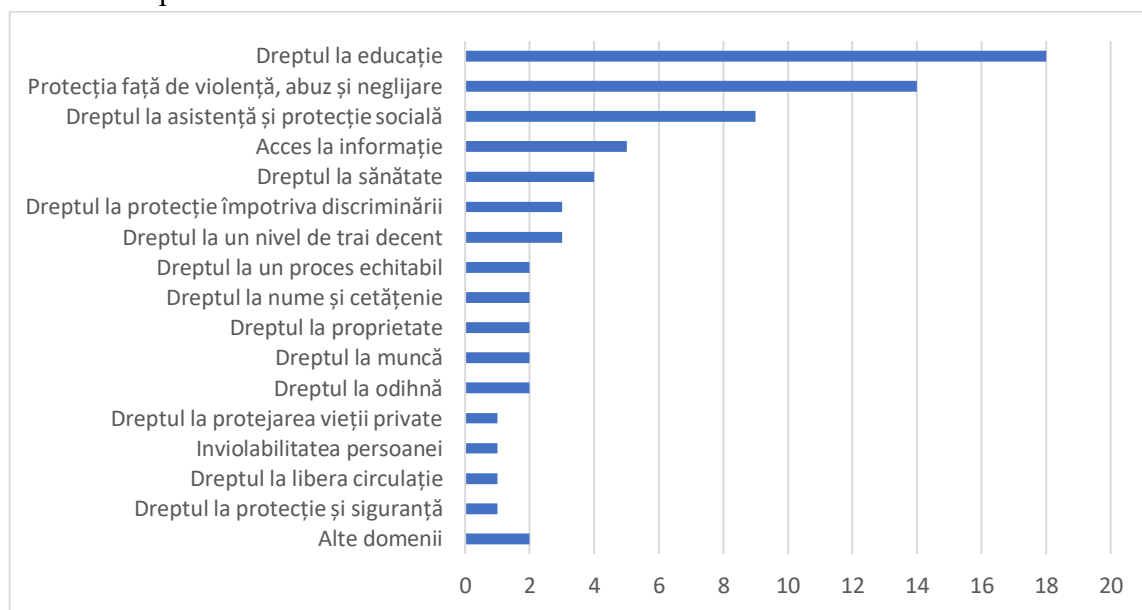
Din numărul total de cereri, 61 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare. În privința a 57 cereri au fost emise decizii de restituire a cererii fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Din totalul cererilor înregistrate, 23 au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate conform competenței.



În contextul atribuțiilor funcționale, în scopul asigurării respectării drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau situație de risc. Urmare a informațiilor apărute în mass-media, rețelele de socializare și apelurilor preluate de la „Telefonul Copilului” (080011116), pe parcursul anului 2022, Ombudsmanul Copilului **s-a sesizat din oficiu în 28 cazuri**, în care s-a atestat încălcarea dreptului la protecție față de abuz și neglijare – 10; dreptul la viață – 6; dreptul la sănătate – 4; dreptul la protecție și siguranță – 3; dreptul la educație – 2; dreptul la familie – 1; dreptul la asistență și protecție socială – 1; dreptul la nume și cetățenie – 1.



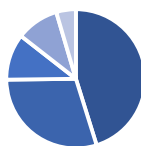
Pe parcursul anului 2022, Direcția Drepturile Copilului a acordat **asistență/consultață informațională, inclusiv la „Telefonul Copilului”** gestionat de către Ombudsmanul Copilului și audiențe, pentru 103 persoane, fiind preluate 10 cereri și 3 Sesizări din Oficiu și fiind invocate următoarele drepturi:



Pe parcursul anului 2022, Direcția Drepturile Copilului a elaborat **5 rapoarte tematice**: „Respectarea drepturilor copiilor cu boli grave”, „Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă”, „Analiza sistemului de protecție a copilului”, „Respectarea drepturilor copilului cu boli mintale” și „Implementarea recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului”.

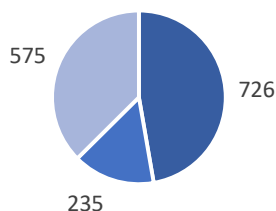
De asemenea, DDC a realizat **48 activități de informare/promovare** a drepturilor copilului cu 1536 copii și profesioniști (pedagogi, asistenți sociali, psihologi, etc.) cu diverse tematici: Instituția Națională pentru Protecția Drepturilor copilului și principiile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului; bullying, abuz, violență și neglijare; dreptul copilului la educație; opinia și participarea copilului în procesul decizional; lupta împotriva traficului de copii.

Tematici activității de informare/promovare



- Instituția Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și principiile Convenției ONU
- Bullying, abuz, violență și neglijare
- Dreptul la educație
- Opinia și participarea copilului în procesul decizional
- Lupta împotriva traficului de copii

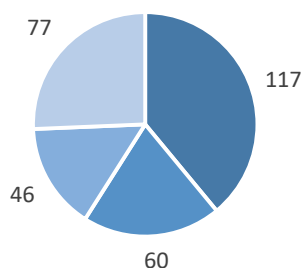
Persoane informate



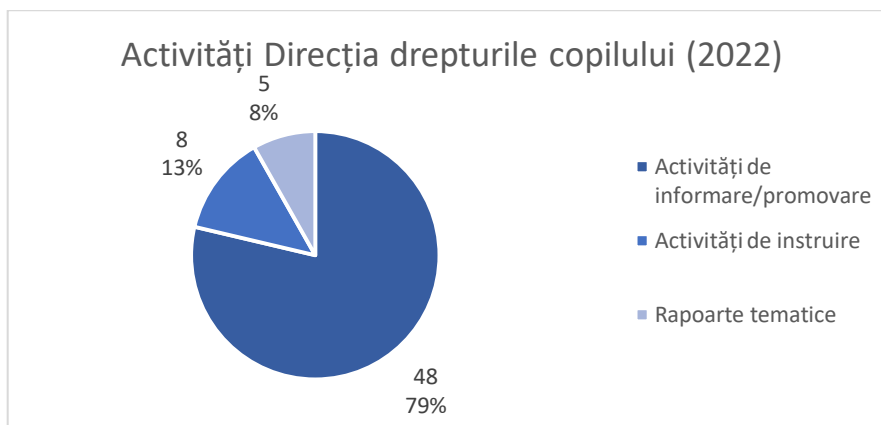
- Copii
- Profesioniști și părinți
- Copii, profesioniști și părinți

Totodată, DDC a realizat **8 activități de instruire** cu 300 profesioniști (manageri, pedagogi, juriști, asistenți sociali, polițiști, Ofițeri ai Secției reintegrare socială), pe diverse tematici, precum: Asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare; Rolul și competențele Instituției Naționale pentru apărarea drepturilor copilului, misiunea și atribuțiile Ombudsmanului Copilului; Asigurarea garanțiilor protecției de discriminare pe criterii de dizabilitate în domeniul protecției drepturilor copilului; Protecția copilului față de violență, abuz și neglijare.

Activități de instruire cu profesioniști (2022)



- Asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare
- Rolul și competențele Instituției Naționale pentru apărarea drepturilor copilului, misiunea și atribuțiile Ombudsmanului Copilului
- Asigurarea garanțiilor protecției de discriminare pe criterii de dizabilitate în domeniul protecției drepturilor copilului
- Protecția copilului față de violență, abuz și neglijare



Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a realizat și câteva **vizite de monitorizare**, printre care la Centrele temporare de refugiați din localitatea Cărpineni, raionul Hîncești și la Centrul de plasament temporar pentru cetățeni străini din Costești, raionul Ialoveni, cu scopul de a monitoriza respectarea drepturilor persoanelor străine venite din Ucraina, plasate în centrele temporare de refugiați din localitățile menționate. O vizită a avut loc și la Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Târnova, în contextul monitorizării de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, pe parcursul întregului mandat, a respectării drepturilor copiilor plasați în Centrele Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii din Cornești și Târnova.

Campaniile la care s-a alăturat Oficiul Avocatului Poporului au avut ca scop sensibilizarea populației (titularilor de drept) și a titularilor de obligații privind drepturile și obligațiile pe care aceștia le dețin.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a alăturat **Campaniei „19 zile de prevenire a abuzurilor și violenței asupra copiilor și tinerilor”** cu un șir de acțiuni ținute spre creșterea conștientizării în rândul societății civile privind vulnerabilitatea copiilor față de problema exploatarei, abuzului și violenței.

În perioada de raportare, Oficiul Avocatului Poporului, îndeplinind mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a efectuat în șir de activități de promovare în domeniul drepturilor copilului printre care: asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție, competențele autorității tutelare în realizarea deplină a drepturilor copilului, respectarea drepturilor copilului la opinie, interesul superior al copilului și mecanisme intersectoriale de intervenție în cazul copiilor aflați în situații de dificultate; Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Principiile Convenției; Instituția Națională Protecția Drepturilor Copilului. Drepturile copilului; traficul de ființe umane; etc. La aceste instruiți cu titlu de informare și promovare a drepturilor copilului au participat circa 1500 de titulari de drepturi (copii) și titulari de obligații, printre care – 945 de copii și tineri și 561 de adulți (profesioniști și părinți).

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la **lecția publică cu genericul „Minorul – victima traficului de copii”**, unde a vorbit elevilor despre drepturile și libertățile fundamentale ale fiecărui copil, dar și despre importanța acestora în crearea unui mediu favorabil creșterii și dezvoltării, sigur din punct de vedere al protecției împotriva factorilor negativi. Totodată, s-a discutat despre activitatea Ombudsmanului Copilului și despre rolul acestuia în apărarea drepturilor prin prevenirea încălcării acestora, prin colaborare și promovare.

Tot pe parcursul anului 2022, în contextul colaborării cu organele abilitate naționale, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **o ședință cu reprezentanții asociațiilor obștești de mediu** referitor la proiectul de lege pentru modificarea unor acte

normative. Urmare a discuțiilor și analizei standardelor internaționale și naționale din domeniul mediului, s-a constatat că modificările care urmează a fi operate în legislație cu privire la arderea anvelopelor uzate au directă legătură cu dreptul omului de a trăi într-un mediu sănătos, dreptul la viață, la sănătate, drepturi inalienabile garantate de Constituție și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Anul 2022 a fost marcat de câteva apariții în mass-media a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Ombudsmanul copilului a fost prezentă de 2 ori în cadrul **emisiunilor difuzate la Canalul TV8** și a vorbit despre camerele de audieri a copiilor și despre ratificarea protocolului nr. 3 al Convenției privind drepturile copilului. Interviu acordat la INP a avut ca tematică: „Suport pentru reforma justiției prin mediatizarea în format multimedia a cazurilor relevante de presupusă injustiție”. La **TV21**, Avocatul Copilului a menționat vorbit despre drepturile copilului, iar la TV6 a abordat subiectul copiilor cu dizabilități, și anume, copiii cu autism.

În noiembrie 2022, a avut loc cea de-a **șasea ediție a Forumului Național al Copiilor**; Participă copii apărători ai drepturilor omului din Moldova și Ucraina, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”, organizat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova. Ca parteneri au mai participat: Universitatea de Stat din Moldova, ERIKS, Salvați Copiii România, UNICEF.

Autoritățile s-au expus asupra recomandărilor copiilor și au venit cu soluții, s-a discutat despre programe deja existente care sunt accesibile segmentelor discutate și despre cele care urmează a fi implementate. Totodată, s-a ajuns la concluzia de a vizita școlile în care au fost depistate cele mai multe probleme la subiectele abordate. Ca urmare acestui eveniment, autoritățile statului se vor mobiliza și vor acorda mai multă atenție solicitărilor parvenite de la copii și de la specialiștii din domeniu. Forumul Copiilor a pus baza modificărilor ulterioare în unele structuri ale instituțiilor publice, propuneri de modificări a legislației, îmbunătățirea stării de lucruri în instituțiile de învățământ.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, racordându-se la standardele internaționale din domeniul protecției drepturilor copilului, pe segmentul respectării dreptului la opinie, și la reglementările din Comentariul General nr. 2 din 2002 al Organizației Națiunilor Unite cu privire la rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului, în anul 2022 a creat **Consiliul Consultativ al Copiilor** pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului), are următoarele obiective: de a oferi posibilitate fiecărui copil, după capacități, să-și poată exprima opinia într-o formă care îi este comodă/potrivită; de a face auzită opinia copiilor ca membri activi ai societății despre toate temele/problemele care afectează viața lor; de a facilita accesul copiilor la informații care promovează sănătatea și bunăstarea socială, spirituală, morală, emoțională și fizică; de a îndruma Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în stabilirea priorităților în activitate și de a-l consulta în identificarea tematicilor, subiectelor și problemelor în domeniul drepturilor copilului care urmează a fi reflectate în rapoartele tematice/speciale/anuale.

La data de 17 noiembrie curent, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu a fost parte a **campaniei “Ziua Ștafetei”**, organizată de Terre des Hommes Moldova

în cadrul proiectului “JOBOTECA – Program pilot de pregătire a tinerilor din Moldova pentru piața muncii”.

În cadrul campaniei, elevii care și-au prezentat interesul față de funcția Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, au avut ocazia să petreacă o zi cu Ombudsmanul Copilului, fiind prezenți la toate activitățile din această zi. Tinerii pe parcursul acestei zile, au asistat la ședințe organizatorice, oferirea asistenței juridice către cetățeni, discuțiile Ombudsmanului cu diferite persoane din cadrul Oficiului Avocatului Poporului și din afara instituției. Au fost familiarizați despre Instituția Avocatului Poporului, atribuțiile și sarcinile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, la fel au avut o excursie prin sediul instituției.

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la mai multe **audieri publice în Comisii parlamentare** pe diverse tematici, precum: Legea privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant (nr. 299/2018); executarea Codului educației (nr. 152 din 17.07.2014, Capitolul VI, Învățământul pentru copiii și elevii cu cerințe educaționale speciale, Educația incluzivă); modificarea Legii nr. 299/2018; Legea privind drepturile copilului nr. 338/1994; Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2022-2027 (Reorganizarea SAP și CRAP trecere în subordinea ME); oferirea asistenței medicale persoanelor deținute.

În perioada 30 septembrie – 1 octombrie, a avut loc **Conferința Științifică Internațională „Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală”**, la care au participat Ombudsmani din România, Ucraina, Polonia, reprezentanți ai mediului academic național și internațional, reprezentanți ai autorităților publice și organizații necomerciale, organizații internaționale din domeniul drepturilor copilului, alte persoane interesate (practicieni, doctoranzi, etc.), copii – membri ai Consiliului Consultativ pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului.

Conferința s-a desfășurat în trei paneele de lucru: Standarde internaționale și naționale în domeniul protecției drepturilor și intereselor copilului; Controverse jurisprudențiale în asigurarea respectării interesului superior al copilului; Rolul autorităților tutelare în asigurarea respectării interesului superior al copilului, pe parcursul cărora au fost schimbate idei și împărtășite rezultatele cercetărilor, parte din experiența acumulată.¹³⁹

¹³⁹ <http://ombudsman.md/news/premiera-interesul-superior-al-copilului-discutat-in-cadrul-unei-conferinte-internationale-organizate-de-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului/>

RAPOARTE ȘI STUDII, ELABORATE PE PARCURSUL A 7 ANI DE MANDAT

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2016:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_anual_copii_2016.pdf

MONITORIZAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR COPILULUI ÎN PROCESUL DE ACORDARE A ASISTENȚEI MEDICALE DE URGENȚĂ PRESPITALICEASCĂ:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiu_medicina_0.pdf

ANALIZA ACTIVITĂȚII AUTORITĂȚILOR TUTELARE - STRUCTURA TERITORIALĂ DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ȘI PROTECȚIA FAMILIEI, ÎN REZULTATUL EXAMINĂRII MODELELOR DE ACTE ÎNTOCMITE:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/analiza_activitatii_daspf_0.pdf

INCLUZIUNEA SOCIALĂ A COPIILOR CU TULBURĂRI DIN SPECTRU AUTIST ÎN REPUBLICA MOLDOVA:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

OFICIUL AVOCATUL POPORULUI LA COMITETUL PENTRU DREPTURILE COPILULUI - JUSTIȚIA PENTRU COPII:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/justitia_pentru_copii_1.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2017:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

INCLUZIUNEA SOCIALĂ A COPIILOR CU DIZABILITAȚI SENZORIALE:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

EVALUAREA SITUAȚIEI COPIILOR PLASAȚI ÎN CASELE-INTERNAT PENTRU COPII CU DEFICIENȚE MINTALE ORHEI ȘI HÎNCEȘTI ÎN PROCES DE DEZINSTITUȚIONALIZARE:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR LA NUME ȘI CETĂȚENIE:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/01/RAPORT_APDC_2019.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR CU VÂRSTA 0-3 ANI CARE SE AFLĂ ÎMPREUNĂ CU MAMELE LOR CE-ȘI EXECUTĂ PEDEAPSA ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE DIN REPUBLICA MOLDOVA:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/RAPORT-COPIIREDACTAT.pdf>

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2019:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coperta-20.08.2020.pdf

MONITORIZAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR COPIILOR RĂMAȘI FĂRĂ OCROTIRE PĂRINTEASCĂ:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/01/RAPORT_COPIII_fara.pdf

GHID PRACTIC PENTRU MONITORIZAREA DREPTURILOR COPILULUI DE CĂTRE AP PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/Ghid-drepturile-copilului-mod.pdf>

EVALUAREA NEVOILOR DE AJUSTARE A CADRULUI DE REGLEMENTARE A MECANISMELOR PRIN CARE SE ASIGURĂ PROTECȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚII DE RISC LA STANDARDELE INTERNAȚIONALE ÎN VEDEREA ASIGURĂRII MONITORIZĂRII CORESPUNZĂTOARE A CONVENȚIEI ONU PENTRU DREPTURILE COPILULUI:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/STUDIUL.pdf>

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/RAPORT2020APDC.pdf>

MONITORIZAREA ȘI IMPLEMENTAREA RECOMANDĂRIILOR OMBUDSMANULUI COPILULUI PE PARCURSUL MANDATULUI 2016-2020:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/01/new_raport.pdf

EVALUAREA EFICIENȚEI ȘI EFICACITĂȚII MECANISMELOR DE COOPERARE INTERSECTORIALĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR COPILULUI:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/2724_Raport-tematic2-1.pdf

EVALUAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR COPIILOR AFLAȚI ÎN DETENȚIE ÎN LEGĂTURĂ CU URMĂRIREA PENALĂ SAU EXECUTAREA PEDEPSEI:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN PERIOADA PANDEMICĂ COVID-19 (MARTIE - DECEMBRIE 2020):

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/RAPORT_PANDEMIE_COPII.pdf

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2021:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>

UTILIZAREA IMAGINII COPIILOR ÎN CAMPANIILE ELECTORALE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/05/RaportELECT2021-.pdf>

RESPECTAREA DREPTULUI COPILULUI LA SĂNĂTATE ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT_SANITATIE_RED-2021.pdf

MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/Raport-dr-penitenciare-red.-1-3-1.pdf>

MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI PRIVIND RESPECTAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE AL DEȚINUȚILOR MINORI DIN INSTITUȚIILE PENITENCIARE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE-3-2.pdf>

INCLUZIUNEA SOCIALĂ A COPIILOR CU TULBURĂRI DIN SPECTRU AUTIST ÎN REPUBLICA MOLDOVA:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-privind-implementarea-recomand%C4%83rilor-autism.pdf>

EVALUAREA SITUAȚIEI COPIILOR PLASAȚI ÎN CASELE-INTERNAT PENTRU COPII CU DEFICIENȚE MENTALE ORHEI ȘI HÎNCEȘTI ÎN PROCES DE DEZINSTITUȚIONALIZARE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-Orhei-H%C3%AEnce%C8%99ti-final-.pdf>

EVALUAREA IMPACTULUI MĂSURILOR LUATE ÎN LEGĂTURĂ CU PANDEMIA GENERATĂ DE VIRUSUL COVID-19 PRIVIND DREPTURILE COPILULUI:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/Draft-Raport-CRIA-ENOCrom-mod-1.pdf>

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2022:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Raport-privind-respectarea-drepturilor-%C8%99i-libert%C4%83%C8%9Bilor-omului-%C3%AEn-Republica-Moldova-pentru-Anul-2022.pdf>

INCLUZIUNEA SOCIALĂ A COPIILOR CU DIZABILITĂȚI SENZORIALE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Analiza-diz-senzorial.pdf>

EVALUAREA GRADULUI DE FUNCȚIONARE A SERVICIILOR DE ASISTENȚĂ PSIHOLÓGICĂ ACORDATĂ COPIILOR SUPUȘI ABUZULUI:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-Evalu.pdf>

EVALUAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR COPILULUI INSTITUȚIONALIZAT ÎN CENTRELE FIZIOPNEUMOLOGICE DE REABILITARE PENTRU COPII DIN CORNEȘTI ȘI TÂRNOVA:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport-Tuberculoza.pdf>

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR CARE DUC UN MOD DE VIAȚĂ STRADAL:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Raportul-tematic-%E2%80%9ERespectarea-drepturilor-copilor-care-duc-un-mod-de-via%C8%9B%C4%83-stradal%E2%80%9D.pdf>

IMAGINEA ANALITICĂ DE ANSAMBLU ASUPRA ACTIVITĂȚII ȘI IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRIILOR AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI 2016-2022:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/03/Raport-tematic-%E2%80%9EImaginea-analitic%C4%83-de-ansamblu-asupra-activit%C4%83%C8%9Bii-%C8%99i-implement%C4%83rii-recomand%C4%83rilor-Avocatului-Poporului-pentru-drepturile-copilului-2016-2022%E2%80%9D.pdf>

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI CU TULBURĂRI MINTALE:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Raport-tematic-Respectarea-drepturilor-copilului-cu-tulbur%C4%83ri-mintale.docx>

EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE COPILULUI ÎN SISTEMUL NAȚIONAL DE ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL:

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/07/Studiu-tematic-%E2%80%9EEduca%C8%9Bia-pentru-drepturile-copilului-%C3%AEEn-sistemul-na%C8%9Bional-de-%C3%AEEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt-general%E2%80%9D.pdf>